

Thuật Nói Chuyện Hàng Ngày

Hoàng Xuân Việt

Chương 1

Đừng Già Hàm

Bạn thử nghe câu chuyện sau đây: Tôi có thói quen đi thành thị mỗi tháng. Ngày nọ tôi đem tiền theo nhiều. Tôi thấy gần bên xe có bán nhiều bồ câu đẹp quá. Tôi mua một cặp về nuôi chơi. À! Tôi đóng cái lồng rất khéo vì tôi thường biết, bồ câu thích ở nơi chuồng sơn nhiều màu. Lúc ấy vợ tôi phụ đóng chuồng với tôi. Hai chúng tôi lấy làm sung sướng vì có cặp bồ câu ngộ nghĩnh. Con mái vừa đẻ được một trứng. Nhưng đau đớn thay, nó bị con chó "cắn chết". Đó là câu chuyện thật của một người lân cận với chúng tôi, có danh là "già hàm". Anh chỉ muốn nói với chúng tôi, con bồ câu mái của anh chị bị chó cắn mà anh thuyết gần ấy. Bạn thử nghe có mệt không?

Thưa bạn, trong xã hội có biết bao người có tật đa ngôn như người lân cận này của chúng tôi. Họ mở miệng ra không phải nói những điều đã suy nghĩ, bổ ích, mà chỉ thích nói cho đã, không lúc nào để miệng "kéo da non". Họ không cần biết nghệ thuật nói chuyện là gì, mà sung sướng, tự đắc làm một cái "máy nói".

Người xung quanh khi gặp họ, phải mệt cả óc, ù cả tai để nghe họ nói hàng giờ điều mà một người khéo nói có thể nói trong mười phút. "Đặc sắc" của họ là gặp ai, bất kỳ lạ quen, có dịp là họ thuyết. Người bàn chuyện của họ có óc tinh tế, chú trọng lịch sự, có công chuyện gấp, có thái độ khinh rẻ họ, tỏ ra nhảm chán họ, bằng những cái ngáp hay già từ. Mặc kệ. Họ cứ nói. Đến những nơi có người ăn học cao, ngồi đứng với thái độ trầm ngâm, nói năng điềm đạm, họ rộ tiếng lên như muốn giục bao kẻ xung quanh "nhóm chợ" với họ. Người ta mắc cỡ, ngượng ngùng giùm cho họ mà họ không ý thức được. Sống trong chỗ đông, họ không quan tâm đến bốn phận, mà đi cả rêu hết bạn bè này đến người thân kia để kể con cả con kê. Trong khi họ già hàm, điều bạn thấy nổi bật nơi họ, là chuyện "chuột đẻ" họ nói ra "núi chuyển bụng". Có khi chỉ vài ý tưởng xàm láp gì đó thôi, họ vô đề đại cả sa, thuật cả một lịch sử rồi phê bình, rồi than thở, rồi nói lại, rồi dẫn giải, rồi mới nói ra ý mình. Thứ chỉ vài tiếng ngắn gọn là diễn đạt đủ. Họ chỉ cần có mặt người nghe thôi, có mặt để họ nói vô ý thức như cái máy. Người nghe nào, khi chưa quen biết họ, tưởng họ là bậc trí thức cao giỏi hùng biện, nhưng trong vài phút sống với họ người ta phải nhăn mặt nhảm chán. Người nghe muốn lánh mặt họ ư?

Không được, họ nói cả nhằng. Họ bàn đủ thứ chi tiết, họ giả bộ hỏi, rồi cướp câu trả lời. Họ sửa soạn ra về nhưng ngồi lại, ra tới cửa nhưng đứng đó, lại thuyết bất tuyệt. Bạn đừng trông ở câu chuyện của họ có một cứu cánh nhé. Đến bàn chuyện với ai, họ tỏ ra lo lắng về kẻ ấy, làm người ta ngạc nhiên tưởng có gì quan hệ. Nhưng rồi sau cùng phải ngáp dài với lời nói tấp nập như thác nước của họ, và không thu hoạch ở họ một kết luận nào hay đẹp cả. Trong câu chuyện, họ cũng hay lặp đi lặp lại rằng, mình không muốn nói nhiều. Họ hay bảo: "Thiệt tôi buộc lòng lắm mới nói, tôi chẳng muốn nói nhiều vì nói chiều người ta nói mình không thật..." Nói vậy nhưng họ vẫn thuyết gần đứt hơi. Có nhiều người lịch sự, không chận lời nói của họ, họ tưởng các kẻ này mê say câu chuyện của họ, coi họ là tay hùng biện, nên họ tha hồ nói với nét mặt và điệu bộ dương dương tự đắc.

Nực cười nữa là khi nào có nhiều nay già hàm hội lại. Đúng là một cái chợ. Họ gân cổ, lấy hơi không kịp để nói, tranh nói như ăn cướp, họ giựt lời nhau. Người này hỏi người kia, người kia mới hé trả lời là bị người nọ giựt lời. Người giựt lời nói vài tiếng là bị kẻ khác chận lại để cắt nghĩa, để phê bình, để chế giễu. Không biết bạn có lần nào nghe nhiều tay già hàm

họp mặt chưa. Ai rủ nghe họ dối khẩu thì mắc mệt như sắp lia trần. Không cần chúng tôi nói, bạn dư biết rằng, những người đa ngôn trong xã hội làm đối tượng cho thiên hạ oán ghét, khinh chê. Những khi nói chuyện với bất kỳ ai, họ không sao thuyết phục được. Người nghe họ nói là một thứ hình phạt. Vậy muốn thuyết phục thính giả của mình xin bạn chịu khó đừng nói nhiều quá. hãy coi tật đa ngôn như một thứ bệnh dịch của uy tín và nhân cách của mình. Nó là cái lỗ mọt làm tiêu tan dũng khí của tâm hồn, để rồi bị kẻ khác chi phối. Bạn thử thí nghiệm đi. Khi bạn sống chung với nhiều người nếu bạn ít nói bạn có vẻ thính lặng, tự nhiên bạn nghe con người của mình hùng dũng. lời nói của mình có "ma lực" lôi kéo sự chú ý của kẻ khác, còn nếu sau đó bạn nói đủ thứ chuyện mà nói như đê vỡ, tự nhiên bạn cảm thấy con người của mình yếu đuối, bẽ lẽn, không còn đủ lực dẫn dụ kẻ khác. Vậy từ đây, khi gặp ai để tiếp chuyện, xin bạn hãy đề phòng tật già hàm, mỗi khi mở miệng nên nhớ lời khuyên chí lý này của Lưu Hội: "Nhất ngôn bất trúng, thiên ngôn vô dụng: Nói trật một lời thì thuyết ngàn lời cũng vô ích". Trong trường hợp gặp người già hàm, bắt bạn phải nghe chuyện xàm lạp của họ, thì bạn phải làm sao?

bạn mạnh tiếng bảo họ câm ư? Đáng lẽ phải vậy, nhưng không lịch sự chút nào. Mà dù sao, cũng phải chặn cái biển lời của họ lại, bằng không bạn tốn thì giờ vô ích, phải bực dọc đến mất đức yêu người. Bạn có thể trầm tĩnh, chậm chậm, vừa ngó ngay mắt họ vừa nói: "Xin ông hay bà... cho tôi có ý kiến này". Họ chắc chắn không chịu và cướp lời bạn. Nhưng bạn cương quyết bảo: "Ông hay bà phải như thế này hay thế kia". Thái độ này có thể không nên dùng với người tinh tế, nhưng với những kẻ già hàm, nhất định bạn phải dùng bằng không bạn tốn thì giờ vô ích, mà không đi đến kết quả nào.

Giá khi cần thiết, hỏi họ điều gì, thì bạn hãy tinh tường sáng suốt, đặt vấn đề cho rõ rệt, lúc nào cũng chú ý kéo họ về câu trả lời mà bạn yêu cầu. Nếu bạn "đắc nhân tâm" không đúng chỗ, ngò nghe họ tự do nói, thì chưa thật với bạn, sau cùng bạn phải thất vọng mà mất thiện cảm với họ. Điều bạn hỏi có khi chỉ vài tiếng là trả lời xong, họ lại lo "diễn thuyết" cho bạn đủ điều.

Chương 2

Đừng Cứ "Bồn Cũ Soạn Lại"

Trong lúc nói chuyện, nhiều người mang tật nói đi với lại mãi những điều nào đó làm cho người nghe phải bực mình. Đối với cuộc đời, người ta nói: "Dưới bóng mặt trời không có gì mới lạ". Chúng ta có thể nói, trong thứ người ấy, không có chuyện gì mới lạ cả. Hầu hết những điều họ thốt ra có thể gọi một cách vui vui là "Bồn cũ soạn lại". Người ta hay lặp lại, thường bởi nhiều nguyên do. Vì nghèo nàn trí nhớ, nói rồi quên, nên phải nhiều lần nhắc lại để kẻ khác cảm hiểu với mình. Vì nhàm chán cảnh đời hiện tại, thích mơ vọng tương lai. Vì một nhu cầu khẩn thiết nào đó, nên phải hạ mình xuống van nài lòng tốt của kẻ khác. Vì cho mình là quan trọng, thấy mình giàu tài đức khao khát thiên hạ ngợi khen mình. Vì thiếu lương tri, thiếu tâm lý, nên thích nhai đi nhai lại một hai điều gì đó tưởng thiên hạ mê nghe, và tự đắc rằng mình duyên dáng trong khi nói chuyện.

Vì quá yêu thích một ai, hay một vật nào nên người ta thấy cần nhắc mãi những gì có liên hệ đến đối tượng yêu của mình. Vì cô đơn, đau khổ, nghèo túng. Có lẽ do kinh nghiệm, bạn biết nhiều người hay nói mãi một vấn đề chỉ vì họ kém trí khôn, hoặc bởi hoàn cảnh gia đình nghèo túng, họ không thu trữ được nhiều kiến thức. Phạm vi hiểu biết của họ chỉ căn cứ trên những công ăn việc làm chật hẹp hằng ngày của mình, vì vậy, khi nói chuyện, họ không biết gì mới lạ để nói, phải bàn luận những việc tầm thường cuộc sống của mình. Chúng tôi có quen được một bà lão bán kẹo đậu phộng. Trong mười lần chúng tôi đến thăm bà là có đến bảy lần nghe bà nói về cách rang đậu, xào đậu với đường, cách nướng bánh trắng, về mùa nào

keo đậu phộng phải đôi lúa, đôi dứa, phải bán bằng tiền để có lợi. Trong xã hội, có biết bao người hay nói chuyện như bà lão này.

Tật kém trí nhớ cũng làm cho nhiều người khi nói chuyện bị kẻ khác chê chán. Chuyện họ mới nói vài bữa trước, nói rất nhiều, rất lâu mà bữa nay họ lại nghiêm nhiên nói lại nữa. Bởi não nhớ khiếm khuyết, nên những điều họ học tập từ trước dần dần tiêu tan trong thời gian. Câu chuyện của họ do đó không được dồi dào ý tưởng. Những điều họ mới bàn, họ cất nghĩa lại. Bệnh lập lại này chẳng những rất thường ở bậc lão thành mà cũng không ít ở những thanh niên yếu tinh thần, đau thần kinh, ít trí khôn, trác táng quá độ hay dùng không chừng mực những món kích thích như cà phê, rượu mạnh.

Không biết bạn có gặp như chúng tôi, nhiều ông lão hay chê thời hiện tại của chúng ta và ca tụng thời dĩ vãng của mình đã sống không? Chúng tôi thỉnh thoảng lại gặp những bậc cao tuổi có tinh thần như vậy. Tự nhiên họ có ác cảm với cuộc sống, mà họ đang sống có cảm tình rất nhiều với cái kiếp xưa xưa nào của thời họ còn măng xuân. Họ hay đem những chuyện xưa ra kể lể. Ít khi bạn gặp một ông lão hay bà lão mà không nghe họ nói hỏi đó người ta không như thế này, trời đất, cây trái, tôm cá như thế kia, đời bây giờ tệ hơn hỏi xưa nhiều. Và bạn nên nhớ rằng, cái thời mà khi họ còn xuân tráng, họ không ca ngợi gì lắm đâu. Có khi họ cũng chê chán lắm. Lúc về già, họ mang tâm lý "Vang bóng một thời". Mà không phải chỉ người già mới có tâm lý này nghe bạn. Hạng thanh niên cũng có nhiều người ưa khen ngợi thời xưa. Bạn và chúng tôi chắc có lần nói, bây giờ học sinh lười biếng và học kém hơn chúng ta hồi lúc bằng tuổi chúng. Có kẻ khác chê hiện tại, khao khát những cái cách ngày mai và hay nói đi nói lại những kết quả còn trong mộng. Tất cả hai hạng này đều làm cho thính giả bực mình.

Sự tự ty mặc cảm có khi cũng làm cho đôi người hạ mình xuống thái quá để van nài lòng từ nhân của kẻ khác. Khi kẻ này, vì lý do nào đó không làm họ thỏa mãn được, họ lặp đi lặp lại mãi lời yêu cầu của mình. Thính giả trước mặt họ phải bực mình hơn cả người mắc nợ trước mặt chủ nợ.

Nhiều người hay "bổn cũ soạn lại" chỉ vì có tính khoe khoang thái quá. Lúc nào họ cũng muốn đời nhận mình là một người quan trọng và muốn cho thiên hạ biết những tài đức của mình. Gặp ai họ cũng hay bàn đến những thành công của họ về quân sự, những kết quả của họ về doanh nghiệp, những cấp bằng, những tác phẩm văn nghệ, những ngành văn hóa mà họ chuyên khảo. Các đầu đề ấy ám ảnh tâm hồn họ, nên hễ nói về chúng là tâm hồn họ được thỏa mãn phần nào.

Trong nhiều cuộc hội đàm, có không ít kẻ hay trào phúng, hay làm trò hề mà thiếu lương tri và dốt tâm lý thính giả. Họ nói những điều mà họ tưởng làm kẻ khác cười vỡ bụng, trong khi thính giả ngượng nghịu, thương hại tính khờ dại của họ, và muốn bịt giọng họ cho rồi.

Một nguyên nhân nữa hay làm cho nhiều người có tật lập lại lúc nói chuyện là yêu say mê một người hay một vật nào. Chắc bạn nhiều lần chán ngắt một vài bè bạn hễ gặp bạn là bàn về người tình của họ. Có nhiều chi tiết bá láp của kẻ ấy, họ cũng đem ra nói như thuật một kỳ công. Họ thích nói đi nói lại về người họ yêu, là vì tự nhiên họ muốn chia sẻ nỗi sung sướng trong tâm hồn yêu và được yêu của mình. Song tiếc một nỗi họ quên rằng, con người ai cũng ưa nói về mình như họ, và ai cũng không thích kẻ khác bàn những việc không ăn thua gì đến mình vì thế thính giả không thích họ. Chúng tôi có biết được một bà lão rất thích những đồ cổ như ghé trường kỷ, mâm thau, đĩa chén, lư ô... Và một ông lão rất say mê chuyện Tàu. Ai gặp hai người này đều nghe họ bàn về những họ yêu thích. Trong xóm chúng tôi ở, thiên hạ không ưa mà họ không lo lắng gì. Có lần chúng tôi đến chơi nhà ông lão mê truyện Tàu, sau khi ông thuyết cho chúng tôi nào Chung Vô Diệm đánh cờ với Hầu Anh, nào các anh hùng

trong Thủy Hử, nào Đắc Kỷ với Bá Lạc Đài. Ông nói với chúng tôi: Nhiều người không ưa tôi, nhưng tôi thấy tôi ưa truyện Tàu là đủ rồi. Thật là ông Lão ngoan cố! Những người gặp tai nạn, tật nguyên, bệnh hoạn, gặp cảnh chia ly, đói rét cũng hay nói đi nói lại nguy cảnh và tâm sự của mình. Thiệt ra, họ không đáng trách, vì tâm hồn đau khổ của họ cần được chia sẻ, cần nơi nương ẩn, ủy lạo. Nhưng bởi người đời, không mấy ai quan tâm đến tâm sự của kẻ khác, nên một khi họ lòi nhài kể lể cõi lòng của mình, thì nhiều người chán ghét họ.

Bây giờ xin bạn hãy tự xét mình, coi trong câu chuyện hàng ngày, bạn có tập quán "bỏ cũ soạn lại" như những người đáng tiếc trên này không. Nếu rủi có, sinh bạn mau mau trừ tuyệt. Lối nói lặp lại làm cho kẻ có óc sáng suốt phải khổ tâm. Nó làm cho kẻ khác, thấy người nói ra không biết chú trọng đến kẻ xung quanh mà mãi lo nghĩ đến mình. Và bởi cái gì nhiều quá gây chán nản, nên câu chuyện của người có tật lặp lại làm kẻ xung quanh mất thiện cảm của họ. Trong xã hội, nếu bạn thường gặp những người có tật xấu này, bạn nên khoan hồng với họ. Phần đông họ bị cô độc, tâm hồn lúc nào cũng khao khát bạch lộ để được an ủi. Nếu không tồn thì giờ, hay không có hại, thì bạn nên nhẫn nhịn nghe họ giao phó cõi lòng. Bạn sẽ là người họ yêu quý cách riêng, và nhờ họ bạn có thể thành công trong nhiều việc. Sự nhẫn nhịn như thế, đã đành là thái độ lịch sự mà còn là bí quyết rèn luyện tâm tính cho mềm dẻo, có thể ăn chịu nhiều đau khổ và đủ khả năng để làm nên.

Chương 3

Đừng Làm Người Ta Ngượng

Trong xã hội, thứ người hay nói về hạnh phúc của mình trước mặt kẻ khốn khổ quả nhiều như lá rừng. Rất có thể, họ là những bậc "thánh sống", những vị lão thành, những biển kiến thức, nhưng họ phải cái tật là không biết dùng lương tri của mình trong câu chuyện. Họ hay buột miệng buông nhiều tiếng không hợp với người nghe, khiến kẻ khác phải ngượng nghịu, mắc cỡ, khổ tâm. Người chạm tự ái kẻ khác, không những bằng lời nói của mình, mà còn bằng những nét cười, những điệu bộ đi theo lời nói đó.

Khi ngồi cùng một bà lão không còn răng, họ mời bà nhai khô mực, và nói rằng răng của mình còn nguyên vẹn không có cái nào bị gãy hay sút mẻ. Thăm viếng người cùi, rụng hết những lông tay chân và óm như mắm, họ bàn về thể dục, thể thao, nói rằng mình có một em, bằng tuổi người cùi mà thân thể rất "lực sĩ" quanh năm không biết bệnh là gì. Đang bàn chuyện cùng một phụ nữ có mang, họ nói về nhà bảo sanh, về những tin tức trong báo thuật lại những cuộc sinh quái thai rất rùng rợn.

Gặp cha mẹ một học sinh ngu dần, thì mấy lần là hồng mấy lần, họ đem khoe đứa cháu của họ có óc thông minh, hy vọng sẽ đoạt nhiều bằng đại học sau này. Họ cũng thích bàn về những cuộc trúng số độc đắc của kẻ nọ người kia cho người vừa bị ăn trộm nghe.

Trong nhiều trường hợp, họ không có đầu óc và cặp mắt tinh tế, sâu sắc để hiểu người nghe của mình. Họ giao tiếp với kẻ khác, nói năng cùng bất cứ ai một cách tự nhiên, có khi tự đắc nữa. Thiệt là thứ người đáng tội nghiệp. Có người sửa tật xấu của mình dễ dàng. Có người rất khó sửa.

Họ thấy mình nhiều lần, bị kẻ khác "sửa lưng", cho những lời cảnh cáo như tát nước vào mặt, nên cố gắng ăn nói duyên dáng hơn. Nhưng đến khi gặp dịp để nói, họ quên liền. Không biết tại sao vậy? Bản tánh ư? Hễ nói là nói lằng xẹt, nói trật đề, nói không hợp tuổi tác, địa vị người nghe. Có nhiều khi họ tốt bụng, thương người, hiền lành lắm nhưng nói chơi một tiếng là nói bậy, ai nghe cũng phát ghét.

Muốn câu chuyện của mình được duyên dáng, hấp dẫn, xin bạn đề phòng khiếm khuyết này. Đừng vì cao hứng, vì quá thân thiện, hay vì lý do gì đó mà không chọn lọc kỹ lời trước

khi nói. Con người, kể cả những đứa thất phụ, những người không được dạy dỗ chu đáo về tâm đức, đều có tự ái ít nhiều. Câu thả trong việc ăn nói, có thể bạn làm cho họ đau khổ trong lòng và oán ghét bạn. Trong xã hội, thứ người này tuy ít hơn những tay già hàm, nhưng không phải là không có. Khi bàn chuyện với họ, vì lý do thu tâm, bạn đừng "sửa lưng" họ một cách chua chát. Có rất nhiều người giàu lương tri thiệt, nhưng không đủ quân tử, hay "chỉnh" ngay mặt những người đó bằng đủ thứ lý luận, đủ thứ bài học luân lý. Bạn đừng bắt chước thứ người thông tái rơm này. Hãy quảng đại với kẻ vụng ăn vụng nói.

Họ là người đáng thương, chớ không phải đáng ăn thua. Sống chung một cộng đồng nhiều kẻ chỉ trích họ, nếu bạn khoan hồng với họ, họ sẽ là người bạn thân với bạn, và giúp bạn đắc lực. Đôi khi lỡ miệng nói những lời, làm chạm tự ái kẻ khác, nếu muốn khỏi mất danh giá, theo chúng tôi, bạn nên xin lỗi liền. Đó là diệu kế. Xin lỗi như vậy, bạn tỏ ra mình có lương tri, biết rõ phải quấy, tỏ ra mình kính trọng người nghe, lúc nào cũng muốn đẹp lòng họ. Như thế mà họ không mền phục bạn sao được.

Đừng vì lời nói mà gieo oán thù. Như vậy, cuộc đời sẽ bớt cô độc hơn.

Chương 4

Đừng Có Giọng "Thầy Đòi"

Bạn có biết thứ người hay làm cái mà người ta gọi là "sư tàng" không? Khi nói chuyện với bạn. Họ không kể gì đến đầu óc tinh tế và vốn kiên thức của bạn. Họ lấy làm hãnh diện là họ ăn nói như bậc thầy. Bạn trình bày ý kiến của bạn về một vấn đề, nhanh như chớp, họ chụp lời bạn, tán rộng lời bạn nói, họ cắt nghĩa lằng nhằng, dẫn chứng hết danh nhân này đến sách báo kia. Họ nghị luận, phê bình, chỉ trích bạn, bĩu môi chê ý kiến của bạn là chủ quan, là sai lạc. Trước mặt họ, bạn có cảm tưởng mình đang đứng trước một vị giáo sư nghiêm khắc ở trường đại học. Họ có bộ mặt ra vẻ oai nghiêm, mắt họ tỏ ra suy nghĩ, tay họ múa và miệng họ thao thao thuyết trình trọng như một bậc thầy đạo mạo với đũa học trò còn măng xuân. Họ thích quan trọng hóa những vấn đề bạn đưa ra, ý kiến bạn, họ bắt chấp.

Họ tự nhiên cảm thấy có bỗ phận ăn nói bằng giọng kẻ cả, thông thái để bạn đọc theo. Có nhiều chuyện, bạn hỏi họ, có ý để họ nói sơ qua một chút là đủ, nhưng họ lại đưa ra mọi chi tiết dong dài để chứng minh. Khi nói chuyện cần đề cập nhiều vấn đề cho vui, nhưng với họ bạn phải thất vọng. Họ chụp câu hỏi hay lời bàn của bạn, rồi họ nói không cho bạn trả lời, họ chỉ bàn một vấn đề, tán rộng vấn đề ấy đến nỗi bạn bắt mệt và xin chịu họ. Không kể bạn có đồng ý với họ hay không, có cảm tình với họ hay không? Họ cứ đường đường đem giọng quả quyết, đanh thép ra chọi thẳng vào mặt bạn. Họ hay nói "nghe kịp không? Hiểu chưa? Có phải vậy không?". Họ cũng thích nói một cách rần rờ "như thế này, như thế này". Nói tắt, họ biến nơi nói chuyện thành một lớp học nghiên cứu những vấn đề nát óc, mà ông thầy là một người vô lễ, độc đoán. Thiệt quả là một thứ người rất kém lương tri nên chẳng trách kẻ xung quanh nhàm chán họ.

Muốn được nhiều bạn, muốn trở thành người nói chuyện gương mẫu, xin bạn nhớ kỹ tâm lý này. Là phần đông con người thích nói chuyện để giải trí. Người ta muốn câu chuyện được thay đổi, để có nhiều thú vị như con chim nhảy nhót trên cành có bông trái. Người làm "sư", lo "dạy" kẻ khác về một vấn đề, thì có khác gì nhốt người ta vào tù. Vẫn hiểu, khi trò chuyện, người ta cũng hay bàn những vấn đề chuyên môn, nhưng chỉ bàn qua rồi thôi. Giá phải bàn luận chu đáo, thì vào trường học hay những học hội, chớ không phải lúc đàm thoại giải trí mà cứ nhai mãi những vấn đề như búa bổ. Hơn nữa, người hay làm sư cũng không có lý để "dạy" thiên hạ, khi mà phần nhiều người nghe, không được chuẩn bị đủ để hiểu những vấn đề chuyên môn. Dù họ có nói khéo đến đâu, kẻ nghe, phần đông nếu không như vịt nghe sấm, thì cũng bụm miệng ngáp... Một tâm lý nữa của người nói chuyện là muốn kẻ khác nghe

minh. Người làm sư dốt về tâm lý này. Họ cướp lời kẻ khác, không cho ai trình bày ý kiến, thỏ lộ tâm tình, tức nhiên họ bị người ta đối xử một cách lãnh đạm.

Vậy nguyên tắc bạn nên nhớ là: "Trong câu chuyện đối với bất kỳ ai, ta đừng có giọng đọc đoán, chỉ dạy khoe tài". Mỗi lần nói chuyện, bạn nên tránh những sự biện luận quá chuyên môn, lạc đề, đi sâu vào chi tiết. Đối xử khiêm tốn với kẻ bàn chuyện cùng mình, trả lời một cách nhã nhặn: Đó là bí quyết lấy lòng họ, khiến họ luôn tìm gặp mình.

Nếu rủi phải nói chuyện với người có giọng "thầy đời" thì phải làm sao? Có lẽ bạn đang hỏi chúng tôi như vậy. Khổ thiệt! Nhưng xin bạn đừng quăng vào mặt họ những tiếng này "làm phách! Câm cái mồm đi" Nếu không hao tổn thì giờ, thì bạn nên chăm chỉ nghe họ thuyết. Cũng có thể họ cho chúng ta nhiều tư tưởng hay và lần sau nếu không cần họ, thì bạn lánh họ trước.

Chương 5

Đừng Cho Mình Là "Bách Khoa Đại Từ Điển"

Có lần nào bạn nói chuyện với một người "biết hết" chưa? Chúng tôi có một người bạn lúc nào cũng tưởng là một bộ "Bách khoa đại từ điển". Hình ảnh anh không bao giờ phai nhòa trong tâm não chúng tôi. Khi viết cho bạn mấy dòng này, chúng tôi đang thấy lại cảnh mấy năm trước, anh thuyết với chúng tôi. Anh múa tay, anh chồm chồm tới, anh chặn lời chúng tôi, trả lời hết mọi câu hỏi. Chúng tôi bàn vấn đề gì anh cũng tham gia, giải quyết hết. Nhưng có điều anh rất bất lễ là hay giải quyết bậy. Xung quanh chúng ta, thưa bạn, có biết bao kẻ có lối nói chuyện như người bạn đáng thương này của chúng tôi. Tự bản năng, họ cảm thấy mình tỏ ra quán thông hết những hiểu biết đông tây kim cổ.

Cả những vấn đề hết sức chuyên môn, kẻ khác hỏi họ, họ cứ tự nhiên thao thao trả lời. Giá cò cuộc tranh luận giữa họ và những kẻ khác, thì người ta còn thấy cái tật tỏ ra mình biết hết của họ. Họ tin tưởng rằng, điều gì mình cũng lâu thông và những gì khác đều sai bậy. Có ai dẫn chứng lời của văn sĩ hay triết gia nào để thế giá cho điều mình quả quyết thì họ rống cổ lên: "Tôi biết rồi. Tôi đọc rồi. Hãy dẹp ý kiến đó đi. Nói bậy." Họ rất độc đoán trong khi tranh cãi. Họ nhất định không để ai đem lý nào mới lạ ra bẻ họ được. Nếu người bàn với họ là kẻ cao tuổi hơn họ, có chức quyền hơn họ, họ không bảo câm ngay mặt, nhưng cứ cãi xược. Lễ dĩ nhiên, người nhỏ hơn họ, như học trò của họ chẳng hạn, thì họ bắt nghe với "Dạ, vâng" thôi. Bạn hay chúng tôi có muốn hỏi họ điều gì chẳng? Họ sẽ trả lời cho chúng ta hết. Họ trả lời cả những điều họ không biết gì cả. Bạn biết họ nói thế nào không. Họ nói cũng với thái độ thông thái, đạo mạo, oai nghiêm "thầy lắm". Họ hást mặt lên, cắt nghĩa dẫn chứng, phân tích, so sánh. Họ nói rất hùng biện, nhưng tiếc là chỉ nói xàm, nói lạc đề, nói không ăn thua gì đến điều chúng ta hỏi. Người biết hết khi nói những điều mình không biết, họ vô tình bạch lộ cái ngu dốt, cái học non, cái bất lễ của mình.

Thưa bạn quý mến! Bạn có gớm tật kiêu căng, tính nông nổi của thứ người này không? Khi nói chuyện, bạn coi chừng tránh những lỗi lầm của họ. Bạn nên để ý rằng, người biết hết là người mâu thuẫn một cách nực cười. Họ nói họ quán thông mọi sự, nhưng sao họ ngu dốt điều này. Ai nói mình biết hết là tự thú mình không biết hết. Họ không biết rằng nếu họ khôn ngoan, không nên tự hào là đầy đủ, không ai được bảo tồn những thành kiến, tranh luận không nên chủ quan, lòng tự ái của kẻ khác rất dễ bị tổn thương. Biết hết mọi sự, sao họ bỏ qua mấy điều quan hệ đó. Trong khi họ tỏ ra mình hoàn toàn thông thái, họ vô tình là cho người nói chuyện với họ phải mất mặt, phải bực mình với giọng phách lối, độc đoán của họ.

Và lại, trên đời, làm sao ta thông suốt hết mọi ngành được. Thông thái như Newton còn nói: "Điều chúng ta hiểu biết chỉ là giọt nước trong đại dương", thì chúng tôi và bạn, chắc

không lý gì có thái độ ngông như những người biết hết đáng tiếc ấy. Chúng ta đâu có tin ai trên đời đều "biết hết", thì kẻ khác đâu có tin ta hoàn toàn thông thái. Vì thế, khi ta tỏ ra mình là một bộ "Bách khoa đại từ điển", ta chỉ làm trò hề cho mọi người ghét mà thôi. Một cuộc nói chuyện đem hứng thú cho mọi người, khi những người bàn chuyện biết nhường nhịn, nghe nhau, đối xử với nhau bằng lương tri, trình bày ý kiến khiêm tốn, khách quan và lịch sự. Xin bạn nhớ thực hiện những điều tất yếu này. Rủi phải đàm thoại cùng người cho là "biết hết", bạn có thái độ quân tử. Đừng dính chính chỉ cho một những điều họ nói bậy. Họ có mắng rằng bạn ngu, nói trật, thì bạn hãy nghe theo lời khuyên của Tư Hư Nguyên Quân "nhẫn, nhẫn, nhẫn". Nhịn họ là hay hơn cả. Nhịn, bạn còn súc tích khí lực cho mình gây uy thế cho lời mình nói, và đồng thời làm cho người biết hết có cảm tình với mình. Biết đâu trên đời chẳng có lúc bạn cần đến họ.

Chương 6 **Đừng Kiểu Cách**

Không có gì bực mình, gượng nghịu cho bằng nói chuyện với một người kiểu cách. Nó là kẻ thù của đức tự nhiên. Họ muốn cho câu chuyện của mình có nét đẹp, nhưng họ lại thi hành một tật xấu nghịch hẳn bản chất của nó. Họ chê những thiên hạ đều dùng, cách phát âm, cách phô diễn của kẻ khác.

Họ cần làm cho mình nổi bật lên giữa mọi người, bằng cách ăn nói cho "xứng đáng" với mình, ăn nói cho "trúng điệu". Thế là họ kiểu cách từ việc xử dùng danh từ đến cách phô diễn tư tưởng.

Ngày xưa Moliere đã ngạo nghễ những bà gọi cái kiếng là "cổ vấn của duyên dáng", thế mà nói kiểu cách cũng chưa bị tiêu diệt. Xung quanh bạn và chúng tôi, loại người ấy đang hãnh diện và làm khổ bất cứ ai họ bàn chuyện. Muốn nói với bạn rằng, trời không nắng, họ đạo mạo nói: "Ồi trời ơi!

Nay muốn phơi đồ mà con quạ vàng cứ ần núp đầu không thấy nhan diện của nó". Bạn hỏi cha mẹ còn không thì bạn sẽ nghe họ đáp trịnh trọng: "Nhà huyện của tôi đã khuất núi từ lâu. Còn nghiêm đường của tôi thì mới chơi xa non bồng nước nhược bữa hôm".

Nếu bạn nói cho mượn quyển sách, có thể bị họ sửa lại: "Cho mượn người bạn của tâm hồn". Họ thông thái. Họ ăn học cao, có nhiều bằng cấp nữa. Nhưng tội nghiệp cho họ, họ muốn siêu quần mà làm thứ trò hề đáng tiếc. Có lẽ bạn hỏi cung cách của họ? Cung cách của họ cũng kiểu cách không kém điều họ nói.

Thì bạn đã biết: đi đám tiệc, muốn lấy một cái bánh men trong đĩa, họ chậm chạp vén tay áo lên, từ từ đưa tay lên đĩa, hách lên ngón út, êm đềm khép ngón cái và ngón trở lại để kẹp chiếc bánh vào môi, môi nhách lên, để bánh vào răng, răng ung dung siết bánh lại một cái dài dài để bánh đừng bẻ rớt ra... thiệt là mệt.

Còn giọng kiểu cách của họ nữa: Ôi! Nó trái tai làm sao, họ thích những giọng nũng nịu, đã đốt kéo dài, van lơn thánh thót. Trong câu chuyện nếu biết ngoại ngữ, họ hay xem vô và phát âm một cách gò ép để tỏ ra mình sành ngoại ngữ. Khi ở chung với nhiều người, có ai nói tiếng gì bậy, họ sửa lại và cố gắng nói cho hay, rất hay, quá hay và... hóa tẻ để tỏ ra mình bạt chúng.

Đến những nét mặt, đến những cái liếc ngó, những điệu bộ khi họ nói thì, thừa thiệt với bạn giống hệt thằng hề. Nó gò bó, cân đo, điều khiển thành những cử chỉ nực cười. Thấy họ nói chuyện, người lương tri buộc lòng phải tự hỏi: Không biết thứ người ấy hiểu duyên dáng là thế nào, tại sao họ không tự nhiên, vì tự nhiên là một đức, là một nét đẹp?.

Hầu hết những bậc vĩ nhân trên đời, tài đức của họ biết bao, vậy mà khi nói chuyện với ai họ nói rất tự nhiên. Những lời lẽ của Giêsu, Thích Ca nói cho môn đồ của ngài, thiết đơn giản mà hàm xúc những ý nghĩa thâm trầm biết mấy. Người càng kiêu cách, đời còn cho họ là non nớt, càng xa lánh họ. Người nghe, ai cũng vậy, có tâm lí là rất thích những gì của mình, và thích quan tâm tới tật xấu của kẻ khác để chỉ trích.

Người kiêu căng dốt tâm lí ấy, trong khi tưởng rằng, kiêu cách sẽ đem lại cái tôi của mình ra làm say mê kẻ khác, không dè chọc ghẹo sự phân bì, oán ghét của thiên hạ. Họ vô tình làm cho người nghe tưởng họ khinh rẻ người tạ Phần đông con người, ít có can đảm để ngó cái đáng thương của kẻ khác. Người ta phàn nàn người và tiếc, phải chi đừng thấy những cái chướng mắt, của loại người ưa kiêu cách đó.

Thưa bạn, có lẽ bạn đã thông hiểu những thái độ, những lời nói, kiêu nói của người kiêu cách. Chúng tôi không tin bạn đã lần nào bị bè bạn chê trách vì khuyết điểm này. Tuy nhiên về sau, khi bàn chuyện, bạn vẫn đề phòng, kéo khi không làm chủ được tâm hồn, bạn muốn nổi bật lên trên kẻ khác rồi nói hay ra điều bộ, có thể mất thiện cảm ở những người ta cần cộng tác. Bạn có quyền không tin lời chúng tôi, nhưng ít ra, bạn cũng nhận ra lời khuyên này của Boileau: "Bạn hãy có nghệ thuật đơn sơ: cao thượng mà không kiêu căng, dễ thương mà không kiêu cách" Ông viết cho nghề thơ văn, nhưng nếu muốn đem áp dụng câu chuyện, lời của ông cũng là khuôn vàng thước ngọc. Trong cuộc giao tế hàng ngày, chúng tôi ước ao bạn khoan hồng với những người kiêu cách. Bạn có lí lắm để chê trách họ, vì bạn rất chú trọng lương tri Chúng tôi biết rõ điều đó, nhưng thưa bạn: Trong cuộc đời không cái gì ba vuông bảy tròn. Xã hội có người này người khác. Nếu không có hại gì cho bạn, thì xin bạn chịu khuyết điểm của họ với nụ cười. Đời có nhiều người xa cách họ, họ được bạn khoan thứ thì họ thấy cuộc sống cũng có gì an ủi và theo gương bạn để sửa lại tật xấu.

Chương 7

Đừng Cướp Lời

Khỏi cần nói, bạn đã biết nói chuyện nghĩa là trao đổi với nhau. Một người giải bày tâm sự hay thuyết trình tư tưởng của mình xong, rồi mới tới người khác. Nhờ sự luân phiên này, hai đầu óc mới hiểu nhau, hai quả tim mới thông cảm nhau và câu chuyện mới thú vị. Nhưng tiếc làm sao, người cướp lời bất kể điều hệ trọng này. Trong cuộc nói chuyện, họ muốn nói chuyện một mình, muốn làm một nhà diễn thuyết, bắt ai nấy phải nghe. Bởi sự hăng hái vô lễ chạy rần rần trong đường gân thớ thịt của họ, thúc đẩy họ chặn lời của kẻ khác, để nói cho thỏa thích. Bạn có một tin về chiến sự rất hay, muốn thuật lại cho họ, bạn vừa nói vài tiếng là họ chụp lời bạn và "thuật" tiếp, làm bạn ngượng ngiu. "cụt hứng". Bạn đang cất nghĩa cho ai một phương pháp doanh nghiệp hay một bài toán triết học nào đó, họ chặn lý luận của bạn lại, bảo nói bậy, để họ đánh chính và cất nghĩa cho Trong gia đình có việc bất mãn nhau, người chồng mới cất giọng la vợ, với điệu tấp ngược bảo chồng im miệng để bà nói cho mà nghe. Bà nói chưa đầy chục tiếng chồng hốt lý luận của vợ và ông thuyết như mưa. Giữa một đám đông bạn và chúng tôi bàn chuyện hàn huyên hay công việc làm ăn với nhau. Người cướp lời ở đâu cũng biết chạy lại, Không cần xin lỗi hỏi bạn lung tung, rồi quay qua chúng tôi để khoe vạt này vạt kia của họ.

Có rất nhiều nguyên nhân làm cho người ta khi nói chuyện hay cướp lời kẻ khác.

Thiếu trầm tĩnh. Có người không bao giờ để kẻ khác nói hết ý vì có tính nóng, thiếu điềm đạm. Lúc kẻ khác nói có một đôi điều họ biết, tự nhiên họ thấy cần nói ra cho họ. Và bởi thiếu tự chủ để chờ đợi, nên họ giựt lời. Nếu đối phương có ý kiến chống chọi với họ, họ nóng nảy chặn lời hơn nữa. Trong cuộc giao tế hàng ngày, có biết bao người nói chuyện thiếu trầm

tính này. Họ hót lời nói trên môi của kẻ khác, mà còn trợn mắt, gật đầu lia lia, tất cả biểu lộ một tâm hồn thiếu hẳn sự tự chủ và làm nô lệ một cách khát nghiệt cho thần kinh hệ.

Người cướp lời chúng ta, chỉ quá say mê với một hai quan niệm nào đó. Chúng tôi có một người anh bà con rất say mê Kinh Thánh. Nhiều khi đến thăm anh, chúng tôi muốn nói với anh nhiều điều quan hệ về nghề văn, về cuộc làm ăn, nhưng chúng tôi phải thất vọng, vì anh cướp lời chúng tôi, để giảng hết việc Thiên Chúa tạo A Dong đến No E đóng tàu, rồi anh tính Giêsu sinh ra năm mây, Thánh Gioan tông đồ viết Kinh Khải truyền ở đâu. Toàn là những vấn đề hay, nhưng phiền là anh chỉ nhớ có bấy nhiêu đó, và muốn ai nói chuyện với anh, thì phải bàn về những chuyện đó. Chung quanh chúng, ta có biết bao người như thế. Trong đầu họ có điều gì say mê, thì tất cả những tâm tình ý tưởng của kẻ khác đều phụ thuộc. Họ bắt thiên hạ phải im đi, để họ bàn hết người yêu của họ đến những vật họ trù mến và những môn họ sở trường.

Có người muốn chặn đứng câu chuyện của ta chỉ vì họ không có can đảm làm thinh. Họ thấy trong thái độ ấy, có cái gì tỏ ra rằng, họ ngu dốt, nếu tôn bạn lên bực thầy, khiến họ đau xót nên họ cũng ừ ào với bạn, rồi giật lời bạn, để nói khác điều bạn quả quyết một chút. Khi nói như vậy, họ tưởng mình khỏi mất thể diện, vừa học thêm điều mới lạ, mà vừa chứng tỏ cho kẻ nói với mình biết rằng, mình không hẳn ngu dốt.

Rất thường, là hạng người cướp lời để khoe khoang. Họ lấy những cuộc nói chuyện làm cơ hội thuận tiện. Ai đàm thoại với họ, không sao tỏ bày tâm tưởng của mình được. Tâm hồn họ nóng nảy, muốn đưa ra ánh sáng vốn học và tài ba của mình, nên thúc đẩy họ chặn họng người đối thoại để khoe những thành công, những kiến thức đó. Bạn biết tạt háo danh cũng mạnh như bệnh dâm dục. Nên người cướp lời, thường không để cho kẻ đối thoại bàn luận lâu. Họ cố gắng giật cơ hội để nói, hầu mua lấy sự tán thành và khen ngợi. Trong khi họ muốn bộc lộ cõi lòng như vậy, kẻ khác nói với họ điều gì, dù quan trọng đến đâu, họ cũng không đếm xỉa. Thì họ cũng ừ ừ vậy, nhưng đầu óc họ đang sắp đặt chuyện để nói, và có cơ hội là họ chụp lời bạn để thuyết ngay.

Xin bạn cho chúng tôi khỏi kể thêm những nguyên nhân khác, khiến nhiều người hay cướp lời người khác. Ngăn ấy cũng cho bạn thấy sự bất lễ và sự va chạm lòng tự ái thiên hạ của họ rồi. Họ vô tình, độc đoán, chiếm đoạt quyền nói trong câu chuyện, tức là khiến kẻ này bất mãn. Chúng tôi tin bạn là người có lương tri, không cố ý sa vào những lỗi lầm của những hạng người này. Nhưng bạn nên đề phòng, kéo đôi khi vì nóng tính mà chạm tự ái kẻ khác. Bạn nói là bạn cố ý cho họ đồng ý với bạn, có cảm tình với bạn. Mà bạn làm thinh họ cũng thích bạn lắm. Làm thinh thì khỏe hơn nói, sao bạn không chọn mảnh lời sau này. Từ đây xin bạn điềm đạm trong lúc nói chuyện nhé. Hãy dán câu này trước bàn viết của bạn: "Cướp lời người, chẳng những gây ác cảm, mà còn tổn hơi và sau cùng bị mọi người xa lánh".

Chương 8

Đừng Tự Quảng Cáo

Thứ người mà chúng tôi bàn với bạn đây là thứ người hay khoe. Theo bác sĩ Freud, trong con người có hai bản năng chính là: tình dục và tôn ngã. Bản năng "tôn ngã" là bản năng làm cho con người thấy mình quan trọng và muốn cho ai nấy đều nhận thấy giá trị của mình. Người hay khoe, là người nô lệ bản năng này nhiều nhất. Ở người khác, có biết bao điều hay đẹp đáng ca tụng, họ ngó bằng cặp mắt thờ ơ Chỉ cá nhân họ, là họ thờ phượng và cho là đáng nói thôi. Người hay khoe khoang. Không phải tự ca tụng một hai lần, mà cả khi bàn chuyện cùng kẻ khác.

Gặp bạn, họ sẽ hỏi về sức khỏe, về thành công, về gia đình, về tương lai của bạn ư? Bạn đừng mong: Họ sẽ nói cho bạn biết rằng, họ lên cân, ăn ngủ ngon, công việc làm ăn của họ rất phát đạt, gia đình của họ là một tổ uyên ương lý tưởng, và ngày mai của họ dật đầy những mộng huy hoàng.

Họ có cả một nghệ thuật quảng cáo. Gặp chúng tôi, họ khen tài trí của bạn, bảo rằng bạn học rất nhanh chóng đậu bằng cấp cao và họ cũng ca tụng những đức tính của bạn, nhìn nhận duyên sắc và thuật xã giao của bạn. Nhưng họ có ý khen bạn chỉ để cho chúng tôi ca tụng lại họ.

Không thua gì Nguyễn Du, muốn cho tài sắc Kiều nổi bật lên thì tả tài sắc Vân trước, họ nhấn mạnh rằng, bạn có nhiều ưu điểm đáng phục lắm, nhưng dù sao họ cũng ăn đứt bạn. Họ không ngần ngại cho chúng tôi biết, tinh thần của họ rất miễn tiện, óc phán đoán rất đúng đắn, não nhớ như đinh đóng, trí tưởng tượng họ dồi dào và họ có đức này, đức nọ.

Tất cả làm cho họ được nhiều người thương và cộng tác, nên họ luôn thành công. Họ cũng không quên khoe cho chúng ta da thịt họ trắng, áo quần họ đắt tiền; cắt hợp thời trang nữa. Người khoe thấy trong quần áo, khăn nón có những bí quyết làm cho con người của họ kiêu diễm hay sao đó, nên họ cảm thấy vui khoái những khi giới thiệu cùng kẻ khác đồ phục sức của mình. Raymond de Saint Laurent nói: "Tôi đã thấy một người nói huyên hay khoe, vừa già hàm vừa ngóc đầu lên và ngóng cổ tới trước để khoe cà vạt của mình". Chúng tôi tin lời ông nói, họ dám làm những việc kỳ quái giữa đám đông, miễn khoe khoang được mình thì thôi.

Nếu người hay khoe có ăn học khá, thì sự tự quảng cáo của họ có vẻ kín đáo hơn, nhưng dù kín đáo, nó cũng để bộc lộ một phần nào chân tướng của người thèm khát lời khen. Ngày kia chúng tôi hỏi một giáo sư trung học nọ, làm sao để nhận một người có đầu óc hay suy nghĩ và ăn nói đúng đắn. Với thái độ trầm ngâm, ông nói: "Có nhiều dấu hiệu, mà dấu hiệu rõ rệt nhất là sự cẩn rắng và cẩn môi!" Vừa nghe ông nói, thừa thiệt với bạn, chúng tôi đỏ mặt giùm: Ông xưa nay có danh về cẩn rắng, lúc nào thức là ông cẩn xiết mấy rắng cầm lại: Bên ngoài thấy gần cạnh tai thịt hóp ra hóp vô như dưới cằm con cóc. Ông gián tiếp muốn chúng tôi nhận ông, là bậc người thích suy nghĩ và ăn nói đúng đắn đó.

Nếu người khoe là kẻ thất học, dốt về giáo luyện tâm thần thì bạn phải khổ sở với sự già hàm và hay khoe khoang của họ. Họ nói: Nào ông cha của họ là bá hộ, vợ chồng họ thuộc gia đình vọng tộc, nào con cái của họ làm nên, thì đậu, nào ruộng vườn của họ quanh năm thanh mậu, đời sống của họ nhàn rỗi, sướng vui. Có kẻ quá lố lẳng nói với bạn rằng, họ được trời đất thương riêng, và cho mình vào ngôi sao rất tốt, nên trên đường đời, họ luôn gặp vận đỏ, khi phải sống chung với ai, trong một hoàn cảnh nào đó, họ hay chỉ trích những người, những vật tại chỗ, và ca ngợi quê quán của họ, nơi họ ăn học ngày xưa, những thầy giáo dạy dỗ họ. Có khi họ làm bộ thuật lại một cách khách quan, hay chê sơ sơ điều họ muốn ca tụng rồi lại khen nức nở.

Phải chân thành nhận rằng, trong cuộc sống, chúng ta không khỏi có lần khoe khoang mình, tự quảng cáo mình để ăn mày sự khen ngợi của kẻ khác. Đó là chúng ta đã phạm trọng tội đối với luật nói chuyện, thứ luật buộc sự quên mình. Chúng ta không thích người hay khoe, cho rằng họ nói những điều không ăn thua gì tới mình. Vậy xin bạn hãy tiết kiệm những lời khoe khoang. Bạn là người có giá trị, bạn hãy tự biết. Đời có biết bạn hay không, mặc họ. Bạn hãy tập quên từ cả những khi bạn bị kẻ khác hiểu lầm. Thời gian bị hiểu lầm qua đi, và người ta sẽ hiểu rõ bạn bằng lời nói đúng đắn và nếp sống đường hoàn của bạn:

Uy tín của bạn sẽ gia bội. Nếu bạn sợ người ta không biết mình và đi khoe khoang, vô tình bạn dim danh giá của bạn xuống vũng bùn. Tâm lý con người bạn biết, là thứ tâm lý ghen tỵ. Bạn có vui lòng thấy chúng tôi đồng đặc nói với bạn rằng chúng tôi có sắc đẹp chim

sa cá lặn, có ba tác lữ Tô Tần, có sức khỏe Hạng Vương không? Bạn chẳng những không tin, mà còn không mền phục chúng tôi nữa. Chúng tôi cũng không thích bạn khoe với chúng tôi rằng, bạn có nhiều đức hạnh, ăn học cao, có văn tài, giỏi chính trị. Tự nhiên chính tôi mất cảm tình với bạn vì những lời khoe khoang đó.

Bạn như vậy, chúng tôi như vậy thì thiên hạ không khác gì chúng ta. Vậy muốn mua thiện cảm khi nói chuyện, nhất định bạn phải tránh những lời khen mình. Còn bạn phải đối xử thế nào với người hay khoe. Trước hết xin bạn để ý tâm lý thâm sâu này của họ. Những kẻ thiếu chí khí, nghe trống rỗng trong tâm hồn, cần dư luận. Họ đáng thương hại vì quá yếu đuối. Họ lúc nào cũng đặt cái hư vinh của mình nơi chót lữ của kẻ đua nịnh ở xung quanh. Để được lời khen ngợi, họ dùng đủ mọi phương cách phơi trải cái tôi của mình ra ánh sáng. Họ dám đổ bạc đồng ra để mua chức vị, làm nghề mà họ có dịp ăn nói trước nhiều người, và nhờ những kẻ này, "thằng tôi" của họ được nổi bật lên.

Biết tâm lý căn bản ấy của họ, là bạn có trong tay cả chục cách lấy lòng họ. Nội cái, bạn làm thình lảng tai nghe những lời trường gian đại hải họ nói, để khoe mình đó, cũng đủ khiến bạn trở thành bạn thân của họ rồi. Không phải đi ủng hộ hay kích động những tật xấu thường có của những người hay khoe. Song nếu muốn khỏi làm mất thiện cảm của họ, bạn nên tránh xa những đồ kỳ ra mặt, nên tỏ ra khoan hồng trước các tật; hay thay đổi, ganh tị, châm biếm, nhay cảm, háo danh, hung ác, lóc chóc, đa ngôn, thèo lèo, nhẹ dạ của họ. Những khi họ để bại lộ những tật xấu này trong lời nói, thì xin bạn đừng ngạc nhiên và cho thông qua. Phản đối lại, chắc chắn chạm tự ái của họ, do đó bạn bị họ ghét. Khi người hay khoe khoang gặp hoàn cảnh nguy nan đến thở than với bạn thì bạn có thể thoa dịu tâm hồn họ bằng cách gọi cho họ thấy danh dự của họ sẽ được nhiều người kính trọng. Lẽ tất nhiên, đối với người khoe mà bạn chân thành khen họ thì tưởng trên trần này không có gì làm cho họ sung sướng bằng. Bạn gỡ ngay chỗ ngứa của họ, là lúc nào họ cũng muốn tìm gặp bạn. Tuy nhiên, bạn đừng quá nông nổi coi họ như một tri âm, tri kỷ gì, vì họ có tánh hay thay đổi. Bất cứ ai khen họ đều coi là bạn thân và nếu khen họ rồi chê họ thì họ có ác cảm dễ dàng.

Chương 9

Đừng Chỉ Trích

Bàn đến tật chỉ trích, bạn và chúng tôi hãy xét về thời gian đã qua của chúng ta, khi nói chuyện. Trong khi phán đoán theo tinh thần khoa học thì hay lắm, nhưng chúng ta thiếu hẳn bí quyết này mà lại rất giàu tật chỉ trích. Chúng ta chẳng khác nào con rắn độc đối với tâm tưởng, lời nói, hành vi, thái độ, điệu bộ, nét cười của bất cứ ai ta gặp trên đường đời. Nói chuyện với kẻ khác ta chê họ nói bậy, ít học, thiếu kinh nghiệm, nên câu chuyện không sâu sắc. Chúng ta lấy làm sung sướng cười chê những tâm tưởn g của kẻ khác mà chúng ta được biết nhờ sách báo.

Người đối thoại với chúng ta, lỡ nói sai điều gì, nói không thông một danh từ ngoại quốc, hay nói bằng một giọng chói tai, là chúng ta xịt xọt, rùn vai, tỏ thái độ bất mãn. Người bên cạnh chúng ta, làm việc chỉ có không thành công, chúng ta đem khuyết điểm ra bàn tán cùng kẻ khác bằng giọng mỉa mai.

Người bạn thân của chúng ta, đôi khi vì thân mật với chúng ta, mà ra vẻ lơ lửng, chúng ta gắt gỏng cảnh cáo sự khiếm nhã khiến họ ngượng nghịu và buồn rầu.

Lúc sống chung cùng nhiều người có việc gì đó không làm ta vui, mà khiến kẻ khác tức cười, chúng ta buồn lời hóm hình, xa gần chỉ trích, bảo rằng họ cười lãng, cười nông nổi. Người bạn nào đó giới thiệu cho chúng ta một quyển sách, một tờ báo mới in ra, chúng ta lật qua lật lại rồi trề môi bảo: "Làm tiền, không có gì đặc biệt. Non quá, mắc, đồ học trò".

Nghe tin ai được một thắng lợi, một thành công gì, hay được thiên hạ khen ngợi, chúng ta cho là may rủi, "Chó đất", nhắc thời thôi, không xứng đáng. Thiệt không kể hết những trường hợp, chúng ta nhả nọc độc để làm lu mờ những nét hay, đẹp ở kẻ khác. Thay vì nhận chân giá trị, gạn lọc những khuyết điểm ra để học những ưu điểm của người. Chúng ta không lo hái bông hường mà mãi cầu nhàu rằng cây hường nhiều gai. Chúng tôi nhớ một danh nhân đã bảo: "Khi bạn chúng ta có một mắt, chúng ta đừng ngó ngay mắt họ". Nhưng chúng ta làm nghịch thẳng với lời vàng ngọc này, gặp ai có khuyết điểm gì, chúng ta tấn công khuyết điểm ấy để mua hờn chuốc oán cho mình.

Hình như không có ý kiến hay việc làm nào của người, mà chúng ta không chỉ trích. Có khi chúng ta giả bộ khen ngợi một hai ưu điểm nào đó, rồi chúng ta đá kích nặng nề. Đầu óc chúng ta là thứ đầu óc kỳ lạ, tự nhiên thích chỉ trích cả những khi chúng ta không hiểu biết gì hết.

Có nhiều điều vì thiếu suy nghĩ, vì tây vị ai đó, tán thành trong thời gian trước, nay chúng ta mâu thuẫn đá kích làm mất tính nhiệm mà không dè. Sống dưới bất kỳ một chế độ nào, gặp bất cứ ai, chúng ta đều có cái để bắt mẫn và lúc nói ra là để bôi lọ hành vi, lời nói của kẻ khác. Có khi, chúng ta nông nổi đến đôi, vừa chỉ trích, vừa tố cáo sự thất học, thiếu kinh nghiệm, nghèo xã giao và kém đức tính của mình.

Đối với bề trên, cũng như đối với bạn đồng lớp, bởi cảm thấy mình rất tự do hay thua kém gì đó, chúng ta hay vạch lá tìm sâu phan phui lỗi lầm của họ để chà đạp công lao, danh tiếng của họ. Có ai làm mất lòng chúng một chút, vô tình buông cho chúng ta vài tiếng thiếu nhã nhặn, là chúng ta nghe thấy đau xót thấu tận gan ruột. Chúng ta mĩa mai lại, than oán lại cho đã con hiềm thù. Thiệt tiểu tâm và vụng xữ thế quá. Nhưng khi chỉ trích kẻ khác, có lẽ chúng ta tưởng dim danh giá họ được, bắt phục họ được và chúng ta nổi bật lên. Nhưng kỳ thực không phải vậy. Khi chúng ta gieo nọc độc nơi kẻ khác, người nghe của chúng ta tự nhiên nghi ngờ ta, dù ta tỏ ra có thiện cảm với họ cách mấy.

Họ tự nghĩ, bây giờ, trước mặt họ, ta nói xấu kẻ khác, thì rất có thể khi vắng họ, ta chỉ trích họ như mọi người. Đó là chúng tôi chưa xin bạn để ý tâm lý này, là khi chúng ta chỉ trích thiên hạ, người nghe của chúng ta làm tỉnh, tự nhiên họ nghe trong mình cường dũng, còn ta, vì đa ngôn, cũng tự nhiên nghe trong mình yếu đuối, bẽ lên. Như thể người nghe của chúng ta đường hoàng hơn chúng ta và ảnh hưởng chúng ta dễ dàng. Có khi chúng ta chỉ trích để trả thù. Nhưng đó có phải là diệu kế không? E khi dùng lời chỉ trích để trả đũa, ta chỉ gây oán hận thêm thôi.

Ta đừng quên không kẻ dữ nào tưởng mình ác, và ác gặp ác thường không thiện mà ác thêm. Đối với người học rộng giàu lương tri, ta càng chỉ trích thiên hạ, càng bị họ khinh rẻ, tại sao? Vì họ thấy những đầu óc chỉ trích, là những đầu óc kém khôn ngoan. Đúng vậy, trên đời "Nhân vô thập toàn" Không có gì tuyệt đối dưới bóng mặt trời, thì đừng mong tìm gặp những người hoàn toàn tài đức. Hơn nữa, những việc làm ta bắt mẫn, thường xảy ra do hoàn cảnh.

Nếu ta không để những cái "tùy" cái "tại" mà nghiêm khắc kết án, thì ta chẳng tỏ ra mình quá nông quá cạn ư? Nếu ta nói rằng, tại tánh của mình, thì càng đáng tiếc. Tánh đây là tánh "con nít", tánh đa cảm, lóc chóc, vụt chạc của người chưa có kinh nghiệm trên đời. Cuộc vật lộn ở đời đâu quá dễ dàng như trí ta tưởng, như lúc còn dưới gia đình hay nơi hiên trường học. Khi len lõi với đời, chúng ta gặp nhiều điều ngang trái. Biết bao lần một đầu óc rất khôn ngoan thấy vậy, muốn làm như vậy mà không được, hay làm nghịch lý mình. Trước ta, đã có thiếu gì tâm hồn có chí hướng, nhiệt tâm, họ muốn cải tổ nắm quyền hành nhưng vẫn không đạt được chí nguyện. Thấy cái gì trái mắt là chỉ trích. Như vậy chẳng phải ta con nít hay sao?

Người sâu sắc, họ coi thường những bộ mỏ nói tía lia, và trọng phục những người không nói mà làm. Nếu chúng ta trông miệng chỉ trích bất cứ ai, thì chắc chắn chúng ta bị những con người ấy cho là hạng năng thuyết bất năng hành. Người ta có thiện cảm với ta được không?

Chỉ trích là thuốc đầu độc những đầu óc có sáng kiến, có chí hướng, Cho nên, nếu bè bạn chúng ta nhắm một tương lai nào đó, có những trù tính hay, họ không bao giờ bàn tính với tạ Ai lại đi xây dựng với người chỉ biết phá hoại?

Ta chỉ trích một người nào, trúng người giàu tự ái tiểu tâm. Họ không nhin tạ Bởi bất mãn ta, họ đem điều xấu của ta thêm mắm dặm muối, bán rao cùng thiên hạ. Tiếng xấu càng đi xa, càng bị xuyên tạc. Thế là vô tình, ta tạo cho mình một lưới oán hận mà không biết làm sao tẩu thoát. Đi đến đâu cũng bị người ta nghi kỵ xa lánh, và công việc làm ăn hay hoạt động khó bề thành công. Có lẽ chúng ta nói: "Ồi! cái đồ dư luận" Phải, nhưng nếu có thể được, ta cũng nên tránh những dư luận xấu có hại cho mình. Quả dư luận cũng phải có một sức mạnh gì, nên Pascal mới gọi nó là chúa tể của thế gian. Vả lại, ở đời, nếu không mua bạn được, thì ít ra đừng mua thù thì mới gọi là khôn ngoan chớ.

Vậy thiết tưởng từ đây, trong câu chuyện chúng ta cương quyết đừng chỉ trích. Phải tuyệt đối không chỉ trích. Chỉ trích xướng miệng thiệt, nhưng thường gây ác cảm. Ta muốn mua lòng người để thành công, thì ta phải tránh tạt xấu động trời ấy.

Khi rui đàm luận với một người có đầu óc chỉ trích, ta nên đối xử khôn ngoan, dè dặt. Nếu họ chỉ trích ta, ta đau xót thiệt, nhưng nên nhin là hay nhất. Lẽ đâu bạn đi ăn thua với một người đáng lẽ làm bạn thương hại vì quá non trí và vụng ở đời. Nếu họ chỉ trích kẻ khác, bạn liệu dính chính một cách khôn ngoan, không được làm thỉnh cười cười cho có chứng. Đừng ừ lia lia tỏ ra tán thành hay "bồi" thêm, vuốt đuôi những lời chỉ trích của họ, về sau nếu không qua cần họ, thì tránh xa họ là diệt kế để khỏi hại thân mình và giao oán thù.

Chương 10 **Đừng Nói Nghịch**

Bạn bảo: "Vách tường trắng". Họ nói: "Đen". Bạn nói: "Trời mưa". Họ cãi: "Nắng". Bạn bảo quẹo bên phải. Họ đáp bên trái. Bạn bảo đi chợ. Họ nói không. Bạn bảo ở nhà, họ nói không. Thứ người kì quái hay nói nghịch đó, chúng tôi muốn bàn riêng với bạn về họ. Trong câu chuyện, sở trường của họ là nói nghịch lại ý của kẻ khác. Đầu óc của họ là một thứ "máy nói nghịch". Vừa nghe thiên hạ quả quyết một điều gì, tức tức họ quả quyết điều nghịch lại hẳn. Lối nói chuyện chướng đời như vậy, là lối chỉ gieo ác cảm và bất mãn thôi. Nói chuyện có ý lưu chuyển tư tưởng cho nhau, cảm thông những tâm tình cho nhau, để được sự đồng ý, đồng cảm và do đó có thú vị.

Người ta nói chuyện, hoặc để tính làm công việc gì, giải quyết một vấn đề nào, cần sự tìm hiểu quan điểm của nhau, cố gắng nhận lí lẽ của đôi phương để giúp nhau đi đến chân lí. Người ta cũng nói chuyện để giải bày tâm sự, để tiêu khiển sau những giờ làm việc mệt mỏi. Người nói nghịch, không biết rõ tâm lí này nên làm cho câu chuyện nặng nề. Bạn bàn tính công việc gì quan hệ với họ, họ gạt ngang ý kiến của bạn. Bạn nổi cộc không?

Chúng tôi có nỗi lòng sâu chán muốn đem bọc lộ cùng họ, để tìm một tia hi vọng cho đời sống. Họ nói một loạt: không... không... Chúng tôi có thiện cảm với con người đó được không? Sau những phút giây học tập ở hãng xưởng, bạn mệt nhoài, muốn bàn chuyện cùng họ để giải trí một chút. Họ phản đối bạn, nói nghịch cùng bạn như một tên du côn, bạn có thể mền phục họ được không?. Trong khi gieo ác cảm với bạn và chúng tôi như vậy, người nói nghịch có tâm lí kì lạ. Họ cho rằng, phản đối ngay mặt kẻ khác như vậy là anh hùng, là người

đầu óc độc lập, là hạng biết chuyên hướng tư tưởng của kẻ khác, là nhà mô phạm có khả năng sửa lời ăn tiếng nói của thiên hạ. Có nhiều nguyên nhân đưa họ đến chỗ có đầu óc khờ dại ấy.

Có người hay nói nghịch, vì tính khí tự nhiên thích phản đối. Có khi họ không có thâm ý gì ác độc cả. Bạn rủ họ đi dạo, họ nói không. Nói không, nhưng có thể lát sau vẫn có thể họ đi dạo ngoan ngoãn với bạn. Có người hay nói nghịch, vì quá giàu tự ái. Họ thấy trong thái độ nhìn nhận sự quả quyết của bạn, có cái gì khiến họ hạ mình xuống, tỏ ra mình không thông thái, nghèo kinh nghiệm. Nhiều khi, có ý thức rằng, bạn nói trúng lý, nhưng họ vẫn lắc đầu bảo bạn nói bậy để gọi là giữ thể diện cho mình. Có thứ người, nói nghịch vì thiếu can đảm. Họ cùng bà con ruột thịt với thứ người nói nghịch vì giàu tự ái. Khi bàn chuyện với bạn, họ ít khi ngó ngay mắt bạn. Khi nào mắt bạn gặp mắt họ, là họ đảo chỗ khác, tinh thần nhát đảm ấy ảnh hưởng đến tâm tánh của họ, nên khi nghe bạn nói điều gì, họ không đủ dũng khí để chịu bạn nói trúng nên phải cãi lại, có khi miễn cưỡng nhưng vẫn cãi. Đáng lẽ vì yếu tinh thần, họ đừng bẻ lời người ta, nhưng quái lạ: họ cho sự hạ mình, đồng ý với kẻ khác là việc khó làm quá, nên họ tránh bằng cách nói nghịch. Có hạng người nói nghịch đáng ghê tởm, là nói nghịch để thỏa mãn tánh ham cãi lộn của mình. Họ lấy làm khoái trá trong việc bài bác ý kiến của kẻ khác và sung sướng cãi lý qua lại với người nghịch quan điểm với mình.

Người ta cũng hay nói nghịch, vì quá dè dặt. Hạng này bạn gặp nhiều trong giới trí thức. Một người nào đó quả quyết điều gì, họ sợ làm lạc nên thái độ trước hết họ có, là bài bác để rồi phân tách thế này thế kia. Họ vừa nói nghịch vừa lí sự. Cả hai lối đối xử đều đáng ghét như nhau.

Sau hết, chúng ta không quên người thích nói nghịch vì càn trí. Khi nghe ai nói ý gì mới lạ. Họ không hiểu kịp thì họ phản đối ngay. Họ phản đối, không phải họ có lí do minh chứng rằng, ý nghĩ của kẻ khác là bậy, mà chỉ vì họ ngu dốt. Không thể kể hết cùng bạn những thứ người nói nghịch. Mà tưởng không cần kể hết làm gì. Vài gương trên cũng cho bạn thấy, sự nói nghịch, tự bản chất chống lại với tinh thần nói chuyện và con đẻ của nó, bao giờ cũng là hiểu lầm, ác cảm. Trên đường đời, bạn là người muốn dùng câu chuyện làm phương tiện để đắc nhân tâm hầu thành công, chúng tôi tin bạn đừng mắc tật nói nghịch. Nếu trong thời gian qua, đã nhiều lần bạn mất thân tình vì ba tác lỗi, thì xin bạn đừng ngả lòng. Bạn cố gắng phục thiện, và sửa lỗi, đó là bạn tiến tới trong việc tu thân rồi.

Hiện giờ, chung quanh bạn, có biết bao người muốn đẹp lòng thiên hạ mà hễ nói chuyện là nói nghịch. Còn bạn muốn sửa mình để nói chuyện duyên dáng thì một ngày gần đây bạn sẽ bật thiệp. Đọc Benjamin Franklin người ta thấy ông tự nhủ rằng, lúc còn trẻ tuổi, tánh tình ông rất khó chịu, hay cãi bậy, thích nói nghịch, bị nhiều người ghét. Nhưng nhờ ông tự kiểm, tu thân, biết trừng trị ba tác lỗi, sau thành một người có nhân cách đáng phục. Bạn hãy bắt chước con đường phục thiện của Franklin.

Muốn thuyết phục một người hay nói nghịch, bạn nên theo vài quy tắc này. Nếu người nói nghịch là người có đầu óc lạnh mạnh, thì bạn dùng lời nói êm dịu dẫn dụ họ, chuyên tư tưởng của họ cho thành tư tưởng của bạn. Bạn hãy tập nói khiêm tốn như Franklin: Tôi thiết tưởng, hình như có lẽ là... Những lối nói này làm cho người nói nghịch ít có cơ hội nói: không, và nhờ vậy, họ dễ dàng trả lời "Vâng" với bạn... Tốt hơn hết, là bạn đừng trả lời dài dòng. Họ có cộc lốc, trả lời "không" cùng bạn, bạn nên làm thinh, họa may còn giữ thiện cảm được với họ. Nếu bạn lí luận với họ, chắc chắn bạn phải bị họ ăn nói lỗ mãng thôi.

Chương 11

Đừng Nói Hành

Chúng ta có thể nói không sợ làm rằng, nói hành kẻ khác như một bản năng của con người. Con người tự nhiên ưa thích mình, nên lo giấu kín những gì xấu xa của mình và cũng tự nhiên phanh phui những khuyết điểm của kẻ khác. Khi xét nét phẩm bình đời sống thiên hạ, con người nghe sung sướng, tuy khả ố. Vì thế, một trăm câu chuyện trong xã hội, có đến chín chục bàn về kẻ khác. Kẻ ấy có thể là những người xa lạ, mà cũng có thể là những người thân. Nhiều khi người ta nói hành không phải bởi ác tâm, mà bởi tánh tự nhiên hay vạch lá tìm sâu, bởi không có chuyện gì nói, bởi muốn tìm thứ cảm khoái đê hèn là thấy mình vô tội, toàn thiện khi người này người nọ lỡ lầm, tội lỗi. Trong cuộc sống hàng ngày, bạn gặp biết bao câu chuyện nói hành về những lí do tâm lí nói trên. Có thể nói, người ta nói hành khắp mọi nơi.

Dưới mái gia đình về chiều họp lại, người ta nói chuyện người láng giềng có tật nhỏ mọn. Nơi học đường, dùm ba bảy, người ta nói chuyện cô này không lo học mà chỉ lo viết thư cho tình nhân, cậu nọ làm gì thi đậu được vì là một tên cao bồi. Ở xưởng hãng, người ta chỉ trích ông chủ bất công, một mình thao túng đồng lời mà bất chấp quyền lợi của kẻ đồng sự. Trong quân đội, người ta bàn tán với nhau về cử chỉ hách dịch của cấp trên, hay bình về lối sống ích kỉ của một vài người vợ binh sĩ, về hành kiểm của một số quân nhân truy lạc. Ở quán cơm, nơi tiệm nước, người thích lấy tật xấu của bè bạn những khuyết điểm tự nhiên như lé mắt, đui mù là câu chuyện đầu lưỡi để ngạo cười. Cả ở thánh đường, người ta cũng xù xì bàn tán về cái bụng bự của ông này, cái mặt méo của bà kia. Vào những ngày cúng đình hay đi chùa, người ta cũng lấy làm sung sướng đàm tiếu với nhau về cách trang hoàng của đình chùa, về những bậc tu hành, về những đồ dùng cúng quải.

Còn những đề tài nói hành thì vô số. Người nói hành hình như không trừ vấn đề nào của thiên hạ. Những tội lỗi, những tật xấu của ai làm mất lòng họ, phản đối họ, họ đem ra nói rất hăng hái. Nhiều khi họ có thái độ vị tha, "thầy đời", tỏ ra sao thương tiếc người này sao sống thế này thế kia. Thế rồi họ đem những đời tư, những việc kín đáo của kẻ khác ra bàn. Những câu chuyện này, họ nói say mê như người nghiện á phiện bên nàng tiên nâu. Điều người ta khoái bàn nhất ở kẻ khác, là những lỗi lầm về xác thịt. Một bậc chức quyền nào đó ngoài đời mà đập chút bùn, là họ thêm mắm thêm muối và bàn bất tuyệt. Những người độc thân hay những cô gái lỡ thời mà có giao thiệp với người khác phái thì họ nói không biết đã. Trong học đường, kẻ nói hành cũng đam mê bàn về những cuộc yêu sai lạc của những học sinh với nhau.

Có cuộc tình ái nào thì họ phanh phui ra ánh sáng hết. Cả những đức tánh của kẻ khác, người nói hành cũng có thể dùng làm đề tài. Họ cho là giả hình, nhờ trời cho, vậy chớ có cơ hội vẫn tội lỗi. Khi nghe tin người đồng nghiệp hay đồng song thành công việc gì, kẻ nói hành tìm cách bôi lọ, cắt nghĩa xấu và di hành động của những kẻ ấy. Có khi là họ cho may rủi nhất thời. Ai được ủy lạo, tán thưởng, họ cho là cấp trên hiểu lầm, chớ người được ủy lạo tán thưởng không xứng đáng. Nếu họ là người nghèo, họ hay nói những kẻ giàu mà hạ tiện, giàu vì bất nhơn. Họ cũng hay nói đến tiền bạc hay những huê lợi của những kẻ ấy không phải để mừng vì bác ái mà để ganh tị, gièm pha. Những câu chuyện này, họ nói với một giọng chua chát mỉa mai, cay độc. Có nhiều người đê mạt đến nỗi, đem những tâm sự của những người thân thích với mình, những chuyện kín trong gia đình, trong bạn bè ra để bán rao.

Về tuổi nói hành thì có thể nói từ tuổi khôn trở lên, tuổi nào cũng thích nói hành cả. Nhưng nói hành có tiếng là phái yếu, và trong phái yếu, những cô gái già, những bà lão là nói nhiều nhất. Nói như vậy không có ý bảo, phái mạnh khéo giữ ba tấc lưỡi. Có nhiều đàn ông tối ư già hàm và nói hành đáng khiếp. Thường thường người ta nói hành vì đa ngôn, nói riết

rồi không biết chuyện gì phải nói, nên đem chuyện của kẻ khác bàn cho khỏe miệng. Ở đây hiểu là hạng người không có giá trị gì. Chớ nói nhiều mà cần nói, thì có biết bao điều bổ ích trong ngành văn hóa, khoa học, nghệ thuật, văn học, giáo dục... mặc sức nói. Người có ác tâm không coi kẻ khác là anh em trong gia đình huynh đệ mà cứ tưởng nghĩ đến quyền lợi của mình, nên khi thấy ai chạm đến cá nhân mình, hay ăn đút mình thì oán ghét, phân bì. Lòng xấu này bộc lộ ra lời mỉa mai, ngạo nghễ, thế là họ phải nói hành. Cũng có nhiều người nói hàng chỉ vì nhẹ dạ. Thấy khuyết điểm của kẻ khác, nghịch mắt là họ nói, nói không cần suy nghĩ phải quấy căn do lợi hại.

Người nói hành thường có tâm lí căn bản là ngụ ý làm vui thích kẻ nghe, mua lòng người nghe. Nhưng trong Phần bàn về việc chỉ trích, chúng tôi đã nói người nghe, nếu có lương tri, thường không tin cậy kẻ nói hành. Họ cho rằng rồi đây, khi vắng mặt họ, kẻ nói hành sẽ nói xấu họ. Thế mà kẻ nói hành lại dùng ba tác lưởi đầy nham hiểm của mình để thuyết phục họ. Đối với người nghe, họ không đảm bảo được thiện cảm, đối với kẻ nói hành, chắc chắn họ gây ác cảm. Bạn biết con người rất sợ dư luận, kể cả những người đã từng ra vào chốn tên bay đạn lạc. Khi nghe những kẻ khác dư luận về mình, người thấy bối rối lo âu, không biết thiên hạ đối xử với mình ra sao. Chung qui, người ta khủng khiếp vì búa rìu dư luận, chỉ vì yếu tinh thần. Bởi có thứ tâm lí ấy nên một khi nghe người ta nói về tội lỗi, tật xấu của mình thì coi kẻ nói hành là quân thù.

Có người thâm giao với nhiều kẻ, nhưng khi nghe những kẻ này nói hành về mình thì nghi kị Oán ghét họ ngay. Như vậy, việc nói hành là thuốc độc cho việc xử thế mà người nói hành phải chịu những kết quả thảm khốc. Đời họ phải bị cô độc. Người xa lạ nghe họ nói hành tìm cách tránh trước họ. Những kẻ thân thích với họ bị họ vạch lá tìm sâu, bán rao tiếng xấu mất tín nhiệm ở họ, dần dần từ già họ, khi thấy họ không kính trọng mình, không bình vực mình, tìm cơ hội chia tay với họ. Nếu họ là bậc chỉ huy, một nhà giáo dục, họ bị kẻ dưới coi như rơm rác. Uy quyền của họ bị miệng lưởi cấp dưới làm lung lay. Danh tiếng họ vì sự trã đùa của kẻ dưới, bị bôi lọ. Nếu họ là hạng bị quản trị, cấp trên rất đề phòng họ, vì cho họ là hạng dấy nguy, gieo mầm bất tuân, phá tan uy tín và phản đối kỉ luật. Trong cuộc giao tế hàng ngày, khi gặp người có ăn học cao mà họ mở miệng nói hành thì tức thì họ bị liệt vào hạng tiêu nhân, có đời sống bất đáng. Như thế trong xã hội, người nói hành là đối tượng của muôn người oán ghét.

Điều chúng tôi ước muốn cho ngày mai đầy hứa hẹn của bạn, là bạn quyết không khi nào nói hành. Bạn hãy tin như hai lần hai là bốn rằng, nói hành làm cho nhân cách bạn đê hèn vì tỏ ra bạn không đủ can đảm nói thẳng cùng kẻ khác lỗi lầm của họ. Nói hành làm cho đời bạn mất nhiều thâm tình, do đó có hại cho sự học thêm kinh nghiệm, có hại cho việc làm ăn. Khi gặp ai gièm chuyện kẻ khác nói cùng bạn, hoặc bạn làm thính, hoặc bạn lái câu chuyện qua vấn đề khác. Nếu sự đính chính lỗi lầm cần thiết, thì bạn nên làm với nghệ thuật để khỏi gieo ác cảm không có lợi gì cho đời mình. Lẽ dĩ nhiên, khi có phạm sự bình vực ai, thì dù bị thiên hạ ghét đến đâu, vẫn phải nói sự thật. Một phương thế giúp bạn xa lánh sự nói hành là hãy thường tự kiểm là hãy nghe lời Socrate là tìm biết mình. Khi bạn hiểu bạn rồi thì bạn không có ác tâm với kẻ khác và rất khoan hồng với bất cứ ai.

Chương 12

Đừng Nhạo Báng

Đời Hoài Vương có quan đại phu tên là Khuất Nguyên, ngày nọ bị sàm báng, oán ghét đời đến nỗi thất vọng, ngao du như người mất trí và hát: Đời đục và say cả, chỉ mình ta trong và tỉnh thôi. Bạc trắng phủ như Khuất Nguyên, mà còn không tự chủ được, đến nỗi oán đời như vậy thì bạn thử nghĩ, phạm nhân khi bị nhạo báng thì tâm trạng như thế nào. Thế mà rất nhiều người trên đời khi nói chuyện lại nhạo báng, không biết tại sao họ thích mua thù hơn mua bạn. Lúc sống chung cùng kẻ khác, họ dùng ba tác lười thâm hiểm của mình để mô tả hình dạng xấu xa của đồng nghiệp, dùng lời nói duyên dáng kêu gọi những khuyết điểm về thể xác như sún răng, lèm cằm, lé mắt, môi xệ, miệng xéo, chân què, tay cán vá, nói ngọng, cà lăm. Họ cũng không ngần ngại đem việc riêng của gia đình, những bí mật về tình vợ chồng tinh thâm giao để nhạo báng. Đặc biệt nhất là họ lại lấy những lời nói trật của kẻ khác để trêu chọc, mỉa mai.

Có khi họ cố gắng bắt chước tật xấu của anh em, bè bạn như giả bộ cà lăm, nói giọng... để cho sự sàm báng linh động. Nếu họ là một nhà chỉ huy hay là một nhà giáo dục, họ sẽ pha lẫn những lời nhạo báng của họ, trong khi ra lệnh và dạy dỗ. Kẻ dưới có điều gì sơ sót họ lặp lại một cách đê hèn. Chúng tôi có biết một nhà giáo dục nọ, mỗi lần kẻ dưới lỗi lầm hay xin ông điều gì, ông nói bằng một giọng sàm báng chua như giấm. Đời giáo dục của ông, là một đời gieo oán hận và hư hại rất nhiều tương lai của kẻ thụ giáo với ông.

Người nhạo báng, nhiều khi tỏ ra rất tế nhị trong việc chạm tự ái kẻ khác. Họ dùng cách nói lái, dùng lối bốn chữ, dùng những tiếng có nhiều nghĩa để nói như dao đâm thọc tận tâm hồn của nạn nhân. Lời nói của họ có khi thêm phần chua chát, cay đắng bởi họ đay nghiến, trề môi, trợn mắt, nhăn răng, hay ra nhiều điều bộ nhạo báng một cách sâu độc. Lắm khi, họ làm bộ ca tụng một vài đức tánh của kẻ khác, rồi họ chêm vào những tiếng "nhưng mà, song lẽ" có cái hậu đấng như bô hòn, khiến kẻ bị chỉ trích khổ không sao tả được. Những khi họ không có dịp tích cực nhạo báng hay nhạo báng đã thêm rồi, họ giả bộ hỏi kẻ khác, chọc một hai tiếng, khích kẻ khác nhạo lại những tâm lí sâu độc của họ. Họ trá trở nên người bị họ trêu chọc, oán ghét họ thâm thía và lâu bền. Trong nhiều trường hợp, vì quá quen miệng ngao nghễ, họ đem cả những điều nghiêm trọng trong tôn giáo ra để làm đề tài nhạo báng, hầu mua vui cho thiên hạ. Có lần, chúng tôi lấy làm sỉ nhục cho một người bạn, trong câu chuyện anh ta hăng hái vênh vênh nhạo báng những tiếng "Nam mô" và "Amen" với cái giọng pha trò của mình.

Muốn đắc nhân tâm, xin bạn nhất định bỏ sự nhạo báng. Người nhạo báng bao giờ cũng gặp những uất hận do những lời nói chêu ghẹo của họ đã gieo. Bạn cứ tin rằng trên đời, dù một tên ngu dại cũng có lòng tự ái, cũng thấy mình là một con người, và không bao giờ có thiện cảm được với ai có thái độ nhạo báng mình... Ai cũng cảm thấy thân thể mình có một sắc đẹp nào đó, có một duyên dáng khả dĩ thu hút kẻ khác. Ai cũng nhận mình có một tài riêng. Nói điều gì, dù về mặt khách quan rất bậy, vẫn cho mình nói rất hữu lí. Muốn chinh phục được lòng của kẻ khác, bạn hãy kính trọng tâm lí muôn đời ấy. Nếu nhạo báng, bạn chỉ làm cho kẻ khác lo bảo vệ sự tự ái của mình, trở nên thù địch với bạn.

Do kinh nghiệm, có lẽ bạn nhận thấy sự kiện này. Là khi chúng ta nhạo báng ai, tức là chúng ta làm cho họ nổi bật lên giữa đám đông mà họ đang sống, nổi bật không phải với những gì có thể hãnh diện, mà với những điều sỉ nhục. Đó là hành động tối kị đối với bất cứ ai. Con người tự nhiên muốn làm trung tâm điểm của thiên hạ nhưng rất đau xót trong lòng khi cặp mắt nhìn mình với vẻ ngạo nghễ.

Người nhạo báng đã khiến họ Ở trường hợp này, làm sao họ không thù oán được. Có khi, người nhạo báng bảo rằng mình "chơi". Phải! Nhiều khi họ buông lời trào phúng để mua

vui thôi. Nhưng đối với nạn nhân, lời châm biếm của họ không có "chơi" như họ tưởng. Nó vẫn chạm tự ái ít nhiều. Chạm tự ái người ta, mà muốn người ta mến mình thì thật là dại. Hơn nữa, chúng ta nên để ý rằng, phần đông con người thích nhạo báng, và nhạo báng thường sẽ có cái tật nghiện nhạo báng. Tự nhiên con người muốn che dấu tật xấu hay khuyết điểm của mình, và hay thói lông tìm vết ở những kẻ chung quanh. Nhưng khi nhạo báng, người ta nghe sung sướng, thứ sung sướng dê hèn: nó thúc đẩy người ta dê hèn trong việc chọc gheo. Người ta còn thấy một thứ danh dự, một thứ tài trong việc khéo tìm đủ cách để nhạo báng kẻ khác nữa. Và người sàm báng càng khoái trá nói tật xấu của thiên hạ, thì tự nhiên càng mê thích, coi nó như một nhu cầu phải thi hành luôn những khi bàn chuyện với bất cứ ai.

Như thế, thưa bạn! Làm sao họ thuyết phục được kẻ khác. Một lần nữa chúng tôi xin cho bạn đặt cho lưỡi một dây cương. Thánh kinh bảo, trước khi nói phải đánh lưỡi bảy lần. Chúng tôi xin bạn nên đánh lưỡi một lần thôi để tránh tuyệt đối những lời ngạo nghễ. Đức Khổng nói: "Dương nhân chi ác tự vi tiểu nhân". Đúng thay, mỗi khi bạn nói xấu về kẻ khác và nhất là nói xấu để cười cợt, là những khi bạn thấy mình tự hạ, hèn yếu. Nếu bạn là bậc chỉ huy, là giáo dục mà hay nhạo báng thì bạn hãy nhớ rằng, mỗi lời trào phúng của bạn, là nhát búa đốn phá uy quyền của bạn. Nếu bạn hay nhạo báng những người thân nghĩa của mình, thì bạn đừng quên rằng, sau cùng đời bạn sẽ là đời cô đơn.

Chúng tôi tin tưởng, bạn là người biết tự trọng, không bao giờ thích dùng ba tác lưỡi hầu mua thù chuốc hận cho mình. Nhưng thưa bạn! Trong cuộc sống, bạn không làm sao tránh khỏi những ngón lưỡi nhạo báng bạn. Bạn phải đối với nó ra sao? Trả đũa à! Không. Bạn phải coi những kẻ tiểu nhân ngạo nghễ bạn, là những trường hợp để cho bạn luyện chí khí. Bạn tự nói: "à? Giá tôi có những khuyết điểm như bao kẻ khác ngạo nghễ rồi thì sao nữa. Tôi lãnh trách nhiệm về lỗi lầm của tôi đó. Rồi sao nữa. Tôi đáng cười nhạo đó. Rồi sao nữa." Thường người ta đau xót khi bị nhạo báng, chỉ vì thiếu tinh thần, quá tự ty và sợ dư luận. Bạn can đảm lãnh hết những búa rìu của dư luận, thì bạn sẽ thấy mình anh hùng. Thái độ quân tử của bạn, một mặt giúp bạn có nhân cách đáng phục, mặt khác gieo cho kẻ khác cảm tưởng rằng, bạn là con người biết nhẫn nhịn, vui tánh, dễ giao tiếp. Dĩ nhiên đối với kẻ nhạo báng bạn, bạn không làm mịch lòng họ. Hy vọng sau nhiều lần nhạo báng bạn, họ sẽ hối hận.

Chương 13

Đừng Vụng Về

Có nhiều người tự nhiên thiếu cái mà người ta thường gọi là duyên dáng nên câu chuyện của họ đụng chạm người nghe và chỉ đem lại cho họ sự khi rẻ, oán thù. Người ta có thể nói chuyện vụng về trong nhiều phương diện. Có người hể mở miệng, là nói điều ác cho kẻ nghe.

Họ nói như một cái máy, không ý thức gì về hậu quả lời nói hậu quả của mình. Vừa bắt tay bạn, họ hỏi mùa này người ta đau trái nhiều quá, bạn có bị không?

Con bạn đau hôm rày chắc liệt nặng? Bạn tưởng họ có ác cảm với bạn nên nói như vậy? Có lẽ bạn hiểu lầm. Họ vẫn có thiện cảm với bạn, nhưng họ có cái tật, hể mở miệng là nói những chuyện dữ, gieo ác cảm vô tình như vậy. Gặp chúng tôi, họ vui vẻ lắm, hỏi hết sức tự nhiên: "À hồi đó chúng tôi có ở tù phải không, có mắc nợ phải không?" Họ hỏi những điều như vậy, chúng tôi có thích trả lời hay không, mặc kệ.

Họ vẫn cười hề hề. Có người vụng về trong việc gieo những ý tưởng hắc ám, khiến người nghe bi quan về cuộc sống, hay cuộc làm ăn của mình. Ai tính lập nhà xuất bản, bàn việc tổ chức với họ, họ nói nào độc giả ít, giấy mắc,... không có tác phẩm giá trị để xuất bản, nhà phát hành làm việc không chu đáo, sẽ lỗ vốn... Bạn bàn cùng họ về một người bạn thương mến à! Coi chừng, họ không làm cho bạn có cái vui sướng nghe họ khen người mình đã phú gửi trái tim. Họ sẽ kiếm cho được một khuyết điểm tinh thần hay thể xác để nói.

Chúng tôi nói kiếm thì cũng hơi quá, bởi vì tự nhiên, họ không muốn làm bạn phật ý. Nhưng rồi, cũng tự nhiên họ vụng về, nên nói ra điều làm bạn bất mãn. Có thứ người vụng về khác, khi bàn chuyện cùng ai, nói ra những lời nhận xét không hay của họ về kẻ ấy. Chúng tôi nói chuyện vắng nước miếng, họ chỉ chúng tôi và nói: "nước miếng". Áo của bạn gài lộn nút, tóc của bạn rối nùi, giày của bạn dính đất, thấy thì họ nói ngay.

Bạn bực mình với họ ư? Có can gì với họ, họ cứ nói tự nhiên. Có nhiều người khác không bàn ngay những điều làm bạn phật lòng, nhưng họ có kiêu nói, giọng nói và những cử chỉ khiến bạn dễ dàng có ác cảm với họ. Khi bạn nói điều gì quan hệ, bằng một giọng trầm trầm chỉ một mình họ nghe thôi, họ lại "ừ" rất lớn. Có khi họ nói to tiếng mà không có gì lo lắng kẻ khác nghe được điều bí mật. Nhiều lúc, cách họ mở đầu một câu nói, cách họ ra điệu bộ, có cả cái gì vụng về lập dị, chướng mắt, bạn thấy không thích họ ngay. Có hạng người khác, vụng về trong việc khen ngợi. Hoặc vì muốn đắc nhân tâm, hoặc thiếu bản lĩnh, họ hay xen vào câu chuyện những lời khen ngợi kẻ khác.

Nhưng họ không biết nghệ thuật khen chút nào. Có khi họ khen đến trở thành đua nịnh. Cũng có thể, không ít người kém trí, lầy làm sung sướng, hưởng những lời "thôi" đường mật của họ, và bị họ lạm dụng. Trong biếm ngôn của Chôn và con Qua, của La Fontaine họ đóng vai con chồn, nhưng đối với người có chút lương tri, điều họ tán tụng thái quá không khỏi làm người ta đỏ mặt và đâm ra khi rẻ họ. Rất nhiều người làm mất thiện cảm với kẻ nói chuyện những chuyện ba láp hay thỉnh thoảng nói lạc đề. Bạn đang thuật lại cho họ một cuộc tang chế, bỗng họ chận lời bạn và ngó ra ngoài sân chỉ con gà tha côn trùng. Bạn bàn cùng họ về hóa học, bạn muốn họ tập trung tinh thần vào vấn đề này, nhưng đến phiên họ nói, nào: ông tổ nghề in, Napoleon thắng trận, nào kinh tế tư bản, chế độ quân phủ. Họ nói ra hết những gì xảy đến trong đầu óc họ. Bạn phải bực mình. Chúng tôi không thể kể cho bạn hết những thứ người vụng về trong câu chuyện. Họ có cái gì thiếu duyên dáng, nên điều họ nói ra, thường va chạm tự ái kẻ khác. Những khi bàn chuyện, lời của họ chỉ gây thiệt hại cho họ, đúng như Quân Bình đã nói: "Khẩu thiệt giả họa chi môn". Tuy vậy đối với họ, bạn hãy có tấm lòng bao la như đại hải. Họ là hạng người đáng thương. Thay vì xét nét, bắt lỗi họ như nhiều người trí thức "ròm"

hay làm, bạn nên làm thính, vui vẻ nghe họ nói thôi. Cổ nhân bảo: "Đại trọng phu dương dung nhân". Lời này bạn nên triệt để thi hành đối với những kẻ ăn nói vụng về.

Riêng phần bạn, thính thoảng bạn nên nhờ một vài người bạn thân thiết phê bình giùm cho lối nói chuyện của mình. Điều này rất khó, là ai trong chúng ta cũng giàu tự ái. Và lại, không có một khuôn thước nào tuyệt đối cho việc nói chuyện. Nhưng dù vậy, những khuyết điểm ai cũng có thể mắc: Bạn nên sửa lần lần. Nhờ đó câu chuyện của bạn có tính chất hấp dẫn. Nó làm cho bạn được nhiều bằng hữu và kẻ cộng tác.

Chương 14 **Đừng Thày Lay**

Nếu bạn chịu khó moi ký ức của bạn, thì bạn sẽ nhớ bạn đã gặp nhiều người có tật thày lay Họ là cái thùng lủng, mà những điều kín của kẻ khác giao phó như bị chảy đi khắp nơi. Tâm hồn họ thiếu hẳn sự đằm đằm. Họ không có một đời sống trầm ngâm, đời sống của riêng mình. Đừng ai đòi họ đức tự chủ. Ý chí của họ hoàn toàn bất lực với thân kinh hệ. Lúc nào họ cũng muốn phanh phui tâm trạng mình cho thiên hạ biết để gọi là "tự giải thoát" một phần nào. Không có điều gì mà họ giữ kín trong tâm khảm được. Họ cần phải nói ra cho kẻ khác cùng biết để thỏa mãn cái tính "trông trái" tự nhiên của mình.

Kẻ thày lay có hai dạng. Hạng hỏi và hạng nói. Hạng hỏi là hạng người có khi tưởng mình cần ngôn, nhưng lại hay hỏi người ta về những bí mật này. Trong cuộc sống hàng ngày, chắc bạn nhớ không ít người, vừa vô lễ, vừa bất cần tra hạch bạn về những điều mà bạn muốn giữ kín. Họ không có sự tinh tế trong phép xã giao để tránh cho kẻ khác khỏi nói ra những điều đáng lẽ không được tiết lộ. Tật xấu này không phải chỉ ở người ít ỏi học. Cả những bậc vốn học uyên thâm mà thiếu rèn luyện về tâm đức vẫn mắc. Có khi họ lạm dụng quyền chỉ huy hay quyền giáo dục của mình bắt kẻ dưới cung khai điều bí mật của riêng chúng hay của kẻ khác phó giao. Thiệt có gì đáng khi mặt cho bằng những hành động như vậy.

Đến hạng thày lay đi bộc lộ bí mật của kẻ khác hay của mình thì đông hơn và đáng kết án hơn. Có nhiều bí mật, không ai buộc họ giữ kín. Song vì lương tâm buộc không đành: Họ vẫn tiết lộ. Đi ngang qua đầu cầu nọ, thấy đôi trai gái âu yếm nhau, họ nói um sùm cho người hàng xóm biết. Bạn gởi chúng tôi một mật thư Họ lượm được đem đọc cho hết người này đến người kia nghe. Họ còn đi "nộp" những điều mà họ hứa giữ kín đến xuống mồ nữa. Khi một ai cố ý hay vô tình cho họ biết điều bí mật, rồi xin họ giữ kín cho, họ hứa "bán mạng" sẽ chôn nó sâu tận cõi lòng. Nhưng khi gặp người thân hay kẻ nào khéo hỏi, họ nói sạch sành sanh. Ở ngoài chợ đời, cũng như nơi tu hành có biết bao thứ người đê mật này. Họ coi lương tâm của họ như "móng cẳng". Họ không kể gì đến danh dự mà họ dùng bảo mật cho người tạ Thiệt là những tâm hồn tiểu nhân. Người thày lay thưa bạn, còn dám phanh phui cả những bí mật mà người khác phó giao cẩn thận nữa. Có thứ bí mật mà kẻ khác trước khi nói cho họ biết, đặt điều kiện, là giữ kín mới nói, biết được điều bí mật rồi, họ đem về nói hết cho vợ con, bạn bè, lối xóm của mình. Có nhiều bí mật, người nói ra không công khai, buộc họ giữ kín vì nghề nghiệp và lương tâm họ không bao giờ nói cho ai. Nhưng rồi họ cứ tha hồ quảng cáo...

Họ có nhiều cách để tiết lộ những bí mật. Có khi vì lương tâm ngăn cản họ không mạnh miệng nói thẳng bí mật, song bởi thiếu tự chủ, họ nói xa xa, gằn gằn. Do điều nói bóng bẩy của họ, kẻ khác bói được điều kín. Nhiều lúc họ hỏi cách nào đó, làm kẻ khác bắt được ý họ muốn nói: Sự bí mật cũng bị tiết lộ những bí mật thì trong cặp mắt, nơi nét mặt, ở các điệu bộ của họ, có cái gì đó mà một người sành tâm lý có thể biết được dễ dàng.

Trong khi tiết lộ những bí mật, người thày lay có tâm lý đặc biệt. Họ tưởng rằng, mặc khải cho một ai nghe điều bí mật, thì kẻ ấy quý mến họ, có tín nhiệm với họ. Nhưng họ lầm.

Hồi chưa nghe bí mật, như những bí mật về tà dâm, về sát nhân, có lẽ người nghe chiều chuộng họ. Nhưng, nếu là kẻ có lương tri sâu sắc, người nghe sẽ khinh rẻ họ, hồ nghi về hạnh kiểm của họ. Người ta có ý nghĩ rằng, nếu họ mặc khải những bí mật của kẻ khác cho mình được. Thì nay mai họ sẽ mặc khải những bí mật của mình cho kẻ khác. Như vậy, làm sao người ta có thiện cảm với họ.

Đối với kẻ khác, người thầy thay cũng gây nhiều thiệt hại vừa cho mình vừa cho kẻ phú gởi bí mật. Trong cuộc giao tế, họ bị người xung quanh cho là kẻ bị trống miệng nên không ai ủy thác cho họ những công việc cần đức cẩn ngôn. Ai đại gị đổ nước trong cái thùng lủng. Dễ hiểu quá. trong những bí mật kẻ khác giao cho họ, có cái, nếu bị mặc khải sẽ gây lỗ lã trong việc làm ăn, sẽ dẫn người ta đến khám đường, sẽ làm cho người ta mất tín nhiệm. Nếu họ là người hay thêm mắm dặm muối, sự tiết lộ bí mật có thể làm cho một gia đình tan rã vì hiểu lầm, ghen tuông, oán hận, tra tấn nhau.

Một tật xấu đem lại nhiều thiệt hại như vậy, chúng tôi tin chắc bạn lo đề phòng như một chứng bệnh dịch.

Chúng tôi tin tưởng bạn nhận thấy sự cần thiết, trong sự cẩn ngôn. Ngay trong cuộc sống hàng ngày, khi bị chất vấn về những bí mật, hay khi ngứa môi muốn tiết lộ, bạn hãy tin rằng, mỗi khi bạn mặc khải bí mật một cách vô lý, thì nhân cách của bạn bị tổn thương, lương tâm của bạn bị uy hiếp, uy tín của bạn bị lung lay Trái lại, khi bạn cẩn ngôn, tâm hồn bạn gia tăng dũng khí, và bạn thấy mình là con người có giá trị. Trong lúc xã giao, nếu có ai thường đem tâm sự hay bí mật của kẻ khác tiết lộ cho bạn, thì bạn nên tránh những câu hỏi tỏ ra mình tọc mạch, bạn nên chuyển hướng câu chuyện để giúp người thầy lay khỏi phan phui bí mật. Giá có nghe được điều gì kín, cần phải giữ thì hãy giữ đến xuống mồ.

Chương 15 **Đừng Làm Đòn Xóc**

Khi nào, gặp chuyện Doez thèo lẻo chắc bạn biu môi. Mà đâu phải ngày xưa mới có Doez! Giờ đây, ở quanh bạn, có hàng lố Doez lúc nào cũng chực chờ để làm đòn xóc. Có thể gọi chơi họ là những "Thông tấn xã"; xong khác chút là họ "làm việc" không công, và gieo oán hận. Người ta hay nói, thèo lẻo là tật của đàn bà, của những cô gái già. Bất công. Đàn ông cũng đòn xóc không thua phụ nữ. Giá thèo lẻo là sở trường của đàn bà, thì trong phương diện này, đàn ông tức là đàn bà. Người đòn xóc giống như những con rắn độc bò ngửa nghén từ mọi hang cùng ngõ hẻm của chợ đời, để reo rắc nọc hiểu lầm, uất hận, chia ly Họ đem lời nói này, thọc cho người kia, việc người kia chọt người nọ.

Vừa nghe ai nói xấu về bạn, tức tức họ tỏ vẻ thân mật cùng bạn "Thiệt chỗ thân mật nhau, tôi có điều này muốn nói với anh. Ông X... bà Y, khi dể anh thậm tệ. Họ chỉ trích hành động và hạnh kiểm của anh. Tôi không muốn nói lại với anh chi cho thêm rầy. Nhưng vì tình bạn, buộc lòng tôi nói cho anh biết rồi bỏ đi" Bạn nói gì về chúng tôi không biết, nhưng họ thọc với chúng tôi rằng, bạn đã kích chúng tôi thậm tệ.

Một bạn gái đã có vị hôn phu, ngày nọ có công việc, bàn chuyện rất lâu một mình với thanh nam. Họ đem mách với vị hôn phu của nàng rằng, nàng "chim chuột " với thanh nam này, mà có lẽ đã lạt tình với chàng rồi. Đôi bạn tâm giao đang mặn nồng yêu mến nhau, đang hăng hái xây dựng một cuộc đời hạnh phúc.

Họ đến người này nói rằng, người kia là một cáo già, giả bộ thân mật nhưng lòng dạ là sào huyệt của dâm ô, hải lòng, đã gởi tình yêu nơi kẻ khác. Trong binh đội, họ đem hạnh kiểm của binh sĩ nộp không còn chân răng kẻ tóc cho cấp chỉ huy, rồi họ mách cho binh sĩ những khuyết điểm về đời tư của thủ lãnh. Dưới một cơ quan giáo dục, vì muốn được nhà giáo dục

yêu riêng, vì muốn lập công hay lãnh những ân huệ, họ giả bộ thân mật với hết mọi người để góp lỗi lầm của những kẻ này, đem nộp cho nhà giáo dục. Nơi hăng thầy thợ có đến đúng giờ không, có làm việc tận tình không, họ "phúc trình" đầy đủ cho ông chủ biết.

Họ có cả một nghệ thuật thèo lẻo. Trước mặt người mà họ lấy tin tức, họ có thái độ ngoan ngoãn thật thà, "thối" cho kẻ này tuôn hết ruột gan cho họ, và họ dám đem cả danh dự ra để thề giữ kín những gì mình nghe. Như vậy, ai mà không tin họ được. Khi thu thập những màm gây oán thù rồi, thì họ đến kẻ khác để gieo. Họ tỏ vẻ ân cần, lo lắng, họ than thở cho số phận kẻ ấy, tự xưng mình là kẻ thân nghĩa, để rồi từ từ họ thọc mách hết những điều họ nghe thấy. Thường họ không phải chỉ nói sự thật, mà còn bịa đặt, thêu dệt những điều mình biết cho kẻ nghe tin mình làm họ nóng giận, tìm phương kế trả thù.

Khi làm đòn xóc như vậy, người thèo lẻo tưởng sẽ được lòng cả hai bên. Nhưng đó là một lầm tưởng trừ những người nông nổi hay quá ư đần độn, có ai lại đi tin rằng, những người đòn xóc là những kẻ trung tín. Ai cũng thừa biết rằng, miệng họ gieo nọc độc nơi mình đây, nay mai họ sẽ gieo nơi kẻ khác. Cũng có thể, nhiều người vội tin, có đầu óc tiêu nhân, dùng họ để biết kẻ khác phán đoán thế nào về mình. Nhưng những người giàu lương tri, phán đoán theo tinh thần khoa học có đức bác ái, thành thật. Hạng thèo lẻo này coi ba nhân đức như cỏ rơm. Như vậy, họ làm sao chiếm được nhân tâm và có nhiều bạn. Trong trường hợp bạn nghe kẻ khác tọc mạch cho bạn những lời kẻ khác nói về bạn, xin bạn tìm cách đổi vấn đề câu chuyện, để tránh những nọc độc của họ. Ngày xưa khi Socrate nghe ai thuật lại cho ông nghe những lời bình phẩm của kẻ khác về ông, ông hay hỏi: "điều anh nói có phải là chân lý không?" Nếu trả lời không, theo ba câu hỏi của ông, thì ông xin người ấy hãy làm thinh. Chúng tôi muốn bắt chước nhà hiền triết Hy Lạp này khi gặp người đòn xóc, miễn là bạn đối xử với họ vừa lịch sự vừa đặc nhân tâm.

Lẽ dĩ nhiên bạn là người khá đoàng hoàng, mỗi ngày cố gắng tránh cho khỏi quái tật ấy. Chúng tôi nói mỗi ngày, là vì thèo lẻo cám dỗ ta mà không dè. Nếu thành thật với mình, ai trong chúng ta dám nói rằng mình không có lần nào thèo lẻo. Là con người, tự nhiên chúng ta hướng về việc phan phui cho kẻ khác biết những điều mà chúng ta biết. Chúng tôi không nói tính thèo lẻo vì ác tâm. Chứng này chỉ có một thiểu số người mắc thôi. Chúng tôi muốn nói tật đòn xóc vì già hàm, Thiếu tự chủ, hiếu kỳ, vì nhẹ dạ. Muốn chiến thắng tật xấu này, bạn hãy tập hãm khẩu.

Mỗi khi nói chuyện với ai, để ý coi mình có thọc méc điều gì của kẻ khác không. Nếu lỡ thọc méc, hãy tức tốc hối hận vì đã làm một điều đê mạt, tổn hại nhân cách. Có người viện lý rằng, sự thọc méc đem lại lợi lộc. Thưa bạn dù bạn lợi lộc thế nào bạn cũng nên giữ phẩm giá của mình. Thà bạn sống nghèo nàn, hơn là giàu sang, đầy quyền thế, mà cả đời đem lương tâm, nhân cách, phẩm giá của mình đổ ụp xuống mũi giày của cấp trên quì mọp, lòn cúi, thưa méc kẻ khác, hầu xin ân huệ. Nếu bạn đóng vai trò chỉ huy hay giáo dục, xin bạn đừng đê mạt đến tổ chức dưới tay mình những con người Doez để hãm hại kẻ dưới. Trong cuộc giao tế hàng ngày, nếu bạn muốn là người ai cũng ham ủy thác tâm sự, thì xin bạn tránh xa một kẻ thèo lẻo. Như vậy, bạn sẽ có người bạn trung thành và giúp bạn đắc lực.

Chương 16 **Đừng Ngốc Bậy**

Người ngốc, mà hôm nay chúng tôi hầu chuyện với bạn, không phải là thứ người thất học vì hoàn cảnh. Họ không biết viết, biết đọc, không có đủ phương thế gần gũi những người giàu kiến văn, để được nghe những điều bổ ích cho đời sống tinh thần của mình. Chúng tôi không muốn bàn đến những người đáng thương hại và đáng kính ấy. Chúng tôi muốn nói,

những người đã có vốn học, nhưng vì lười biếng, vì không biết cách trong việc tự học nên ngu dốt đến nỗi, nói những lời ngông đại đến nỗi thiên hạ khinh rẽ mình.

Phải công nhận rằng, ở thời đại chúng ta, một thời đại mà cõi học là trời biển, không mấy người quán thông được mọi kiến thức. Cách nay mấy thế kỷ, một người thông thái, có thể là người thông gần hết kho hiểu biết của loài người. Ngày nay, một người thông thái, thường chỉ am tường một ngành học nào đó. Họ không thể là người "biết hết" như Aristote hay một Rabelais. Ngoài "môn bỏ túi" của mình, người ta học chu đáo đã đành, đồng thời người ta cũng tìm cách chuẩn bị cho mình một vốn học phổ thông, nó vừa giúp cho chuyên môn khỏi bị lu mờ mà còn giúp cho mình giao tế dễ dàng với nhiều hạng người trong xã hội.

Là một luật sư, người ta thông luật: Hay lắm. Nhưng nếu chỉ biết có luật và gặp ai cũng bàn hết luật La Mã đến luật Nã Phá Luân rồi đến luật Gia Long, Hồng Đức thì thiết tưởng nhàm chán. Bạn là một nhà triết học. Bạn quán thông hết những hệ thống triết lý Đông Tây. Quả bạn là một bậc tri thức đáng quý trọng.

Nhưng nếu bạn có kkiến thức triết học, và gặp người xung quanh, gặp chúng tôi và bắt cứ ai khác bạn lôi ra nói hết Epictète đến Khổng Tử, Bergson, thì câu chuyện của bạn khó bề hấp dẫn. Có người không những chỉ nói chuyên môn, mà còn nói những điều mình không biết gì ráo. Họ nói bằng một giọng huênh hoang nữa mới kỳ chứ. Họ rất sành văn Phần Pháp, nghĩ là mình thông thái và bàn chuyện gì cũng được. Gặp bạn, là nhà chuyên về hóa học họ đem nguyên tử ra thuyết với bạn.

Mới đầu thấy họ có thái độ quân sư, bạn tưởng mình được duyên may, gặp một bậc thầy có thể giúp kiến văn cho mình thêm rộng rãi. ai ngờ bàn chuyện với họ một hồi, bạn mới thấy tất cả sự ngu ngốc đáng tội của họ. Trong xã hội, thưa bạn, có biết bao người như "bậc thông thái này" này. Họ đọc đâu vài tạp chí, vài quyển sách bàn về một ngành nào đó, rồi cho mình là bậc chuyên môn, gặp ai cũng đem khoe.

Có kẻ không từng bước vào ngưỡng cửa của một trường học nào, nhưng nhờ thời vận có chức quyền cao, tiền bạc nhiều thường tỏ ra mình thông thái. Trong bữa tiệc nọ, có một người to tiếng nói: "Thiệt ông Jésus Christ là bậc quân tử. Ông bị kẻ thù đâm vào nương long mà còn cất lời nhân đạo: Xin cha tha cho nó vì nó làm chẳng biết". Lúc ấy, chúng tôi cũng gật đầu vì lịch sự. Nhưng bạn dư biết, khi mà Giêsu bị quân thù đâm vào nương long bằng lưỡi đồng, đó là lúc Ngài đã chết. Làm sao ngài thốt ra câu ấy được. Câu ấy Ngài nói, khi Ngài còn sống, lúc sắp bị quân thù hành ác. Nghe lời bậc chức quyền trên, có một bạn chúng tôi tự hỏi "Tại sao họ không làm thỉnh, có hay hơn không. Đâu phải có uy quyền là quán thông kinh sử và nói gì cũng trúng". Có thứ người đáng thương hại hơn nữa, là thứ người nghe lén vài ba điều hiểu biết về một ngành học nào đó, rồi cũng vênh vênh tự đắc thuyết cho thiên hạ như một bậc chuyên cứu lão thành. Người nghe họ phải bực mình và hổ thẹn giùm, khi nghe họ nói bậy mà vẫn hãnh diện.

Trong cuộc giao tế, có nhiều hiểu biết tất yếu, mà tùy tuổi tác, tùy địa vị, tùy hoàn cảnh có thể, người ta phải lo cho có, để khỏi phật lòng kẻ khác, hay để cuộc nói chuyện của mình khỏi vô vị. Có nhiều người không kể gì đến hiểu biết này. Bạn ở xa đến thăm họ, họ chào hỏi bạn, rồi bắt chuyện con cả con kê, thao thao bất tuyệt. Họ không có chút xã giao, hỏi bạn dùng bữa ở đâu chưa, để mời bạn thay giày, để chỉ cho bạn nhà tắm v.v... Là một người cha trong gia đình, họ không biết nuôi dưỡng, giáo dục con cái. Không ai buộc họ thuyết về giáo dục rành như một Dupanloup hay một Bosco nhưng ít ra, những điều sơ đẳng mà địa vị làm cha buộc họ phải biết. Làm giáo sư dạy từ năm này qua năm nọ, mà khi bàn về Phần trình giáo dục hiện hành, họ ù ù cạc cạc. Có tật hay nói, mà họ không lo chuẩn bị cho mình một mớ kiến thức cần thiết để khi đàm thoại, khỏi làm người ta khinh chê.

Không cần kể thêm hạng người ngốc bậy. Vài gương trên để cho bạn thấy, trong khi trò chuyện ngốc bậy là tật xấu làm cho người ta mất uy tín rất nhiều. Chúng tôi tin bạn, lúc nào cũng lo tránh xa nó bằng cách chuẩn bị cho mình, vừa có sở học chuyên môn, vừa có kiến thức phổ thông, để khi giao tiếp được nhiều hạng người trong xã hội. Khi bàn chuyện cùng ai đừng chỉ đem chuyên môn của mình ra nói. Những vấn đề nào mình không được thông lắm, thì chúng ta nên hỏi, nên nghe hơn là ngông nghênh, biến mình thành "quân sư" hèn. Nên nhớ rằng, thông thạo một môn, không phải chỉ đọc vài ba quyển sách, hay đôi tờ tạp chí. Núi này cao, có núi nọ cao hơn. Cái học của ta, đối với ta có lẽ sâu rộng, nhưng coi chừng kẻ khác có cái học gấp trăm nghìn lần ta. Khôn ngoan nhất là "múa riu qua mắt thợ". Dù khi đóng vai trò hệ trọng trong việc lãnh đạo, ta đừng ỷ chức quyền, tỏ ra mình "biết hết". Coi chừng sơ xảy một hai lời nói, mà uy tín, uy quyền tan đổ. Rồi có những hiểu biết sơ đẳng, tất yếu mà tuổi tác, chức vị, nghề nghiệp.v... buộc ta phải biết. Nghèo nàn những hiểu biết ấy, có thể ta bị kẻ khác coi rẻ.

Tóm lại, nghệ thuật nói chuyện, buộc ta đừng ngốc bậy. Không ai buộc chúng ta là quyền "tự điển sống", nhưng có nhiều điều, chúng ta không có quyền không biết. Trong những ngành mình ít học phải biết im lặng, đừng tỏ ra khôn bậy mà thành ngu thật.

Sau hết chúng tôi muốn bạn đối xử quân tử cùng người nói chuyện mà hay ngốc bậy. Những khi họ trả lời không thông những câu hỏi của bạn, xin bạn đừng "sửa lưng" họ. Lúc họ ấp úng, nếu có thể được, bạn gật đầu hiểu ý họ, rồi nói tiếp giùm họ. Khi bạn nói vớt vạt, bạn đổi vấn đề, lựa câu chuyện nào họ rành và thích để họ có dịp nói cho bạn nghe. Trước những người hay làm "quân sư", bạn vẫn nhã nhặn. Nếu không có hại gì, thì bạn cứ chịu khó nghe họ, nghe thật tinh. Thái độ này làm cho bạn được họ mến và luôn muốn gặp bạn.

Chương 17

Đừng Đối Tính Luôn

Người đối tính luôn, là người sống nô lệ tình cảm. Khi thân thể họ khỏe mạnh, đường đời họ không có gì cản trở, đầu óc họ không bận rộn, thì họ vui vẻ, hăng hái hoạt động và tin tưởng đặc biệt ở ngày mai. Nhưng họ ăn không tiêu, gặp tai họa, rắc rối về một vấn đề nào đó thì mặt họ nhăn lại, hoạt động của họ ngưng trệ, tâm hồn của họ chìm sâu trong biển thất vọng vô bờ bến.

Sự thay đổi tính tình của họ diễn ra rõ rệt trong những câu chuyện hàng ngày.

Chúng tôi có một người bạn, có thể tiêu biểu cho hạng người thay đổi tính như chong chóng. Nay là ngày anh rất lạc quan, cảm thấy đời mình như mùa hoa nở. Một người bạn đến thăm anh à? Người ấy có phúc. Anh rước bạn với thái độ niềm nở, thân mật và xiết tay lịch sự vừa biểu lộ cảm tình nồng hậu của kẻ thâm giao. Mặt anh sáng rực với nét cười hớn hở. Anh lăng xăng chạy kiếm guốc để bạn thay giày. Anh mời bạn rửa mặt cho khỏe. Anh cho bồ đi mua mì, và trong khi chờ đợi món ăn thần tiên này, anh yêu cầu bạn uống bia và hút thuốc thơm. Đặc biệt nhất là anh tỏ ra rất lịch sự, rất chiều chuộng bạn mình trong câu chuyện. Anh hỏi đến đâu bạn trả lời không kịp: "Bạn mạnh giỏi không? Thiệt lâu quá rồi tôi không được hạnh gặp bạn. Sao gia đình bạn bình yên hết chứ. Chị cũng mạnh chứ?"

Mấy cháu cũng chơi hết. Công việc làm của anh thế nào? Chắc vất vả lắm. Lúc này anh đang thi hành việc chỉ Có những trừ định gì hay không... " Anh hỏi thiếu điều nín thở. Người bạn hỏi lại anh. Anh vui vẻ trả lời, và nói bằng một giọng tin tưởng ở ngày mai. Không làm gì kiếm được trong đầu anh một ý tưởng bi quan, nên điều anh nói bao giờ cũng gây hy vọng. Anh cho bạn biết công việc anh lúc này rất xuôi thuận. Gia đình anh đang sống hạnh

phúc. Anh ăn ngủ rất ngon. Bạn anh than với anh một hai điều ngang trái trên trường tình. Anh giải quyết như bài toán cộng: Một với một là hai.

Anh cho rằng cuộc đời chút ít gay gắt, vậy rồi đau khổ nào cũng trôi qua Anh khuyên bạn mình hãy làm chủ trái tim và sống theo một lý tưởng cao thượng. Người bạn anh bảo rằng, gia đình mình nghèo quá, làm sao mình sống hạnh phúc được. Anh rùn vai cho rằng phi lý. Anh nói Nhan Hồi, Socrate nào có giàu như thạch sùng hay hơn gì bạn mình mà vẫn sống đời hạnh phúc hơn đế vương. Anh còn lôi cả triết lý ra dạy bạn nữa. Mì mua về, anh tí lia mời bạn ăn. Anh vừa rót rượu cho bạn, vừa yêu cầu bạn ở lại chơi với mình vài ngày. Người bạn thấy nổi hân hoan của anh, thấy đời mình cũng vui lây và cho cuộc sống bè bạn là thứ ân huệ của trời cho, nên phải lo tận hưởng.

Một tuần sau, chúng tôi đến thăm anh, thật là ngược hẳn lại. Anh tiếp chúng tôi ở ngoài hiên nhà, với dáng điệu của một người ghiền đến mây kiếp. Mặt mũi anh tiều tụy. Mắt anh lim dim. Áo quần anh xộc xệch. Tay anh khoanh lại và anh buồn như mùa thu Anh đưa tay bắt tay chúng tôi như một cái máy vô tri Anh nói vài tiếng gì đó rồi cầm như hén. Chúng tôi hỏi thăm anh điều này, điều nọ, anh trả lời như có thái độ muốn tống cổ chúng tôi đi cho rảnh. Có lẽ bao nhiêu ý tưởng bi quan của nhân loại đều tập trung vào đầu óc anh, giày vò tâm hồn anh, nên lời nói nào anh thốt ra đều nhuốm mùi tuyệt vọng. Anh thấy cuộc sống của mình đang tàn tạ. Gia đình đối với anh, đã thành địa ngục lạc nơi miền dương gian. Anh nói với chúng tôi rằng, hoạt động mà làm gì nữa, đời anh đang đi xuống. Vừa thốt ra câu tuyệt vọng, đầu anh ngã vào thanh cửa, tay bụm miệng ngáp dài vô tận. Chúng tôi bèn lên. Một hồi đành già từ anh ra về trong sầm uất.

Thưa bạn, dưới bóng mặt trời này, có biết mấy lỗi người dễ đổi tính tình như bạn của chúng tôi. Lúc thì họ vui hơn hờ, lúc họ lại buồn hiu hiu, và câu chuyện của họ, tùy tính tình của họ, mà có màu sắc tin tưởng hay thất vọng. Bạn tưởng khi họ ưu sầu là vì họ gặp tai nạn gì nguy hiểm lắm chẳng. Thường không có tai nạn gì đáng kể cả. Ông điều họ nghệt. Tô canh họ bị con gà mái nhảy bể. Họ ăn bánh xèo không tiêu. Đầu họ nhức. Đêm rồi họ đánh tứ sắc, mê cờ tướng họ mất ngủ. Bị một người bạn nói xấu. Gia đình có chút xào xáo. Một trong vào nguyên nhân này, làm cho mặt họ dài ra, nhăn lại, và coi cuộc đời buồn hơn nghĩa địa chiều mưa. Có khi hồi trưa họ buồn thắm.

Chúng tôi đến thăm họ là bất hạnh. Xé bóng một chút, hay lối sáu, bảy giờ chiều, bạn gặp họ là bạn được họ nồng hậu tiếp đãi. Họ thay đổi tính như người ta trở bánh phồng. Đừng nói chi, thời gian mấy tiếng đồng hồ như vậy. Có khi trong một giờ nói chuyện với họ, bạn có thể thấy họ vui buồn bất ngờ. Bạn đem đến cho họ một tô hủ tiếu. Họ cười hắc hắc. Họ mời thuốc bạn lia lịa. Bạn chỉ trích họ à? Họ hơi buồn rồi. Họ bớt mời thuốc bạn rồi. Bạn muốn họ có bộ mặt tươi như hoa không? thì bạn hãy khen họ đi. Bạn bàn về những thắng lợi của họ trong cuộc đấu tranh nào đó. Bạn chỉ cho họ cách tiêu trừ người thợ gây bánh xe trong công việc của họ, và quả quyết với họ rằng, sau cùng họ sẽ thành công. Chắc chắn họ sẽ vui cười lại với bạn, mời thuốc bạn liền và không bao giờ chịu để bạn ra về.

Thưa bạn! Không biết trong cuộc đời dĩ vãng của bạn, có lúc nào bạn hay thay đổi tính như thú người "chong chóng" ấy không. Chúng tôi hy vọng, bạn là người điềm đạm và bao giờ cũng làm chủ toàn bộ thần kinh và sinh hoạt tình cảm của mình. Bạn tin tưởng rằng, người hay thay đổi tính trong câu chuyện, thường gây ác cảm và mất uy tín. Thấy họ ưu sầu quá, ai thêm nói chuyện lâu với họ, ai thích giao du với họ. Người ta hãy giống với con chó vì chó vui chứ đâu thích môn trốn chim ụt hay rắn hổ. Cả trong lúc họ vui mừng, người ta cũng không có thiện cảm với họ cho lắm. Tâm lý ấy có gì khó hiểu đâu. Khi quá lạc quan, người đổi tính không làm chủ được điệu bộ, nét mặt, lời nói, giọng cười của mình, nên con người của họ mất đi sự điềm đạm. Thế là bị người ta khinh. Kẻ nghe họ cũng thừa biết rằng niềm hoan lạc của họ cũng không có nền tảng vững chắc, nên sự tự té của họ cũng không sâu sắc gì. Bây giờ

họ tự tế, có thể chiều họ chỉ trích mình. Cho nên, dù ưu sầu, dù hoan lạc, người đối tính đều gây ác cảm trong câu chuyện. Hay nhất là bạn tự chủ. Trong "Rèn nhân cách" và "Đức tự chủ, chìa khóa của thành công" Chúng tôi chỉ cho bạn nhiều bí quyết để tập cho mình có tính cách trầm tĩnh. Bạn hãy cố gắng thi hành để tránh tật thay đổi tính, nó làm cho con người bạn mất thể giá và làm cho thiên hạ coi mình như con nít.

Trong xã hội, thứ người đối tính nhiều như cát. Lúc giao tiếp với họ. Bạn cần tinh vi để lấy lòng họ. Lúc họ nhàm chán, ăn nói cộc lốc với bạn, xin bạn đừng chấp nhất. Bạn cứ để cho họ than thở, vì tâm hồn họ tràn những chua cay, và không biết tự chủ là gì. Lóng tai nghe hết tâm sự của họ là đã chiếm được phân nửa tâm hồn họ. Bạn tấn công thêm: an ủi họ. Bạn chỉ vạch cho họ thấy nỗi buồn của họ có những chỗ vô lí, chỉ tổn hại cho thể xác, tâm hồn, chứ không thay đổi hoàn cảnh. Bằng một giọng quả quyết và luận lí, bạn nhấn mạnh cho họ thấy ngày mai của họ, rất có thể dệt bằng thành công, nếu họ quật cường, vui tươi, hăng hái sống, lạc quan hoạt động, cố gắng đúc nhân tâm để công việc của mình đắc lực hơn. Chúng tôi dám chắc, bạn sẽ được coi là người bạn quý báu và họ sẽ niềm nở tiếp đãi bạn.

Chương 18 **Đừng Làm Thầy Đòi**

Cái thị hiếu, thấy mình quan trọng, có thể đẩy con người đến chỗ tự cao tự đại, và lúc nào cũng muốn tỏ ra siêu quần bạt chúng. Thứ người mà chúng tôi bàn cùng bạn dưới đây, là thứ người nô lệ thị hiếu này, nên trong câu chuyện hằng ngày, cũng như khi hội nghị, họ thích lên mặt làm thầy, sửa dạy kẻ khác, để tỏ ra mình quan trọng tài đức hơn người. Nhưng lần thứ nhất gặp chúng ta, họ ăn nói như bè bạn thâm giao. Họ có thái độ sẵn đón đặc nhân tâm, hỏi thăm sức khỏe, về gia cảnh, về những thành công hay trù tính của chúng ta Theo phép xã giao, chúng ta cũng đáp lời trong chừng mực nào đó.

Họ chụp lời chúng ta, căn cứ vào những điều chúng ta nói, để giáo huấn hay khuyên bảo. Chúng ta bảo rằng, số chúng ta bạt quá, nên làm ăn gặp những thất bại. Họ gật đầu với thái độ am hiểu tình thế. Mắt họ sáng quắc lên. Tay họ ra điệu.

Họ bảo chúng ta hãy bỏ cuộc kinh doanh ấy, chọn nghề nghiệp khác. Bạn nói rằng, đang làm một luận án để lấy bằng tiến sĩ. Trong túi họ, không có một cấp bằng tiểu học. Nhưng họ thuyết với bạn "A! Hay lắm! Kinh nghiệm dạy cho chúng ta biết rằng, đời mình phải siêng học. "Có công mài sắt có ngày nên kim" Tục ngữ nói vậy mà. "Hay" Anh chịu cực khổ làm luận án ấy, chắc anh sẽ là một bậc tiến sĩ. Anh nên cố gắng. Hãy tìm đến thư viện để cuộc khảo cứu có kết quả khả quan. À! Mà anh biết phương pháp bố trí luận án chưa? Khi dọn xong, phải trình cho ban giám khảo cách nào anh đã biết chứ... " Thiệt toàn những lời chỉ giáo hai xụ Chúng tôi cho bạn biết rằng, chúng tôi vừa bị một người bạn thiếu cẩn ngôn làm hại. Họ lắc đầu tỏ vẻ thương hại chúng tôi và cũng tỏ thái độ rất kinh nghiệm trong đời.

Họ thuyết: "Thì vậy. Trên đường đời, bè bạn như kiến cỏ, nhưng có được mấy người tri âm. Anh nên khôn ngoan trong việc chọn bạn. Tuổi anh còn trẻ, hay tin người. Nếu tôi ở hoàn cảnh của anh, thì khó bề tôi bị người ấy gạt. Anh bị tai họa như vậy, về sau mới sáng mắt... "

Cũng cái giọng quân sư bá láp ấy. Bạn than với họ rằng trong gia đình, mình có ít hạnh phúc. Họ giảng theo bạn ngay, trước khi bước chân vào cuộc hôn nhân, bạn không khéo chọn người tri kỷ. Họ trách bạn, sao không tổ chức đời sống gia đình theo phương pháp này, phương pháp kia. Họ bảo bạn, cho con cái đi học trường nào đó là ngu lắm, rằng chị Ở nhà vụng về, không giúp bạn thành công, rằng gia đình bạn xáo xáo là tại không bắt chước hạnh kiểm của vợ chồng họ.

Nếu chúng ta bàn cùng họ về đời sống đạo đức, chúng ta phải mệt hết hơi vì phải nghe họ giảng đạo và tuyên truyền luân lý. Trước hết, họ cho chúng ta biết rằng, họ nhờ giáo dục gia đình, hay nhờ tự luyện gì đó, họ có đời sống đạo đức gương mẫu.

Chúng ta tội tệ quá, có lẽ tại chúng ta ít tu thân. Chúng ta phải học gương ông thánh này, bà thánh kia. Đời tư chúng ta, phải tổ chức như của họ vậy mới mong sống đạo hạnh được. Trời ôi! Thiệt không có thứ người nào nói chuyện đáng chán bằng những tay thầy đời. Nào họ có bà con, hay tri âm tri kỷ gì với bạn và chúng tôi đâu. Vậy mà họ dễ dàng coi mình là bạn thân. Rồi ai tôn họ lên bậc sư vậy? Họ cũng không có chức quyền hành nào đối với chúng ta. Giá họ là nhà giáo dục, hay một bậc nổi tiếng đạo hạnh mà đi bán rẽ lời khuyên của mình như vậy thì còn dung hứ được. Trái lại, họ là những người, không ra gì về mặt học tập cũng như về đạo hạnh mà lại vênh vênh tự đắc. Thật mâu thuẫn và phì cười. Trong câu chuyện, nếu muốn được thú vị, người ta phải biết trao đổi ý kiến với nhau, biết trọng lòng tự ái của nhau... Họ có biết rằng khi họ cho mình là khuôn vàng thước ngọc thì kẻ đối thoại với họ phải bị đè xuống, bị mất mặt. Mà khi con người bị tổn thương về mặt tự ái, làm sao có thiện cảm với kẻ hiếp đáp mình.

Chúng tôi chân thành ước muốn bạn hãy xa lánh tất thầy đời. Bạn nên tin rằng, trong câu chuyện, nó thường làm cho thiên hạ oán ghét tạ Đành rằng cũng có một số người nghe những giờ chỉ giáo hai xu của tạ Những người ấy, thường là những người nghèo ý chí, kém kinh nghiệm, ít học thôi. Gặp những người điềm đạm, khôn ngoan, lịch duyệt ma mở cái trò thầy đời ra, chúng ta chắc chắn bị họ trả cho bằng cái thỉnh lạng huyền bí, hăm dọa, hoặc lãnh ở họ những bài học mà chúng ta nhớ sự chua cay đến già. Có khi dạy đời sai mùa, gặp những tên hung ác, chúng cho chúng ta những cái sửa lưng bằng võ lực, tổn hại đến nhân cách và tính mạng nữa.

Trên bước đường đời, có lẽ rồi đây, bạn sẽ gặp nhiều thứ người hay tự tôn làm quân sư để dạy khôn thiên hạ. Trước hết, thái độ bạn là đừng phản đối họ. Thái độ này, chúng ta biết là khó thực hiện. Những kẻ giàu đức hạnh, học hành cao, mà muốn làm thầy chúng ta, thì chúng ta còn tiếp thu được. Nhưng gặp hạng bất đáng mà cũng vênh vào dạy đời ta, ta dễ gì làm thỉnh. Bạn là người đi mua bạn, chớ có phải đi gây thù đâu. Vì vậy, bạn làm thỉnh là thượng sách. Chúng múa trò gì, mặc chúng. Những điều họ nói, biết đâu không giúp bạn thêm sáng suốt, miễn là bạn đừng tin họ, miễn là bạn biết thu thập những tinh hoa của họ, rút điều hay trong cái dở của họ.

Chúng tôi nói bạn đừng tin họ, vì chúng tôi muốn họ nhớ cho điều này: Trên đời không có mấy kẻ thương chúng tạ Bao nhiêu điều chỉ giáo của thầy đời không công, bạn nên coi như những lời khuyên, chớ không phải là những quyết định. Trong việc làm ăn, cách tổ chức gia đình, tổ chức học tập v.v... Phần quyết định là phần của bạn. Bạn nên tập điều khiển lấy mình, chịu trách nhiệm về ước muốn và những hành vi của mình. Còn nếu không, bạn sẽ là thứ "Người xay bột" trong chuyện biếm ngôn của La Fontaine, nghĩa là luôn nghe lời kẻ khác và làm hỏng đời mình. Nói như vậy, chúng tôi không có ý bảo bạn, phải quyết định điều gì thì bất chấp ý kiến của kẻ giàu kinh nghiệm, giàu kiến văn và nhân đức. Không. Ta vẫn tìm họ để tham khảo ý kiến. Nhưng tránh tất ý lại, là gặp vấn đề nào khó thì bói rôi, chỉ mong chờ kẻ khác giải quyết cho tất ý lại này, bạn hãy coi là quái bệnh của nhân cách, là độc dược của chí khí, là nhân tố phá cuộc đời bạn.

Chương 19

Đừng Thả Vịt

Cái tật nói dóc, nói láo không bằng cứ, nói ẩu này, thưa bạn, không phải người thất học hay có trí não xoàng, mà cả những người trí thức, những kẻ tự gán cho mình sứ mạng dẫn đạo quần chúng như một vài nhà báo. Rằng thông thái thì thật thông thái, nhưng "thả vịt" vẫn "thả vịt" quán quân.

Tại sao người ta hay có tật nói láo như thế? Có nhiều nguyên nhân mà đây là nguyên nhân chính.

Nếu thành thật với mình, ai trong chúng ta đều tự nhiên thích nói láo. Xu hướng này có thể nhờ giáo dục được tiêu diệt. Nhưng thoát đầu ai cũng có nói ít nhiều. Người thả vịt là người không cảm hãm bản tính khoác lác tự nhiên của mình. Có khi từ nhỏ tới lớn, họ đã sống gần những người nói dối, tật xấu của họ ngày càng nảy nở. Láo từ xu hướng biến thành tập quán, bắt họ hể mở miệng là phải nói sai, nói nghịch sự thật. Một mặt họ khóa lấp lương tâm tự dối mình. Mặt khác, họ có ý gạt thiên hạ. Cho nên có thể nói, người "thả vịt" là người không thành tâm và gian xảo.

Một nguyên nhân khác của tật "thả vịt" là nhát đảm. Người có gan, khi nói điều gì mình biết chắc, mà kẻ khác vẫn nghi ngờ thường không nao núng. Họ thấy sao nói vậy: ai không tin thì mặc kệ. Họ không cần. Người "thả vịt" không có được đức can đảm và tính điềm đạm này. Nói một điều gì đó, họ muốn cho người ta tin, nên họ dùng phương thế phóng đại sự thật, tô điểm điều mắt thấy tai nghe của mình cho thành mười để quyên rũ lòng tin của tha nhân.

Có khi người "thả vịt" vì tính nhẹ dạ và vụt chạc. Thứ người này lắm khi nói láo một cách thành thật. Họ không có ý gạt gẫm ai. Họ muốn nói điều mình tưởng thôi. Nhưng tiếc là, điều họ tưởng lại là con đẻ của sự tưởng tượng quá lớn. Đi ngang qua một khu rừng, dưới ánh trăng mờ, họ bỗng la lên: "rắn, rắn, con rắn to quá". Người đi cùng với họ, bình tĩnh hơn, coi kỹ lại cái gì họ cho là con rắn, kì thiệt là một rễ cây cổ thụ có hình giống con rắn nằm khoanh. Thì ra người nhẹ dạ này không có ác tâm, tưởng mình gặp rắn thiệt. Trong khi lúc loạn lạc ở nhiều nơi quá sợ quân giặc, có thiếu gì bà già, con trẻ, hay người nhát gan, thấy xa xa đoàn người nào đó, không nhận định kỹ, tưởng lính ruồng và báo hiệu như giờ tận thế.

Lối 1946, chúng tôi nhớ đã nhiều lần tìm bông cây để trốn, tìm bển ô rô, cóc kèn để "chém vè" cũng chỉ vì những báo động thả vịt: "Tây ruồng, lính ruồng, Ma róc ruồng..." Lối, một vài nguyên nhân chính thường làm cho nhiều người, hể mở miệng ra là nói lố, nói sai điều mình nghe thấy. Ở thời nào, ở đâu cũng có người thả vịt, và rất tiếc, ở đâu cũng có hạng người, sẵn sàng tin họ, nên họ càng hãnh diện với tật xấu của mình. Trong hạng người này có cả bạn và tôi nữa. Không tin làm sao được. Họ nói có lí quá mà. Muốn cho chúng ta tin lời họ, người "thả vịt" tìm nhiều lí lẽ. Dĩ nhiên là những lí lẽ bịa đặt để làm chứng điều mình nói. Khi nói, họ có thái độ quả quyết và có thái độ cả tin ở những điều mình thuật lại, nên người nghe, khi chưa biết tật của họ, khó bề mà không tin.

Thuật lại cho bạn, tình trạng của một chiếc đò máy chìm. Họ không nói đơn giản như sự thật xảy ra. Họ nói đò bể, nước tràn vào lò như lụt hồng thủy thời Noe, hàng hóa và hàng khách chìm đắm rất nhiều. Tai nạn có khi hết sức còn con, mà nghe họ tả, bạn phải liên tưởng đến cuộc chìm đắm vô cùng thảm khốc của một chiến hạm. Trong gia đình, thiếu gì bà mẹ có tật sồn sác và thả vịt. Ở nhà trên thấy lửa nơi bếp cháy lan gần đồng lá dứa và đồng củi khô Bà liên tưởng đến nhà cháy và hốt hải la: "Nhà bếp phát hỏa! Trời ơi! Nhà bếp phát hỏa" Nơi học đường thứ người ấy cũng không ít. Có nhiều thầy giáo thuật chuyện cho học sinh nghe. Muốn câu chuyện hấp dẫn, họ tạo nhiều điều kì quặc, khiến học sinh giàu lương tri phát chán.

Ngoài cuộc đời, thứ người "thả vịt" ôi thôi! Nhiều như cỏ. Nay người này bảo khan đường, khan sũa. Mai kẻ khác nói có bệnh thiên thời nổi lên, có người sinh quái thai mình người đầu rấn. Cách đây đã khá lâu có người nói với chúng tôi một con heo nái biết cười và tiếp chuyện rất có duyên. Chúng tôi ngạc nhiên. Người ấy quả quyết: "Có kẻ đi coi về nói lại với tôi và con heo nái ấy hát nữa. Chúng tôi hỏi hát sao. Họ đáp:

"Đọt xoài mà chắm mắm chua, Sự đời giả dối tranh đua làm gì.

Bạn nghe có ròn óc không?

Tưởng không cần dẫn chứng thêm về tật giả vịt. Theo kinh nghiệm, bạn biết trong câu chuyện hàng ngày, có không ít người hay nói lố. Họ cũng gây một ảnh hưởng nào đó chứ không phải không. Khi chưa biết tánh họ, người ta vẫn có thể tin họ. Mà khi biết họ có tật ấy rồi, người ta vẫn bị họ lừa gạt. Họ thả vịt bất ngờ, rất khó đề phòng. Và lại con người tự nhiên hay hồ nghi. Khi nghe họ "loan báo", người ta tự nói: "Có lẽ. Biết đâu điều y nói chẳng là sự thật" Khi mà chân lí chưa được đưa ra ánh sáng điều dóc láo của kẻ thả vịt có thể gây ra dư luận. Nó bay từ nơi này sang nơi khác. Khi nằm trên miệng quần chúng rồi, chuyện thả vịt có thể làm cho nhiều người tin, như tin một tín điều.

Đó là tai họa người thả vịt gây cho kẻ khác. Còn tai hại họ tạo cho mình thì vô số.

Khi chưa nắm chắc sự thật, người ta vẫn thường kinh rẻ kẻ dóc láo. Khi bàn chuyện với ai, mà bạn thấy họ ăn nói trầm tĩnh, phán quyết dè dặt, trình bày ý kiến khách quan, thì bạn thích và phục họ. Người thả vịt lúc tiếp chuyện ăn nói nghịch hảnh những đức tính này. Trước mặt bạn, họ con nít, tính tình vụt chạc, phán đoán mơ hồ, lí luận chủ quan và nhất là, vì quá già hàm, mất đi d sự trầm tĩnh, làm tiêu tan dũng khí, nên có thái độ tiêu cực đáng khinh. Vì vậy, tự nhiên bạn không quý phục họ. Chưa biết hư thực thế nào, nhưng bạn tự nói trong bụng: "Coi già hàm và nói khoác quá" Và về phẩm giá người đó, bạn có cảm tưởng thế nào? Chúng tôi để bạn tự trả lời.

Phần bạn, chắc bạn nhất định không bao giờ chịu nói dối. Bạn phải tuyệt đối nhòm góm tật thả vịt. Khi phải thuật lại chuyện gì, nghe mười điều, nên nói năm, sáu thôi. Không phải bạn giảm sự thật. Thái độ dè dặt ấy tránh tật quả quyết lố. Trong khi nói lại, bạn nên có giọng khách quan. Chịu khó dùng những cách nói như "theo tôi nghĩ, chỗ tôi thấy, hình như..." Bạn đừng tin ngũ quan mình quá. Tâm lí học dạy chúng ta, có nhiều khi chúng ta tự gạt mình. Có khi trong lúc thuật lại chuyện gì, lòng tự ái không muốn chúng ta mất mặt và ước ao kẻ khác tin chúng ta nên thường thúc đẩy chúng ta nói lung tung. Hãy tránh những tự ái ngu muội ấy. Bạn nói sự thật, dù khô lạt, dù không đáng tin, bạn cứ nói như mình biết. Ai tin hay không, không cần. Bạn đâu hèn hạ đến nỗi vì mua lòng tin của kẻ khác mà bán rẻ nhân cách của mình bằng lời nói láo.

Điều nên để ý nữa là, khi nói chuyện với ai, bạn nên cố gắng ảnh hưởng họ. Mà làm sao? Bạn phải dùng nhân diện tích cực của mình. Nguồn nhân diện ấy do sự điềm đạm diễn ra trong tròn mắt, trên vầng trán, ở nét mặt, nơi nụ cười và nhất là trong các lời nói trầm tĩnh, có chừng mực, êm dịu hợp lí của bạn. Nếu bạn hốp tốp "thả vịt" thì tức bạn thành con người yếu, con người dễ bị ảnh hưởng. Trái lại, nếu bạn điềm đạm trong mọi mặt, người nghe của bạn tự nhiên kính phục bạn.

Hơn nữa, bạn đừng quên khi thả vịt, người ta thường không tự chủ, nói nhiều chuyện hớ, vô tình tự thú mình là người kém trí. Cố gắng dóc láo có nghệ thuật đến đâu nói chuyện một hồi với người sâu sắc, kẻ thả vịt cũng bị hiểu hết tận ruột gan và bị khinh. Muốn lời nói mình được chú ý, kính trọng và gieo ảnh hưởng, bạn tránh thói quen nói láo để chơi, nói cợt giễu, trào phúng hay nói xàm cả đồng tiếng mà không chứa đựng ý nghĩa nào. Đằng rằng sự giễu cợt đôi khi cần thiết để tỏ sự thân thiện giữa bạn bè và người quen thuộc. Cợt mãi, tới

chừng muốn nói thật, người ta cũng tưởng mình cọt luôn. Chúng tôi có quen một sinh viên hay láo khoát, trào phúng. Anh có hình dáng nghiêm như tượng Di Lạc trên bàn thờ, nhưng toàn thể con người anh hay giỡn. Hễ nói tới tên anh, người ta liền tưởng đến, nào nói gạt, nào nhăn mặt, trợn mắt, giấu đờ, thoi đá. Thú thiệt với bạn, chúng tôi có cảm tưởng xấu với anh. Nên trong cuộc sống hàng ngày, tự nhiên không tin anh được. Mà có nhiều lúc, anh nói thật lắm. Nhưng khi nghe anh rồi, chúng tôi tìm bạn khác để hỏi lại cho chắc.

Nếu ta hay khoác lác, giễu cợt, người ta sẽ đối xử với ta, giống như chúng tôi với người bạn chúng tôi vừa nói đó.

Còn bạn, đối xử với người nói chuyện cùng bạn mà thả vịt thì sao? Có lần chúng tôi muốn bạn tập thói quen ấy hẳn hỏi đối với người thả vịt. Cái mà họ gọi là: "Người ta nói, người ta đồn..." bạn đừng cho là tiêu chuẩn của sự thật. Ngày xưa người ta, trí thức nữa, chẳng đã nói mặt trời xung quanh trái đất à? Họ có nói rằng điều họ quả quyết do mắt thấy tai nghe. Bạn vẫn hoài nghi như Descartes. Có thể ngũ quan người ta sai lầm. Có thể người ta phán đoán theo trí tưởng tượng, theo ý muốn, theo thành kiến của người ta, hơn là theo sự thật xảy ra. Tuy nhiên, bạn đừng cộc lốc quăng vào mặt họ những tiếng như: "Nói dốt... thả vịt.." Bạn đang thu tâm mà. Bạn cứ nghe họ nói. Nghe là đã làm cho họ thích bạn rồi. Còn tin hay không là việc làm trong lòng bạn. Chắc chắn bạn chỉ tin những điều bạn chứng là thực, mà thôi.

Chương 20 **Đừng Ham Cãi Lộn**

Ở giữa một đám đông, hay giữa hai người, để tìm chân lí người ta hay thảo luận. Vấn đề được nêu ra, mỗi người dùng tài chí của mình góp ý kiến lại, rồi giải quyết chung. Đó là phương pháp thường được áp dụng trong hội nghị hay những cuộc họp hội. Nó rất hữu ích, vì nhờ nó, người ta thấy hết được những góc cạnh của vấn đề và dễ dàng đi đến sự thật.

Những người ham cãi lộn, họ không làm thế, họ nói bất chấp suy nghĩ, nói hấp tấp chủ quan và chỉ nhằm mục đích "hạ" cho được kẻ tranh biện với mình. Trong cuộc nói chuyện, họ cho mình là quan trọng, có lí và thấy được chân lí. Vì thế họ rất háo cãi. Kẻ đàm thoại trình bày với họ một ý kiến nào đó, rồi nói sai trật một chút họ liền chặn lại, bài bác, dẫn chứng và quyết bất kể ấy thấy chỗ mình sai. Khi nhiều người hội lại nói chuyện, có những vấn đề không ăn thua gì đến họ, song nếu họ nghe nghịch ý, họ không chịu bỏ qua Họ phân tách, bài xích mĩa mai. Họ cũng không ngần ngại tranh luận những vấn đề mà họ ngu dốt hay biết sơ sơ Có những khuyết điểm nhỏ như người ta phát âm sai, nói dính lưỡi một tiếng, họ cũng cãi lại để gọi là đính chính. Nói tóm lại là họ không bỏ qua điều gì của kẻ đàm thoại mà họ cho là sai trật. Họ cãi hết. Đừng nói chỉ trong hội nghị, ngay những cuộc nói chuyện chơi, họ vẫn tranh biện nghiêm trọng như một cuộc hội nghị quân sự bí mật.

Buồn cười là họ cãi với hết thầy mọi người. Gặp bậc trí thức, những người ít ăn học, những bà lão nhà quê, những em bé chăn bò, những chị bán cá mắm: bất kì ai nói nghịch... là họ cãi.

Họ cũng không biết tùy người, tùy lúc, tùy nơi để kìm chế tật xấu của mình. Mời người ta tới nhà chơi: đáng lẽ ra họ phải mua vui lòng khách, để gây thiện cảm. Người khách nào sậy một lời (nghịch nhĩ) họ, là họ "tấn công" ráo riết. Cả những khi họ cần kẻ có quyền chức để xin một ân huệ, họ cũng cãi... cãi cho đã miệng, chừng nào gặp kết quả thê thảm hãy hay Nhiều khi vì sợ mất danh dự, vì tránh gương xấu, người ta thường nhịn nhau để tìm sự thật riêng. Họ bất chấp, cứ cãi một mình một chợ.

Trong gia đình họ muốn có hạnh phúc lắm. Nhưng người bạn trăm năm lỡ thốt ra câu nào không "đoan trang" thì họ chụp lấy đã kích ben ben. Nơi học đường, có nhiều học sinh nói bậy, lẽ ra thầy giáo không cần cãi lộn với chúng. Mà phải ôn tồn chỉ cho chúng, đâu phải đâu trái mới mong tâm phục chúng. Nhưng họ không quan tâm gì đến nghệ thuật đó. Học sinh đưa ra lí lẽ nào non sót, sái bậy, họ liền đập ngay, gương cổ cãi "tay đôi" với học sinh như kẻ đồng niên thất giáo. Hồi lúc còn trên ghế trường trung học, chúng tôi có một giáo sư được gọi là chuyên môn cãi vật. Ông quên mất, mình là giáo sư, trong khi tranh biện với học sinh. Ông tin như tin giáo lí tất cả những gì kẻ dưới nêu ra là bậy hết, nên ông hăng hái cãi, cãi với bất luận học trò nào. Và có khi bỏ cả hai, ba giờ để ông đánh bại đối phương của mình.

Thường người cãi lộn có tâm lí thế nào chắc bạn biết? Người lão luyện cuộc đời, khôn ngoan, ít cãi. Điều kẻ khác nói ra, không phải họ tin liền, nhưng họ cho là có thể đúng sự thật. Họ nhớ đó để sau nghiên cứu kĩ coi hư thực thế nào. Họ thấy thói quen đã kích tranh luận sái nơi, sái lúc là dấu hiệu của một đầu óc thiếu trí, non học, nghèo kinh nghiệm. Họ cũng biết rằng, sự trầm lặng mới là phương thức giúp người ta phán đoán đúng, chứ không phải sự lóc chóc, nóng nảy. Trong khi nói chuyện, dù nói chuyện chơi. Họ gây thiện cảm bằng cách dễ dàng tha thứ khuyết điểm của kẻ khác.

Khi cần phải đính chính điều gì, họ bàn với tất cả nghệ thuật thu tâm. Người cãi lộn thiếu hẳn những đức tính của kẻ khôn ngoan này trong khi nói chuyện. Họ cho là "trí thức", khôn lanh, ở chỗ cãi vật, chỗ chà đạp lòng tự ái của kẻ khác. Bạn thử đánh giá trị họ coi... Người cãi lộn là người không biết tự chủ. Trên đường đời, có biết bao người chạm tự ái tạ Kẻ đã kích ta, có thể là những bậc thâm học, tài ba mà cũng có thể là những kẻ chí ngụ. Chừng họ "nói ngang ba làng nói không lại", ta đấu khẩu với họ nào có ích gì. Người xưa bảo rằng, đoạt phủ viết nơi trần địa, còn dễ hơn đoạt chí của thất phụ Sao ta không tin lời đó. Người cãi lộn là người thích tìm hư danh trong chỗ đàn áp lòng tự ái của thiên hạ. Họ là thứ người nghèo hẳn ý chí và ăn nói theo bản năng.

Người cãi cũng là người dốt thuyết phục. Trên đời có đứn ngu nào, khi nói ra điều gì mà không cho mình có lí.

Người cãi lộn, không biết tâm lí muôn đời ấy của nhân loại. Họ tưởng muốn thuyết phục ai, thì đem cái thất phu, cái dã man, cái bất lịch sự của mình mà chọi với kẻ ấy. Bạn hẳn biết, hai đảng giương gân cổ, xô hơi phổi, xù bì với nhau một hồi rồi: ai cũng tưởng mình có lí. Biết bao cuộc cãi lộn đi đến kết cục tức cười này.

Thưa bạn! Ham cãi lộn là một tật xấu. Ba tác lười của họ, vì thiếu khôn ngoan, thiếu tự chủ, nên chỉ biết gieo oán thù. Xin bạn tránh tuyệt đối những cuộc cãi vã. Nó đã không phù hợp với nhân cách của bạn, còn làm bạn thất bại trên đường đời. Trong lúc cãi lộn, làm sao tránh khỏi sự nóng giận, tư tưởng mù quáng, lí luận chủ quan, bị tự ái kìm hãm, buông lời bất nhã, nguy hiểm, bộ mặt vênh vác bộ điệu thô lỗ, tất cả, làm cho kẻ đối khẩu của bạn không còn chút gì tồn phục bạn. Vẫn hiểu bạn có thể nói nhiều điều hợp lí. Nhưng bạn đừng quên con người thường phục ai biết vì tình hơn vì lí. Vậy nên muốn thuyết phục ai, bạn nên trầm tĩnh, gây thiện cảm với họ trước: lí phục họ, bằng thái độ khách quan, ngọt dịu, vị tha của bạn.

Gặp những người háo cãi muốn "ăn thua" với bạn, tốt hơn bạn làm thinh. Không phải khi người, nhưng giá bạn có đem cả tài lí luận của Socrate, của Kant hay Mạnh Tử ra dẫn dụ họ trong lúc họ giận, bạn chỉ "đổ nước lá môn". Chờ lúc họ bình tĩnh, bạn êm dịu, chân thành nhận những ưu điểm của họ, rồi khách quan chỉ cho họ đôi điều họ ngộ nhận. Hy vọng sẽ thuyết phục được họ. Vì lí do xử thế, dĩ nhiên bạn không nên dùng quyền thế hay vì nóng tánh mà nạt họ: căm, nói bậy... đừng quên tinh thần của Thích Ca: "oán không bao giờ diệt được oán".

Chương 21

Đừng Ham Hư Danh

Trong phần trước, chúng tôi đã đề cập với bạn, tật hay khoe khoang của người kiêu hãnh. Ở đây, chúng tôi muốn bạn biết một thứ người bà con với kẻ ấy: là kẻ ham hư danh.

Hạng này, trong câu chuyện, không om sòm khoe khoang tài đức của mình như kẻ kiêu ngạo. Nhưng tể nhị, kín đáo, họ cho người ta biết những thành công thời dĩ vãng của mình hay những thành công mà mình hi vọng sắp tới. Sự đắc lực của họ, có khi không ra gì, mà họ cho là vĩ đại, đang truyền tụng cho nhiều người ngợi khen. Gặp bạn, họ nói hời hợt họ đánh đáo rất tài tình, họ sành nghề đi câu, nhiều khi sẩy cá lóc to bằng đầu gối.

Bây giờ họ yếu vậy, chớ lúc trẻ họ mạnh lắm, trái nặng 5,7 kilô, họ chơi như chơi phao. Gia đình họ mười mấy năm về trước có phải nhếch nhác vậy đâu. Họ thuộc dòng vọng tộc, đất cò bay thẳng cánh, đời sống phủ phê... Thấy chúng tôi học bài cả giờ không thuộc, họ nói bây giờ họ cao tuổi rồi, trí nhớ lụi đi. Chứ năm họ 17, 18 tuổi họ học đâu nhớ đó. Tuy coi họ vậy, chứ hiện giờ nhiều người mến phục họ bởi họ đã có một thời hiển hách. Họ cũng cho chúng ta biết, công việc làm ăn của họ nay mai sẽ có kết quả khả quan. Trên thang xã hội, họ ngày một tiến, say sưa với cái tật "chưa làm vòng mà mong ăn thịt" họ tả cho chúng tôi đủ thứ thành công mà họ mong tưởng khi họ mới bắt tay vào việc như buôn bán, viết văn, lập nhà sản xuất bán... làm thầu khoán...

Thiệt ra họ không phải là những người hay kiêu căng tự cao tự đại như kẻ hay khoe. Những điều mà họ cho chúng ta biết, họ nói một cách thành thật, thành thật đến ngay thợ Họ cũng không nói láo vì không muốn gạt ai. Bởi tật trống mình thì nói vậy.

Nhưng thưa bạn! Trước mắt người nghe, họ là những kẻ thiếu trí. Họ tưởng khi thuật lại, hay mô tả những cái hay của mình là thiên hạ khen ngợi họ. Cũng có kẻ mình "thối" họ thiệt, nhưng phần đông người ta ngượng, cảm thấy khó chịu khi họ chỉ nói về cái "tôi" của mình. Họ cũng đáng thương hại ở chỗ quá khờ dại, đi tìm tiếng khen nhất thời. Nó không làm họ mập béo hay giàu có gì. Họ lại không để ý, danh vọng ai càng rớt theo, nó càng chạy xa. Những cái tốt đã qua hay sẽ tới của họ, nếu họ không nói ra, có khi làm cho kẻ khác âm thầm kính phục họ. Thứ kính phục này không rầm rộ, mà vững bền. Chớ họ đem quảng cáo, dù quảng cáo khôn khéo, thường làm có cho ai nấy ganh ghét, khi chê họ. Họ càng bị coi là rom rác, khi người ta phát giác ra rằng, những điều họ nói về mình không đúng sự thật. Sự thành công của họ không đủ che lấp tiếng xấu cho họ. Cũng không thiếu chua xót và mỉa mai, khi họ còn trẻ ở địa vị thấp hèn mà nói rằng, đã làm những việc không khác Nã Phá Luân. Họ vô tình làm cho người nghe chú ý, quan sát con người hiện tại của họ. Nếu con người đó bất đáng, ô uế, ngu dốt, thì thôi, danh giá của họ là đổ đổ sông Ngô.

Cái tật ham hư danh, chúng ta rất dễ mắc. Xin bạn luôn coi thường câu chuyện của mình. Có khi đối với kẻ xa lạ, người thượng cấp, chúng ta ít hờ môi về những thành công hay những điều mình cho là hay đẹp. Song đối với bạn bè quá thân mật, chúng ta hay vì chỗ tin cậy nhau mà khoe khoang. Khuyết điểm này, có lẽ không đáng trách lắm. Song có thể làm cho ta mất uy tín lẩn lẩn. Nếu người khiêm tốn nói ra, được kẻ khác chú trọng đến đâu, thì ta vì ham hư danh, khoe khoang mình, nói ra bị thiên hạ coi rẻ đến đấy. Trong xã hội, khó bề bạn khỏi gặp những người ham hư danh.

Bạn đừng gắt gỏng với họ. Chúng tôi biết, bạn đã nhiều lần gặp những ông lão, thích cho bạn biết những thành công thời dĩ vãng của ông, nhiều bà lão khoe con làm ông nọ bà kia, giàu sang, học giỏi. Thưa bạn! Họ không kiêu căng lắm chỉ tại tật ham hư danh. Bạn nên

chăm chỉ nghe cho họ vui, rồi bỏ qua Bạn xã giao, gây thiện cảm mà. Gặp con nít, hay nhiều thanh niên nam nữ có tật ấy, bạn vẫn khoan dung với họ.

Vui cười tự nhiên nghe họ là được họ coi như bạn thân. Không phải mình giả dối, nhưng thấy "đốn" họ, nói móc lò họ, bảo rằng họ kiêu căng, sai lầm, nào bổ ích gì. Đức khôn ngoan và sự thông minh, không cho sự thể như vậy. Lịch sự nghe họ, để họ vui, tìm chút an ủi trong đời sống, có phải lợi hơn không. Gần phòng viết của chúng tôi, có một em bé bảy tuổi.

Em thích cậu chúng tôi, không phải người thường hay cho kẹo, mà người chịu khó nghe em thuật lại những trò chơi "đầy oai hùng hiển hách" của em thôi. Chịu cực nghe con nít nói như cậu chúng tôi, có lẽ bạn không thích, vì mất thì giờ, bạn nên xử dễ dàng, đặc nhân tâm với những người ham hư danh trong một vài câu chuyện mà bạn bàn với họ.

Chương 22 *Đừng Hấp Táp*

Lại một thứ người gây ác cảm trong câu chuyện nữa: Người hấp tấp. Thiệt ra tật hấp tấp tự nó không làm kẻ khác oán ghét bao nhiêu, vì phần đông, người ta ít trầm tĩnh, và chúng ta có thể vừa mang tật hấp tấp vừa nói chuyện duyên dáng. Chúng tôi có một giáo sư, tánh tình vụt chạc, nhưng được học sinh mến như cha mẹ, vì ông nói chuyện đặc nhân tâm. Song trường hợp của giáo sư là họa hiếm. Thông thường, tật hấp tấp làm cho người ta phán đoán sai lầm, nói không cẩn thận, cử tri bất nhã, giọng nói không êm tai. Bạn thuật cho người hấp tấp nghe một chuyện gì đó. Đến lúc có liên quan đến họ, nếu cần đính chính hay thêm ý kiến, họ cướp lời bạn ngay, và họ không cho bạn nói hết ý.

Họ cắt nghĩa, phân tách, đính chính, phê bình... làm bạn "cụt hứng". Ai đó thừa méc với họ một sai lầm của kẻ dưới quyền. Họ nóng đầu lên, chụp lời kẻ ấy và kịch liệt phản đối kẻ nói. Họ không cần nghe hết lời đâm thọc. Họ không cần nghĩ coi kẻ dưới nói đúng sai, không cần biết người đôn xóc có ác tâm không không cần thời gian để kiểm tra hư thực. Họ kết luận người đó là đồ hư đốn, đồ nguy loạn phải trừng phạt, khai trừ.

Có nhiều trường hợp, người bàn chuyện với họ trình bày ý kiến của mình không gọn, hay khó hiểu, họ không chịu khó hỏi lại cho kỹ, không cố gắng tìm coi người ta muốn nói gì, họ phán đoán liền. Nghe ít câu, họ tiếp lời để trả lời tiếp. Có khi buồn cười, là họ trả lời một chút, rồi không rõ ý kẻ nghe, nên phải hỏi thêm, rồi giựt lời thuyết tiếp. Trong khi bàn chuyện, họ cảm thấy người ta có vẻ đổi giọng, gương mặt buồn cau có sao đó, có khi hoàn toàn vô ý thức và không ác tâm, họ tưởng mình bị phản đối, nên gây với người tạ Nghe một lời chỉ trích vu vơ, họ cho là ai cũng ác ý với mình, nên oán ghét và tìm phương thế trả đũa.

Người hấp tấp, chẳng những có cái hại, là phán đoán sai lầm, mà còn ăn nói bất cẩn nữa. Họ không kỹ lưỡng lựa lý lẽ, không chọn lời thanh nhã tinh xác để phô diễn tâm tưởng của mình. Vừa nghe điều chướng tai, họ nói càn ra bất cứ ý tưởng nào xảy đến trong đầu họ. Họ dùng tiếng nói vụng về, có khi thô lỗ để biểu lộ sự hằn học của mình.

Trong khi ăn nói như vậy, họ hay có những cử chỉ kì dị như trợn mắt, nghinh mặt, hất cằm rùn vai...

Họ gieo ở đầu óc kẻ nghe cảm tưởng gì? Bạn am hiểu. Người nghe, dù dễ tánh cũng cảm thấy họ, sao xốp quá, trống trải quá, nông cạn quá, không có chút gì thật trọng.

Trong một Phần của quyển này, chúng tôi bàn cùng bạn riêng về thái độ trầm tĩnh của mình. Tuy công việc có tính chất tiêu cực, nhưng vẫn giúp bạn gây uy tín. Phải chịu rằng, tự nhiên ai cũng có tính nóng ít nhiều. Song chuyện đâu còn có đó. Lôi cái tôi của mình ra, bắt

người ta nghe là phạm một trọng tội đối với thuật nói chuyện. Hần học tấn công người ta, hay đã kích kẻ vắng mặt, lại phạm trọng tội nữa. Nói, là để cố ý cho người ta nghe, người ta phục lí. Họ đang nói bị chặn lại thì để gì họ chú tâm nghe tạ Ta dùng ác tâm đập người tạ Vậy ai kính trọng điều ta trình bày?

Cái hay nhất là để cho người ta nói cho thỏa mãn, rồi nếu cần, ta trả lời, nếu không thì bạn bỏ qua Trước khi trả lời: cần suy nghĩ chu đáo, lựa lí có năng lực chinh phục, chọn lời thanh nhã, cương quyết mà đường mật, điều bộ Ôn hòa, tỏ ra mình là kẻ tự chủ điềm đạm. Riêng những điều kẻ khác thuật lại, bạn hãy nghe bằng lỗ tai của Socrate Họ đâm thọc lỗi lầm của ai, bạn hãy hỏi đầy đủ, để bạn biết thâm ý của họ hư thực thế nào. Coi chừng những kẻ thù vật, những đứu tiểu tâm, những tên nịnh hót muốn lập công, tìm ân huệ, và những kẻ đòn xóc vì nhẹ dạ. Thứ người liều mạng ấy, trong nhà chùa, tu viện cũng có, đừng tin họ mà "mất linh hồn". Chúng tôi biết, có nhiều người có tài đức thực sự, vì bị hiểu lầm và cuối cùng bị bạc đãi chỉ vì lũ người rắn hổ ấy.

Còn thái độ của bạn đối với người hấp tấp? Định luật vàng của phép xử thế, là đừng thô bỉ với ai, kể cả những người đáng thương hại nhất. Bạn đừng làm họ mất mặt bằng cách nói ngay rằng, họ nóng tính hay giận bậy, thiếu khôn ngoan. Nói thẳng là một đức tính. Song để dùng trong trường hợp khác, chớ đừng áp dụng với người hấp tấp. Có thể họ to tiếng tấn công bạn. Họ nói như sóng cồn à? Mặc kệ họ. Bạn cứ nghe. Khi họ nói đã rồi, bạn hãy nói rõ điều bạn muốn nói. Và trầm tĩnh cũng họ, tìm cách giải quyết. Thái độ khoan dung và hòa hoãn của bạn, chúng tôi tin chắc, sẽ làm đẹp lòng người hấp tấp. Thế là bạn có thêm một người bạn nữa.

Chương 23

Đừng Quá Tâm Sự

Có thứ người, gặp ai và lúc nào cũng bày hết ruột gan của mình ra, thưa bạn! Chúng ta nên tìm hiểu họ.

Trên đời ai dám tự hào là mình không bao giờ gặp những nghịch cảnh, những lúc mà tâm hồn buồn tựa bến tha ma Nhiều khi cần một người chí hướng, một người tri âm để bày tỏ tâm sự, hầu nhóm lên chút lửa hi vọng. Nếu bực bực cõi lòng một cách xứng đáng khi cần thiết như vậy, thì không ai nói. Điều đáng tiếc là có những người, có chút gì thắc mắc trong tâm hồn, là đem ra bàn với bất cứ ai, vào bất cứ lúc nào.

Gặp cảnh trời mưa nắng, lạnh, nực họ bực dọc: họ đem phàn nàn cùng người xung quanh. Ở học đường thầy cô giáo khó quá, bạn bè xử bạc với họ, bài thi họ làm không được v.v... tất cả tới giờ ra chơi, họ đem bực bực cho hết bạn này đến bạn kia với giọng điệu sầu tủi. Chỉ huy một quân cơ, người dưới không kính trọng họ, tiền lương không đủ xài, quân khí thiếu, gặp người lính nào, họ cũng than rên.

Trên đường sự nghiệp nhiều thử thách, đụng chướng ngại vật, bị bạc đãi, hiểu lầm, họ buồn rầu như gặp đám tang. Họ tìm đủ hạng đồng chí, đồng liêu để chia sẻ cõi lòng. Trong việc làm ăn, họ bị lường gạt, mua bán lỗ lã. Viết văn họ bị nhà xuất bản gian lận, độc giả khi chê Họ nói sạch sành sanh cho kẻ khác nghe ruột gan của mình để bớt căm tức, lo âu, sầu oán. Gặp gia cảnh nghèo túng, nợ cái đẻ nợ con, vợ mới sinh, đau yếu, con đứu thất học, đứu thiếu ăn cơm, chồng cờ bạc, điếm đàng: Ai tới nhà chơi, họ đều coi là tri âm và đem nội tình gia thất nói toạc móng heo. Ai vô phúc gặp họ, sẽ bị họ đổ lên đầu các sự chán nản, oán người, trách vật.

Họ cũng không lựa lúc để bàn chuyện riêng tư Là người đa cảm, lúc nào tâm hồn cũng tràn đầy nỗi khổ đau, thì họ để chảy ra, mặc sự thúc đẩy của thần bạc nhược. Bởi không khôn

ngoan lựa giờ khắc để tâm sự, nên họ bàn chuyện riêng tư nhiều khi không đúng lúc. Điều đáng lẽ phải giấu kín, họ lại rỉ rả nói hết nỗi buồn này đến điều tiếc nọ kia. Những lúc cần tỏ ra vui vẻ, họ vẫn tìm nguồn an ủi cho mình, bằng cách tâm sự. Họ cũng không lựa lời để giao phó nỗi lòng. Hình như ai cũng coi là tri kỷ. Vào một tiệm tạp hóa ngoại kiều, họ cũng có thể than vãn cảnh vợ ở nhà đau yếu, con cái họ hoang đàng. Bạn chưa từng quen biết họ, nhưng khi gặp bạn, họ dễ dàng cho bạn biết, đòi họ gặp nhiều thử thách, việc làm ăn của họ thất bại như thế nào. Họ lái nhải kể, nào họ chán thế cuộc, sầu vì gia đình cô thế... Nói tóm lại, gặp ai họ cũng bàn tâm sự.

Trong xã hội những người này chiếm đa số. Họ coi câu chuyện là phương thế giải thoát tâm hồn. Người đàm thoại với họ là người thoa dịu vết thương của quả tim họ. Trên đời này, mấy ai quan tâm đến kẻ khác. Có mấy ai, khi nghe người khác than thở mà lo lắng an ủi tìm họ cách giải quyết bằng hành động vị tha thành thật. Giữa chợ bạn đang mua đồ, có một người bán hàng lại than cùng bạn rằng vợ anh mới chết. Bạn có cảm thương anh không? Chắc không. Chúng tôi đang mua cá, chị bán cá rên rằng con chị vừa đau trái đầu, không biết tính mạng ra sao? Chúng tôi có băn khoăn an ủi chị không. Chắc không nốt. Bạn và chúng tôi như vậy, thì chắc trăm nghìn người khác cũng vậy. Có thứ người gặp được đôi bà góa, vài cô gái buông cho ít lời thương hại. Nhưng chi vậy? Nghe những lời ấy, rồi tình thế của họ thay đổi không.

Những kẻ khác vì xã giao, nói vài câu khuyên nhủ rồi bỏ đi... Người ta thấy họ là người thiếu tự chủ, để tâm hồn khuất phục đau khổ mà không biết quật cường. Người ta coi họ là thứ người không cần ngôn, nhẹ dạ, dễ tin. Nếu họ gặp kẻ ác tâm, kẻ tranh đua với họ, thì những kẻ này đối với họ như thế nào?

Sao họ không để ý, trên đời, không ít người lấy làm vui khi kẻ khác đau khổ, sầu buồn. Sao họ không đề phòng nhiều người ganh với họ về công việc làm, chỉ mong lúc họ thất bại, gặp khó khăn để làm hại họ. Đem ruột gan để phanh phui cho chúng, chẳng những không bỏ ích gì, mà biết đâu họ sẽ rước họa thêm. Còn những người trống miệng, manh tâm nữa. Tâm sự của họ, những bí mật của họ, họ tiết lộ cho chúng. Chúng đem bán rao hết đầu làng, cuối chợ liệu danh giá của họ có được bảo đảm không?

Tâm hồn họ được yên tĩnh, hay phải mất quân bình thêm, thống khổ thêm. Trong khi nói chuyện, người có lương tri ngại ngùng trước những lời kể lể về đời tư của ai. Tại sao lúc bàn tâm sự, họ không vì phép xã giao, tránh cho kẻ nghe nỗi ngượng nghịu ấy. Người dân Nhật có thói quen nói hài hước những gian khổ của riêng họ hay của gia đình họ, để cho người khác khỏi vì lịch sự mà tỏ nỗi thương hại. Không như một số người dân Nhật, ít ra họ cũng đừng ngây thơ quá, mà coi đôi chút lời khuyên là cách thoa dịu tâm hồn, bởi một quả tim tri kỷ.

Người quá bàn tâm sự, nhiều khi viện lẽ là nói với bạn. Nhưng hễ gặp bạn nào thân, đều tâm sự hết, thì đáng tiếc quá. Nói chuyện với họ, người ta mong, bàn những vấn đề gây hứng thú, chớ đâu muốn có bộ mặt thiên sầu địa thảm, để nghe họ than khóc nỗi lòng...

Thấy những tai hại này của kẻ quá tâm sự, xin bạn cương quyết tránh tật xấu của họ. Khi cần, nói sơ với bạn thân giao để tìm hy vọng và cách giải quyết thôi. Đối với bất kỳ ai, nhất định là thỉnh. Chúng tôi đã bàn cùng bạn về vấn đề này trong "Đức tự chủ, chìa khóa của thành công". Ở đây chúng tôi không dám làm bạn mất thì giờ đọc lại. Những bạn nào cũng đủ giờ rảnh để đọc lại các quyển sách ấy, thì ít ra, nên để ý những điều hệ trọng này.

Ham bộc bạch tâm sự, dững khí của ta hao mòn, chí khí của ta ngày một tiêu ma. Một khi không còn ý chí, thì đừng mong nói chuyện thành công và đắc lực. Ham bộc bạch tâm sự, ta bị kẻ khác coi là người bạc nhược, không đủ sức ăn chịu với những éo le ở đời. Họ mất tín nhiệm nơi ta, coi ta là kẻ không thể lãnh đạo được, nên trên thang xã hội ta chỉ ở địa vị thấp.

Đến thái độ của bạn đối với người quá tâm sự. Bạn đã biết, người quá tâm sự là người đa cảm, bị ưu sầu xâm chiếm, lúc nào cũng tìm người để nương tựa. Gặp ai biết nghe họ, họ coi như đi giữa sa mạc gặp một suối nước ngon. Xin bạn hãy là người biết nghe. Bạn nên xử trí với họ có lương trí hơn. Trước hết, bạn không nên đá kích họ. Chạm tự ái người ta, mà còn trông người ta thích câu chuyện của mình, thì thật là lạ. Bất kỳ ai, kể kể gì với bạn, nếu không có hại, không tốn thời gian, thì bạn cứ để họ nói. Người ta cần nói để giải thoát tâm hồn mà. Có một số người nào đó, bạn liệu lời an ủi bỏ ỉch, thì xin bạn đừng tiếc với họ. Biết đâu đôi lời sáng suốt chân thành của bạn, tuy không thay đổi được một tâm trạng, quyết định một cuộc đời, nhưng ít ra cũng gieo một tia hy vọng cho tâm não đang uất ức, ưu tư của họ. Chúng tôi nói những lời chỉ giáo đúng đắn, để bạn phân biệt với những lời của những kẻ làm thầy đời không cơm. Muốn cho lời nói của bạn có giá trị, thì những lời nói đó phải chứa đựng ý tưởng xây dựng, thanh cao và nhuộm màu sắc chân thành, ngọt dịu. Trên đời, thưa bạn, ai mà không thích câu chuyện của những người có ngôn lưỡi vàng ngọc như vậy.

Chương 24

Đừng Thân Mật Bậy

Thân mật, thiết tưởng là một trong những cái quý, mà Trời ban cho con người.

Lúc còn thơ ấu, bạn hôn người mẹ của bạn! Có gì tốt đẹp bằng. Người mẹ yêu mến bạn với tình yêu vàng ngọc. Bạn hôn Người, là tỏ cho người biết tình cảm đậm đà đối với trái tim hi sinh vô bờ bến của Người.

Thân sinh của bạn, lúc nào cũng coi bạn là nguồn an ủi. Bạn tâm sự, buông lời nói thân mật. Người thích lắm. Nhất là lúc Người gặp đau khổ.

Đối với anh em ruột trong gia đình, bạn đôi khi đối xử thân mật cỡ nào cũng không ai trách. Cừ chỉ lỗi lạng của bạn có khi lại là phương thế để củng cố tình huynh đệ. Nhưng đối với anh em ruột thịt thôi nhé.

Còn bạn tâm giao? Sự thân mật vẫn cần thiết như cá cần nước. Đã là tâm giao mà không ăn nói với nhau thân mật thì không gọi là tâm giao được.

Một người gặp cơn khốn khó, bị bao người chê ghét, tránh xạ Họ khao khát sự thân mật của bạn. Tại sao bạn không làm cho họ thỏa dạ. Sự thân mật của bạn đối với họ là điều cao quý, đáng khuyến khích vì nó hàm súc đức vị tha.

Bạn quý mến! Tất cả những thứ thân mật ấy là ngọc ngà.

Nhưng điều chúng tôi xin phép nhắc ở đây, là trong câu chuyện chúng ta đừng thân mật bậy. Bạn tưởng thứ người mang tật này ít lắm ư? Đối với người lạ cũng như quen, họ ăn nói thân mật quá đến trở thành lỗi bịch.

Họ có quen bạn bao giờ. Thế mà vừa gặp bạn họ la: "Ê Ê! Rua đi. Sao, mạnh giỏi không?" Ngồi ăn với bạn trong tiệm, họ vừa nhai nhồm nhoàm vừa tâm sự với bạn, thỉnh thoảng lại vỗ vai bạn, gấp đồ ăn bỏ vào đĩa bạn nữa. Cũng như bạn, chúng tôi mới gặp họ lần này là một. Nói chuyện với chúng tôi một chút, họ nắm tay chúng tôi rủ đi "nhậu bia". Họ vừa nói "mình với nhau mà" vừa mở cổ áo, lấy quạt, quạt "bốn phương", rồi nâng li bia uống như chết khát đâu mấy kiếp. Lại còn hít hà tỏ ra khoái khẩu không kìm hãm được. Họ cũng đem cái thân mật bậy ra đối xử để gọi là sành đời. Họ nói chuyện với hai bà kia. Ba người nói chuyện với nhau về vấn đề thi cử một hồi lâu. Ông ta cao hứng vừa cười, vừa xô một bà, và tiếng cười nổ như pháo tét.

Có kẻ bất chấp chức quyền, tuổi tác của kẻ đàm thoại với mình. Họ dùng những giọng thân mật, mà họ thường nói với bạn bè thâm giao trong lớp học hay trong nghề nghiệp.

Trước mặt người khác phái, lạ hay quen, họ cũng mở điệu cười mà họ gọi là thân mật, người giàu lương trí nghe đáng sợ làm sao. Họ cười biểu lộ sự thô bỉ thiếu văn hóa. Người thân mật bậy, còn gây ác cảm trong việc lui tới nữa. Kể cả những người không quen với họ bao nhiêu, họ cũng coi như bạn thân của họ. Họ đến nhà, đến phòng những kẻ ấy, như người ta ăn cơm bữa. Có khi sáng họ sang chơi cho tới khi gần đứng bóng. Họ kèm chủ nhà, nói với họ đủ thứ chuyện, khiến kẻ này phải bỏ công ăn việc làm để nghe, vì sợ mất lòng họ. Có khi cả ngày họ lại chơi năm bảy lần. Ban đầu người chủ kính trọng họ, tiếp đãi như bao khách đáng kính khác. Vài lần sau, người ta bắt đầu coi thường họ, đối xử với họ hết mận nồng, và tỏ ra khó chịu. Nhiều lúc người ta tỏ thái độ, cử chỉ "mời" họ về, mà họ không quan tâm, hay nói đúng hơn không đủ tinh tế để biết. Người ta coi đồng hồ, nhấp nhòm muốn đi, tóm câu chuyện, hi vọng ngày nào đó bàn chuyện lâu hơn,... Vậy mà họ cứ mở chuyện mới ra, nói thao thao bất tuyệt. Có kẻ lại nằm ỳ ra trên ngựa, đi vắng hay ghé, vông, của chủ để tán chuyện dai như đĩa. Không cần chúng tôi dẫn nhiều ví dụ. Vài thứ thân mật bậy trên, đủ cho bạn thấy sự đối xử của họ thế nào.

Bất cứ vật gì trên đời, dù kì lạ, quý báu đến đâu, khi có nhiều quá phải bị coi rẻ. Sự thân mật và giao du cũng không khác bao nhiêu. Đối với những người ruột thịt, những bạn chí thân, sự thân mật muốn có thú vị, có kết quả hay, vẫn phải ở trong chừng mực. Tuy nhiên, rủi có quá lộ, vẫn có thể tha thứ được dễ dàng. Còn đối với người xa lạ, hay quen thường thôi, thân mật bậy thường gây hậu quả đáng tiếc. Người thân mật bậy, làm cho kẻ khác coi họ là kém văn minh, dù họ đậu mấy bằng cấp đại học, hay có chức quyền, tiền bạc. Họ cũng có thể bị đối đãi như người không biết tế nhị. Hơn nữa, bất cứ ai, cũng có lòng tự ái, cũng coi mình là quan trọng, thêm kẻ khác kính trọng mình. Một đứa con nít, một tên khùng như vậy. Thế mà người thân mật bậy không chịu biết tâm lí quá ư đơn giản ấy. Họ buông lời thân mật lộ lãng, khiến lòng tự ái của kẻ khác bị giày vò: Hỏi người ta làm sao mền họ được? Từ đây, xin bạn chú ý câu chuyện của bạn. Đừng để nó có màu sắc thân mật sỗ sàng làm hại nhân cách bạn. Ở trên, chúng tôi nói, sự thân mật bậy đối với kẻ ruột thịt và bạn chí thân có thể tha thứ dễ dàng. Riêng bạn, sự thân mật ấy bạn cũng cố gắng tránh. Sợ khi quen như vậy với người cốt nhục, bạn khó bề tự chủ lúc giao tiếp với kẻ xa lạ.

Việc giao du của bạn, bạn nên khôn ngoan. Của gì ngon đến đâu, ăn quá cũng hóa chán. Kẻ khác, dù mền trọng bạn thế nào, nếu bạn tìm đến họ mãi, sau cùng họ cũng bớt, hay không còn quý mền bạn, tiếp chuyện lạnh nhạt và muốn bạn ra về khi không có việc gì hệ trọng, thì không cần giao du thường quá với kẻ ta ít quen thuộc. Rồi khi có chuyện cần đến nhà họ, ta cũng đừng ở lâu. Phải làm sao, cho khi ta ra về, họ còn tiếc ta và muốn lần khác được gặp ta. Ở nhà người bạn chí thân, ta cũng không nên quên nguyên tắc xử thế ấy. Ý là chỗ thâm giao mà ăn dầm nằm dề ở nhà một người bạn mãi, sau này tình thâm giao có thể phai nhạt và đến chỗ hai người chán chê, oán ghét nhau.

Trong xã hội, thứ người giàu nảo như bạn, hình như ít lắm. Rất đông người khi nói chuyện, có gương mặt âu yếm, có cái nhìn gợi lòng trắc ẩn bậy chỗ có nụ cười van lơn không hợp người, có giọng nói dịu ngọt, biểu lộ tâm hồn yếu đuối, ngu khờ. Cũng rất đông người, vì nhàn rỗi, vì tự hạ mình xuống để yêu cầu một ân huệ, hay lân la thái quá nơi nhà cửa của kẻ ít quen biết mình. Đối với những thứ người ấy, bạn vẫn thực hiện bí quyết xử thế cổ điển, là không làm phật lòng họ. Lẽ tất nhiên, khi họ đối xử thân mật quá lộ với bạn, bạn nên đề phòng sự sỗ sàng của họ, làm bạn mất thể diện. Khi họ tìm đến nơi ở của bạn mãi, bạn tìm cách tránh để khỏi mất thì giờ. Nhưng đức thu tâm không cho phép bạn cười nhạo, xua đuổi họ sỗ sàng, hung bạo. Lúc họ thân mật bậy, mà bạn thấy gương thi nên làm thinh và có nét mặt nghiêm, nghiêm nhưng đừng quạu. Một ai thường lân la đến nhà bạn, làm bạn mất giờ

nhiều, bạn có thể vui vẻ, thân mật xin phép họ đi làm công việc của mình, và thành thật mời họ ở đó chơi, đọc sách hay làm việc gì riêng đó tùy ý. Họ cáo thối để về thì bạn ân cần cho họ biết, lúc nào đó bạn hân hạnh gặp lại họ và lấy làm tiếc bữa nay không tiếp chuyện họ được.

Chương 25

Đừng Có Giọng "Sách vở"

Học rộng, hiểu nhiều, khi nói chuyện cũng khéo dùng tư tưởng của danh nhân để củng cố lý luận của mình, là điều ai cũng nên làm. Người nói chuyện như vậy, gây cho câu chuyện của mình phong vị mới lạ, khiến nó hấp dẫn kẻ khác, và tạo cho nó chân giá trị. Trong đời sống học sinh, bạn nên đôi khi bàn cùng bạn hữu, những sách mình đã học, xin họ dùng những danh ngôn đông, tây, kim, cổ mà họ biết để mình học theo. Cuộc nói chuyện, nhờ sự giúp đỡ này, đem lại nhiều lợi ích. Khi ra khỏi học đường, việc học tập của bạn vẫn cần được tiếp tục, bạn không đủ thì giờ và trí nhớ để đọc đủ thứ sách, để nhớ nhiều danh ngôn bạn có thể bỏ vào những khuyết điểm của mình bằng cách giao du thường với những bè bạn học rộng, thuộc nhiều tư tưởng của kẻ khác.

Nhưng điều đó, chúng tôi muốn bạn tránh là hãy mở miệng ra bất kỳ lúc nào, đối với ai, cũng chùng khoe sách báo mình đọc, hay chêm những câu chữ nhỏ, những danh ngôn của Âu Mỹ. Người có tật này, tưởng ăn nói như vậy, người ta cho mình là bậc thông thái, ăn nói có duyên ai nghe cũng hài lòng. Họ lầm quá. Con người, ai cũng muốn đề cao giá trị của mình, coi mình là hệ trọng xuất chúng, và muốn cho kẻ khác lu mờ để mình nổi bật lên. Người có giọng sách vở hình như quên mất tâm lý này. Vô tình họ chọc tính ganh tỵ của con người và gieo ác cảm. Tai hại nhất, là khi họ ăn nói với người lớn tuổi và có chức quyền trên họ mà thất học. Những kẻ này, vừa nghe họ dẫn danh ngôn này, tục ngữ kia liền tưởng mình bị kẻ nhỏ khinh rẻ, mất uy tín, uy quyền. Như vậy, họ không bị người ta thù sao được.

Rất chua chát, là khi họ "múa mô" thông thái trước mặt những bậc có học lực uyên thâm và tính tình trầm mặc, ít nói. Thái độ múa búa trước cửa Lỗ Ban của họ, làm cho người nghe cười thầm, cho họ là non kinh nghiệm, thiếu đầu óc dè dặt, nghèo nàn sự khôn ngoan.

Chúng tôi có quen một người, đã nhiều năm mất tật này. Nói chuyện với ai, dù là người rất lạ, dù trong những câu chuyện chơi, họ cũng nói cho được mẩu chuyện Tàu rút trong Phong Thần, hay Đông châu liệt quốc, họ cũng dẫn vài ba câu Kinh thánh, nói nào Noe đóng tàu, Noe uống rượu say Phao lô nóng tính v.v... và không quên pha vào lý luận của mình, những danh ngôn của Lão Tử, Descartes, Hegel... Trong xóm chúng tôi ở, người ta gọi là "ông sách vở". Thiệt là chua chát.

Trong câu chuyện, xin bạn cương quyết tránh thứ tật ấy. Nguyên tắc thứ nhất bạn nên theo, là dù cao tuổi đến đâu, đậu mấy bằng cấp đại học, viết bao nhiêu thi phẩm có giá trị, vẫn ăn nói khiêm tốn, không bao giờ ý cái hiểu biết hơn người của mình để già hàm, khoe khoang và che khuất kẻ khác, làm nghịch lại, bạn cũng có thể được người nghe cho mình là học rộng. Nhưng họ không bao giờ mến phục bạn đâu. Cái vốn trí học dồi dào mà xài vậy, chỉ gây khinh rẻ, rước họa vào mình... nó không bằng sự hiểu biết thường mà được đi kèm với lòng khiêm thị sâu xa. Xin bạn khắc vào tâm khảm mấy chữ này "Đức hạnh phục người mến hơn tài ba". Nếu không cần, thì khi nói chuyện, bạn đừng đề cập đến vốn học của mình làm gì. Sự thình lạng của bạn, tạo cho xung quanh một không khí huyền bí. Nó bắt kẻ khác kiên nhẫn bạn và đề cao phẩm giá của bạn.

Đến khi phải áp dụng những hiểu biết của mình, bạn hãy thi hành một cách khôn ngoan. Phải lựa người, lựa lúc mà xài vốn học của bạn. Gặp những thợ hồ, thợ mộc ở thôn quê, biết chút ít về nghề của mình, mà bạn giảng cho họ về kỹ nghệ nặng, thì quả bạn làm một việc vô

ý thức. Sau bữa tiệc, ai cũng mệt đừ, mà chúng tôi cắt nghĩa cho họ thuyết Mác, bàn về triết lý của Thích Ca, phân tích học thuyết Nhiệm Thế của Đức Giê su thì thật là lố bịch không đúng lúc.

Muốn dùng điều họ hỏi ở sách báo, làm thành lũy cho những gì mình quả quyết, bạn nên dùng một cách khiêm tốn, tự nhiên và tiết kiệm. Một vài mẩu chuyện lạ, đôi danh khôn khéo dẫn, làm câu chuyện thêm ý vị thế nào, thì sự khoe khoang sách vở làm cho câu chuyện chán tai và gây ác cảm chừng ấy.

Hay nhất là tự mình đem câu chuyện lạ, hay dẫn danh ngôn, mà hỏi người nghe. Cách nói này, làm cho người nghe khỏi mất mặt, cảm thấy mình được nhìn nhận là hơn người. Lễ dĩ nhiên, khi hỏi như vậy, thì bạn trả lời luôn theo chuyện của mình nói, chớ không phải hỏi để kẻ khác trả lời. Họ biết thì hay lắm. Ma không biết thì tội nghiệp cho họ, mà cũng có thể mình bị họ ghét. Vậy tóm lại, bạn hãy tránh giọng sách vở, và khi muốn sử dụng vốn hiểu biết của mình, cần khôn ngoan.

Chương 26 ***Đừng Nói Sai Tiếng Mẹ Đẻ***

Phan Khôi nói: "Người Việt Nam phải viết quốc ngữ cho đúng, dùng danh từ cho đúng". Bạn có thể nói: "Người Việt Nam và thứ người nào cũng vậy, khi nói chuyện đừng nói sai tiếng mẹ đẻ".

Có nhiều người sang trọng, đi đứng ra điệu thầy cô, có chức quyền cao, đầu nhiều cấp bằng, nhưng nói tiếng mẹ đẻ một cách thương hại. Nói chuyện với ai, họ làm kẻ ấy hiểu sai điều họ muốn nói. Ở nhiều nước văn minh, có không ít kẻ trí thức về nhiều ngành học, quán thông nhiều ngoại ngữ, nhưng tiếng nước nhà của họ, họ phát âm sai bét, nói trật văn phạm, diễn đạt ý mơ hồ, lảm lẩn. Đáng tiếc nữa là trong nhiều nước chậm tiến, hạng trí thức không thông và khinh thường tiếng mẹ nhiều như trâu. hiện giờ, có biết bao người, Hán học, Tây học thì hay lắm, nhưng không dễ nói, viết tiếng việt trôi chảy. nói ngoại ngữ như Pháp ngữ, Anh ngữ, thì như bấp rang, nhưng khi dùng tiếng mẹ thì không khác gì như một ngoại kiều.

Họ hay xen lẫn vào câu tiếng việt những tiếng Pháp, tiếng Anh, tiếng La tinh để diễn ý, vì quá nghèo dụng ngữ tiếng nước nhà. Tiếng việt, tuy không phong phú bằng Hoa ngữ hay La ngữ. Nhưng hiện giờ, có lẽ nó được trên sáu bảy vạn tiếng. Đó là chưa kể những thổ ngữ, những tiếng lóng. Thế mà tại sao họ cứ dùng đi dùng lại một mớ tiếng tầm thường nào đó trong khi đầu não của họ là một kho ngữ vựng về ngoại quốc về khoa học, về sử địa.

Người cầu thả tiếng mẹ, bất chấp việc đánh hỏi ngã đã đành, họ còn không quan tâm đến cách phát âm những phụ âm đầu như s, x, ch, tr. Sáng láng họ đọc "xáng láng", trung trực họ nói "chung chực". Còn nạn dùng sai danh từ nữa. Ở một trường đại học mà còn ảnh hưởng của nền giáo dục thực dân, trong 100 sinh viên, có đến bảy mươi người dùng lẫn lộn hai tiếng "Chúng tôi" và chúng ta, dùng "phiền phức" thế "phiền hà".

Người ta cũng không quên được, những người không biết phân biệt loại tiếng để dùng cho hợp câu chuyện. Một giáo sư của một trường trung học nọ nói với chúng tôi: "nhà tôi cho con ở về chốn thân kinh". Bạn nghe có trái tai chưa. Tại sao ông không nói đơn sơ: "nhà tôi cho con ở về Huế".

Người cầu thả tiếng Việt, cũng không tùy người tiếp chuyện để ăn nói cho xứng hợp. Đối với người cao tuổi, có chức quyền hơn họ, họ vẫn dùng những tiếng mà họ nói với bè bạn lúc giờn chơi. Những tiếng "Ba đá, ráng chịu, quá sá, mừng, bò", họ tha hồ sử dụng cho bất cứ ai giao tiếp với họ.

Những cách xưng hô để chào hỏi, giới thiệu, từ già, họ cũng dùng sai bét mà không ý thức được lỗi của mình.

Lẽ dĩ nhiên, bạn biết câu chuyện của họ, không gây thiện cảm sâu sắc nơi người nghe. Có khi, người ta đối xử tử tế với họ vì xả giao. Nhưng bên trong người ta coi thường họ.

Muốn khỏi thất bại như họ trong lúc nói chuyện, xin bạn chịu khó tra dồi tiếng mẹ đẻ.

Xin bạn học nằm lòng những điều chúng tôi nhấn gởi bạn dưới đây, để sử dụng tiếng mẹ có giá trị và gây thiện cảm, uy tín với mọi người.

1/ Lo cho mình có một vốn dụng ngữ phong phú.

Phương thế là học tự điển, học những sách về từ ngữ. Xin bạn nhớ kỹ, chúng tôi nói học, chớ không phải coi hay tra thôi. Tập thói quen để trên đầu giường một quyển danh từ hay một quyển tự điển, để trước khi ngủ học vài chữ. Théodore Roosevelt có tập quán để một quyển sách trên bàn giấy và đọc trong những phút đợi khách. Tại sao bạn không để ở bàn ăn một cuốn danh từ để học lúc chờ dọn bữa ăn.

Anatole France mê dùng tự điển như người mê dùng tình nhân, nên ông trở thành đại văn hào, ít ra bạn học ngữ vựng, để có nhiều dụng ngữ, hầu diễn đạt tâm tưởng của mình chính xác, tường tận. Muốn dụng ngữ phong phú, bạn cần đọc nhiều loại sách báo. Sau khi đọc, chịu khó ghi trong sổ riêng những tiếng không biết, rồi tra tự điển. Nên giao du với những người giỏi tiếng mẹ, bàn chuyện với nhà văn, chú ý học những tiếng chuyên môn, những tiếng lóng, tiếng địa phương, thổ ngữ của bất cứ người nào bạn giao tiếp. Khi nghe giảng hoặc nghe diễn thuyết ở đâu, cố gắng học cách dùng tiếng của diễn giả. Tiếng nào mình chưa biết về nhà tra tự điển.

2/ Dùng tiếng cho chính xác.

Theo Gustave Flaubert, bất cứ điều gì ta nói, chỉ có một tiếng nào đó để diễn nó ra. Bạn hãy tìm cho được tiếng ấy. Nên đọc truyện Kiều để học tài dùng tiếng chính xác của Nguyễn Du.

Nguyễn Hiến Lê khuyên bạn muốn tìm tiếng đúng nên:

- a) Lựa một tiếng cụ thể.
- b) Dùng dùng tiếng mơ hồ.
- c) Dùng nói ơ chung quanh hay nói quá.
- d) Dùng dùng tiếng sáo.
- e) Phân biệt những tiếng lóng và tiếng thanh nhã.
- f) Hiểu rõ những tiểu dị giữa những tiếng đồng nghĩa.

Đó là những lời khuyên vàng ngọc mà bạn nên nhớ.

Tóm lại, chúng ta cần rèn luyện tiếng mẹ để để trở thành người nói chuyện hay, và làm cho người nghe có cảm tưởng tốt về nền giáo dục, về giá trị văn hóa của ta.

Chương 27

Phải Ít Nói

Muốn nói chuyện có nghệ thuật, thì phải nói, nói cho nhiều để thuyết phục: Sao lại phải nói ít. Quả là điều mâu thuẫn? Có lẽ bạn hỏi chúng tôi như vậy.

Có ai trong xã hội, không muốn cho kẻ khác biết giá trị của mình. Người ta tự nhiên thích những nhà huấn nghiệp, những kinh nghiệm, những đức tính của mình để kẻ khác ca tụng. Bạn ít nói, tức là bạn nhường cho người đàm thoại cái hân hạnh được tự giới thiệu mình. Họ có dịp mua lời khen ngợi, chắc chắn sẽ coi bạn như một tri kỷ.

Thiếu gì người, hay tìm cái hư danh trong chỗ nói nhiều để tỏ ra mình hoạt bát, học rộng. Bạn ít nói, tất nhiên, họ được cơ hội dùng lưỡi tha hồ chém mây chặt gió. Vì vậy, họ coi bạn là người biết tìm hiểu họ, ca tụng họ.

Không mấy người không có óc ham dạy đời. Thường người ta mở miệng là chỉ bảo, khuyên răn kẻ khác, một câu chuyện gây hứng thú, phải là cuộc trao đổi qua lại những tâm tưởng. Bạn biết rõ điều ấy, nên nhường lời cho kẻ khác thuyết trình những gì họ cuu mang trong tâm hồn. Nói được những điều ấy ra, họ cảm thấy câu chuyện làm họ sung sướng. Thế là bạn chiếm được thiện cảm của họ rồi. Giá bạn yêu cầu họ hy sinh điều gì không quá đáng chắc họ dễ dàng làm vừa lòng bạn. Bạn gặp hai người lạ.

Một người nói chuyện với bạn như két. Một người chăm chú nghe và thỉnh thoảng nói đôi tiếng thôi. Vậy, bạn có cảm tình với ai? Người thứ nhất đa ngôn, vô tình cho bạn biết sạch sành sanh tâm hồn của mình. Giá họ có ác tâm lập mưu kế gì hãm hại bạn, bạn cũng biết được chút ít. Còn người thứ hai huyền bí làm sao. Bạn không biết ý họ thế nào. Mỗi tiếng bạn nói ra, họ lóng tai nghe, và bởi vì họ ít nói, nên bạn cho rằng lời nói của họ là kết quả của suy nghĩ. Bạn nghe họ dễ dàng. Như vậy, đối với kẻ khác, tại sao bạn không bắt chước người thứ hai, bạn ít nói: Bạn làm cho kẻ khác kính nể. Tuy nhiên, không để họ nghi kỵ mình: Thỉnh thoảng bạn nên nói đôi lời đầy ý nghĩa và nhất là bạn chú ý nghe họ. Ai mà không kính phục và mến yêu họ.

Sáng suốt như tổng thống của nước mỹ, Ông theodore Roosevelt còn khiêm tốn thú nhận rằng, trong một trăm lần phán đoán có hai mươi lăm lần sai. Còn chúng ta thì sao? Vậy trước khi nói, tốt nhất chúng ta nên chịu khó suy nghĩ để bớt sai lầm. Muốn thế thì phải nói ít. Nói luôn miệng thì không có thời giờ "Đánh lưỡi bảy lần". Người ta không dám quả quyết điều gì, chớ vẫn dám bảo ai nói nhiều thì khó bề tránh khỏi nói bậy. Bạn ít nói tất nhiên, bạn tránh được nhiều lỗi lầm và chạm tự ái người nghe.

Mà bạn nói nhiều để làm gì? Có phải để người đối thoại ghi nhớ tâm tưởng của họ không? Điều chúng ta ước muốn họ am hiểu, họ cũng hiểu trong một chừng mực nào đó thôi. Họ lo trả lời. Lo cắt nghĩa, phân tách, chỉ trích, chưng bày hiểu biết của mình. Vậy sao bạn tốn hơi nói thao thao bất tuyệt. Nói vừ đủ và nói kỹ là khẩu hiệu khi bàn chuyện.

Bạn ít nói, để khỏi phiền lòng người khác, trong cuộc sống, có không ít trường hợp người nghe bạn việc, chẳng dư giờ đàm luận với ta, nên ta phải hết sức vắn tắt. Còn năm phút nữa bạn lên xe hỏa. Một người nó cứ kèm chân bạn thuyết nào chính trị, tôn giáo, nào con gà của y nhảy bẻ cái ly, nào vợ y có nghệ thuật trang điểm. Bạn có cảm tưởng thế nào đối với người ấy? Nếu bạn đa ngôn với ai khác, thiên hạ cũng có cảm tưởng đó đối với bạn. Nếu nói ít, mà bạn thấy câu chuyện hơi tẻ lạnh, bạn nên thúc đẩy họ nói. Không khó lắm. Bạn hãy hỏi về nghề nghiệp của họ. Gặp một bác sĩ, bạn hỏi họ về thuật chuẩn mạch, cách đoán bệnh trạng và những thành công của họ bấy lâu. Nói chuyện với nhà sử học, bạn chất vấn họ về những trào lưu tiến thoái của một nền văn hóa, văn minh nhân loại v.v...

Ai mà không thích nói những sở trường của mình? Phần đông con người, hay cho mình là quan trọng, biết vậy, sao bạn không gài chỗ ngựa của họ. Bạn đưa tiếp một người làm chánh quyền, thì bạn cứ hỏi họ, cách nào mà họ cai trị được người ta mền như vậy? Nhờ đâu họ có địa vị cao sang ấy? Câu chuyện của bạn với một nhà doanh nghiệp lạnh nhạt quá à? Sao bạn không hỏi kế hoạch kinh doanh của ông có thể đem lại kết quả thế nào? Chắc kết quả mỹ hảo lắm. Ông thuyết cho mà coi. Bạn lúng túng trước một nhà văn, vì thấy họ mà bạn không biết phải bàn vấn đề gì. Thì cứ nghề viết văn mà hỏi: Làm sao bước vào nghề cao quý ấy. Tác phẩm của ông hay như vậy: Ông viết cách nào. Nghề văn có cực lắm không. Thường viết một tác phẩm bao lâu. Việc xuất bản có những trở ngại nào...

Một ích lợi nữa. Ở trên chúng ta đã nói, khi ít lời, bạn tránh được sai lầm trong tư tưởng. Người nghe của bạn cũng tin cậy ở bạn điều ấy. Một luật hết sức tự nhiên, là người ta quý trọng lời của kẻ ít nói. Bạn càng tiếc lời, thiên hạ càng chú ý nghe. Có khi bạn nói ra những tư tưởng không sâu sắc gì. Nhưng bởi vì người nghe yên trí rằng, bạn là người "Ăn có nhai, nói có nghĩa". Nên trọng những tư tưởng của bạn như vàng.

Tóm lại, nói ít được nhiều ích lợi. Từ đây, trong câu chuyện hằng ngày, bạn hãy cương quyết hãm khẩu. Có khi đọc xong Phần này, bạn hỏi hận sự đa ngôn đã qua của mình. Bạn cố gắng đặt cho ngọn lưỡi một dây cương để trì nó lại khi bạn nói. Nhưng rồi vài bữa sau, bạn cũng thấy mình trở lại tật cũ. Tuy nhiên, bạn cố gắng canh phòng nó hàng ngày. Bạn hãy viết mấy tiếng này để mỗi sáng tự ám thị: "Hãm khẩu. Hãm khẩu. Hãm khẩu". Trên đường tu tâm, tuy chưa thành công được điều gì, nhưng đã thắng được ngọn lưỡi, bắt nó ít nói là đã thành công khá lắm rồi. Thánh nhân có câu: "Nếu ai không phạm tội trong lời nói, người ấy là kẻ hoàn toàn, có thể kiểm hãm cả thân thể mình. Nếu bạn không tin lời chúng tôi, thì ít ra, bạn nên suy gẫm trong lòng những tiếng vàng ngọc ấy.

Chương 28

Phải Biết Nghe

Bà Dale Carnegie viết quyển "How to help your husband to get ahead" đã phải dành phần riêng một Phần bàn về nghệ thuật nghe người vợ, khi nói chuyện để "giúp chồng thành công" (tên sách của Nguyễn Hiến Lê). Theo bà, khi nói chuyện, chẳng những phải nghe bằng tai, mà còn phải nghe bằng mắt, gương mặt và toàn thân nữa. Chỉ để giúp chồng thành công, mà người vợ khi nói chuyện còn tập thuật nghe như thế, thì riêng bạn, trên đường đời để làm nên, để được thiện cảm với nhiều người, còn phải luyện bí quyết "biết nghe" nữa.

Đã hơn một lần, chúng tôi bảo, bất cứ ai đều ham nói, nghĩa là ham được nghe. Và xin bạn để ý cho rằng đa số con người ta có tâm lí ấy. Người ta thích kể lể tâm sự, ưa quảng cáo tài đức, kinh nghiệm của mình. Người ta hay dạy đời, chỉ trích, cãi lí, mĩa mai, nói chuyện dông dài. Ai không nghe, người ta có ác cảm. Còn bạn muốn nên người nói chuyện có duyên, ai cũng mền thích và ham gặp như một tri âm thì, thưa bạn, xin bạn hãy biết nghe.

Nghe với toàn con người bạn!

Nghĩa là sao? Là bạn phải lắng nghe kẻ khác để tìm hiểu họ, coi họ muốn nói gì với bạn. Nếu người có tật nói rườm rà, bạn phải rút những đại ý, để rồi trả lời theo những điều họ hỏi, hay cắt nghĩa rộng ra những điều họ nói chưa hết ý. Nhờ bạn chăm chú nghe, khi nói bạn lặp lại ý họ, họ sung sướng vì được bạn hiểu, và có cảm tình nồng hậu với bạn.

Nghe bằng hai tai không đủ. Phải nghe bằng mắt nữa. Mắt bạn phải ngó ngay mắt của người nói, để thu hút những điều mà lời họ phô bày không hết. Bạn cứ bình tĩnh ngó ngay mắt người nói. Họ muốn như vậy, vì khi nói, họ không phải chỉ nói bằng miệng mà bằng đôi mắt nữa. Bạn dồn nhãn lực vào gương mặt họ, là mua được thiện cảm của họ ngay.

Bạn còn phải nghe bằng nét mặt nữa. Nếu bạn thuật cho tôi nỗi thống khổ của bạn khi bạn gặp nạn, mà mặt chúng tôi bình thản như bàn thạch, hay cười nữa, thì chắc chắn làm bạn bất mãn chúng tôi. Khi chúng tôi thuật lại cho bạn một tin mừng nào đó, mà mặt bạn sầu thảm, thì chắc chắn về sau, chúng tôi không thích báo tin mừng cho bạn nữa. Tâm lí của thiên hạ không khác bạn và tôi. Vậy khi nghe tùy tình tiết câu chuyện, bạn hãy đổi thay nét mặt để tỏ ra bạn thông cảm với người nói. Như vậy, họ thấy rằng, bạn quan tâm tới họ, "tri âm" với họ, họ dễ dàng có thiện cảm với bạn, dù mới gặp bạn lần đầu.

Bạn cũng có thể làm người nói thỏa dạ, bằng cách bạn nghe với những điệu bộ. Có khi bạn gật đầu, có khi bạn chống tay dưới cằm,... và khi làm những điệu bộ này, mắt bạn cứ gắn chặt vào trông mắt họ, đồng thời tâm tình câu chuyện mà nhân tránh tỏ vẻ suy nghĩ, lo âu hay nở nụ cười để biểu lộ sự đồng tình.

Miệng dùng để nghe cũng được nữa. Nghe bằng miệng là trong khi kẻ khác nói, tùy ý nghĩa câu chuyện mà bạn buông ra tiếng "vâng, ừ, dạ, phải đấy, thật đấy,... " hay nói một vài câu tỏ ra bạn đồng ý với họ, khen lời nói của họ. Đôi khi, bạn ra những câu hỏi để gợi cho người đối thoại nói hết ý họ muốn nói. Có nhiều câu hỏi chặn họng kẻ khác, thì cũng có nhiều câu hỏi làm họ hăng hái nói thao thao.

Nghe với tâm hồn quân tử: xã hội cấu thành, bởi nhiều phần tử bất đáng, thì câu chuyện cũng có nhiều lời làm bạn không vừa lòng. Người thì chỉ nói về bản ngã của mình. Kẻ khác hay chỉ trích. Kẻ nọ phán đoán theo thành kiến. Nhiều người nói tục. Xin bạn hãy bỏ qua Cõi những tiếng ấy như nước đổ đầu vịt vậy. Cười cười với họ, rồi gợi cho họ nói chuyện khác bổ ích hơn.

Nghe với tinh thần học hỏi. Không Tử nói: "Tam nhân đồng hành tất hữu ngã sư: Ba người cùng đi ắt có một người làm thầy ta" Chúng tôi có thể nói với bạn "Nói chuyện với ai cũng có thể học được điều hay, "ai" hiểu cả những tên trộm cướp nữa." Thật vậy. Trên đời này, ai mà không có tật xấu, ai mà nói ra không bao giờ lầm lẫn. Những gì xàm láp kẻ khác nói, ta hãy để ngoài tai. Thu hút những cái hay của họ. Cả những người nói bậy rất nhiều, vẫn dạy ta không ít. Họ không nói lời vàng ngọc, thì thấy gương họ, ta cố gắng tránh, để khi nói chuyện, đừng gây ác cảm như họ. Cái tệ của họ cho ta cái hay. Trong trường hợp nhiều người hội lại nói những chuyện bá láp: ta vẫn học được điều bổ ích. Học tính tình con người. Lúc hội lại đông người ta ít tự chủ, bị ảnh hưởng của đoàn thể. Nhất là khi nói diễu cợt, họ nói với tất cả chân tướng của mình. Bạn hãy quan sát diện tướng của họ, nghe lời họ nói, để biết bề trái tâm lí của họ, để dò trình độ văn hóa và kinh nghiệm cuộc đời của họ để rút ra kinh nghiệm cho bản thân mình.

Khi có tinh thần học tập như vậy, tất nhiên bạn sẽ hứng thú nghe kẻ khác nói chuyện. Bạn tỏ vẻ ham mê, chú ý từng lời nói, từng điệu bộ của họ, nên họ thích mến bạn, vì thích bạn kính trọng và phục tài ăn nói của họ.

Vậy xin bạn khi nói chuyện với ai, đều chú ý nghe họ hơn là nói. Nghe bằng toàn thân, nghe với tâm hồn quân tử, nghe với hứng thú. Bàn chuyện với người, mà bạn nghe như vậy, chắc chắn họ coi bạn là tri kỉ. Họ coi bạn là người nói chuyện có duyên. Mà kì thực bạn nói có nhiều đâu. Chính họ nói nhiều chứ. Bạn nghe. Nói là phụ. Thế mà bạn thuyết phục được họ, éo le thay tâm lí của nói chuyện.

Chương 29

Phải Biết Khen

Trước hết, chúng tôi muốn bạn hiểu đúng tiếng "khen". Khen để thu tâm trong câu chuyện không phải nịnh. Người nịnh là người có tâm hồn đê mạt, tự hạ mình để tôn thờ giả dối kẻ khác, hầu tìm một lợi ích nào, chúng tôi nhớ một câu: "Mọi tên nịnh nọt đều sống nhờ kẻ nghe theo nó" Thật là những lời biểu lộ được hết bụng dạ tiểu nhân của kẻ nịnh.

Ngọn lưỡi của người nịnh, không phải là ngọn lưỡi khen người mà chúng tôi muốn bạn có.

Khen đây là một đức tính họa hiếm, như bông hoa thơm dịu khó kiếm. Nó là kết quả của đầu óc khôn ngoan, thành thật, tự chủ, khoan từ, tế nhị.

Trong câu chuyện, rất nhiều người không biết coi nó như bí quyết để thu tâm. Không ít kẻ dùng nó quá lộ, thành ra người vụng xã giao. Chúng tôi muốn bạn khôn khéo sử dụng nó, như chiếc chìa khóa thần diệu để mở mọi cửa lòng.

Mà làm sao cho lời khen có hiệu quả mong muốn. Phải có những đức tính mà chúng tôi vừa kể trên.

Có màu sắc khôn ngoan. Người lặn lội nhiều với đời, sau cùng nhận thấy con người rất yếu với lời khen. Bạn chắc từng thấy nhiều em bé giúp bạn làm một việc gì, mà bạn khen giỏi, chúng làm đồ mò hôi hột mà cũng không rên khổ. Mà không phải con nít thích lời khen. Washington lấy làm sung sướng khi ai gọi ông là "Đại Tổng Thống Hoa Kỳ". Còn Victor Hugo, lúc nào cũng muốn tên mình được đặt thê Paris. Trong cuộc sống hàng ngày, quan sát một chút, bạn thấy không biết bao nhiêu người cao tuổi, ăn học rộng, vẫn thèm lời khen. Biết tâm lí bất diệt ấy, người khôn ngoan dùng lời khen để làm thỏa dạ những kẻ họ giao tiếp.

Có màu sắc thành thật. Ở trên chúng tôi đã muốn bạn phân biệt đức tánh khen ngợi với sự đua nịnh. Dưa nịnh giả dối, còn đức tánh khen do sự thành tâm. Bạn nhận rằng, người nói chuyện với bạn có những khuyết điểm cũng như ưu điểm. Bạn không mù quáng đâu. Nhưng bởi ưu điểm của họ, làm bạn quý phục họ nên bạn mới nói cho họ biết tâm trạng của bạn. Tài đức bạn nhận ở họ có thật, mà niềm quý phục trong lòng bạn cũng thật. Ở đời ai mà không sung sướng nghe những lời khen như vậy.

Do con người tự chủ. Bạn để ý điều này là khen ai một cách thành thật không phải để như nhiều người tưởng. Nịnh thì không có gì. Cứ gán cho kẻ khác đủ thứ tài đức họ không có, và tâm hồn thì coi rẻ họ. Còn khen thật, phải tự chủ. Phải dẹp đi tính tự ái, mới mong khiêm tốn nhận cái hơn ở người. Mỗi lần bạn khen ai, là bạn chịu rằng, kẻ ấy có phần bằng bạn hay hơn bạn. Mà khi bạn chịu cách thành thật như vậy, bạn bắt mình lép xuống, làm kẻ mình khen nổi bật lên. Người được khen có sẵn thị dục huyền ngã, thấy bạn gãi ngay chỗ ngứa, tự nhiên thích bạn.

Mang tính chất khoan từ. Khi buông lời khen ngợi, bạn phải có lòng vị tha. Bạn không thích nhận ở kẻ khác những khuyết điểm, ưa tha thứ lỗi lầm của họ và chân thành ca ngợi những ưu điểm của họ.

Tế nhị. Nhưng không phải lúc nào cũng khen, ở đâu cũng khen, thấy cái gì cũng khen và gặp ai cũng khen. Bạn có đầu óc tế nhị, bạn không quá hà tiện lời khen, nhưng phải xài đúng lúc, đúng người. Và những điều bạn khen, ai cũng phải chịu là đáng ca tụng. Sự tế nhị của bạn, cũng cầm cương cho ngọn lưỡi của bạn. Kẻ kém lương tri khen quá lộ, thành ra ngạo nghệ, khiến người được khen phải đỏ mặt. Bạn không như họ. Lời bạn khen rất xứng với công lao, tài đức kẻ khác, vừa đủ tỏ rằng bạn kính phục họ. Vậy trong câu chuyện, bạn đừng tiếng

những lời khen hàm súc những đức tính trên. Khen nào tốn tiền bạc gì đâu, nhưng nếu bạn biết dùng nó, đời sống bạn sẽ được nhiều cái lợi do thiện cảm của bạn, gieo ở người nói chuyện với bạn. Trên đời, kẻ nịnh có nhiều, mà kẻ không biết khen cũng không ít. Một đàng làm cho người ta ngượng, một đàng làm cho người ta buồn. Con người luôn luôn muốn thiên hạ nhận mình có công lao, có giá trị. Một khi ai buông lời khen đúng chỗ, con người nghe tâm hồn lâng lâng. Bạn là người khéo sử dụng lời khen. Bạn tập can đảm, buông những lời thành thật tán dương người nói chuyện với bạn. Bạn sẽ nắm tâm hồn họ.

Sự khen ngợi, không phải chỉ căn cứ ở một đôi tiếng bạn thốt ra, để làm nổi bật những ưu điểm của kẻ khác. Bạn có thể nhìn nhận cái hay của họ, bằng cách bạn che lấp mình đi khi nói chuyện. Gặp vấn đề nào, kẻ đàm luận với mình không hiểu, bạn đừng giành nói, hãy để họ tỏ bày. Bạn nên mở đầu: "Xin ngài dùng kinh nghiệm của mình chỉ cho biết... nhờ sức học vấn uyên thâm của ngài, ngài cắt nghĩa cho..." Những tiếng ấy, vừa có giá trị khiêu khích kẻ khác nói, vừa khen họ. Trong khi họ nói, bạn đừng quên có thái độ, có gương mặt biểu lộ sự đồng tình của bạn. Thỉnh thoảng dùng cái ngó, hay nói vài lời tán dương câu chuyện của họ. Những bí quyết gây thiện cảm này xin bạn đừng tưởng ai làm cũng được. Phải lâu ngày luyện tập, người ta mới biết lúc nào nên sử dụng chúng một cách tinh tế cho người được khen mến yêu mình.

Chương 30

Phải Hòa Hoãn

Chúng tôi muốn bạn hòa hoãn trong hai việc: Nghe ý kiến của người và trình bày ý kiến của mình.

Bí quyết thần diệu để gây thù oán là nói với người đối thoại những tiếng: "Ngài làm quá! Ngài nói bậy. Ngụ Trật lất. Sai bét...".

Là một người có nghệ thuật nói chuyện, chắc chắn bạn không nói như vậy. Bạn bình tĩnh nghe dư luận. Bởi bạn biết, người khôn ngoan như socrate còn nói rằng: "Điều ông biết chắc, là ông không biết gì cả". Nên bạn không quá tự mãn cho ai khác điều làm. Bạn có thể tìm được chân lý, thì thiên hạ cũng có thể gặp sự thật như bạn. Một vấn đề nào đó, được bạn và người khác thảo luận. Bạn dùng lý luận học để thấy sự thật, nhưng không phải chỉ có thể mới đem con người đến chân lý. Người ta vẫn có thể nắm trong tay sự thật bằng trực giác, bằng siêu hình học, bằng thí nghiệm.

Chúng tôi vẫn biết, sự thật thì có một vài tiêu chuẩn chung để nhận cái đẹp. Nhưng bạn đừng quên rằng mình đang xã giao. Và lại, nếu muốn người nói chuyện với bạn chịu rằng bạn có lý, bạn phải dẫn dụ cách nào, chớ cộc lốc bảo họ lầm, chúng tôi không tin họ nghe theo bạn. Cách hay nhất cho họ mến phục bạn, là bạn hoãn. Hòa hoãn không có nghĩa là phủ nhận giá trị lối lý luận của mình, hay nói rằng, điều mình suy nghĩ bấy lâu là lầm. Hòa hoãn cũng không đồng nghĩa với tán thành mọi ý kiến của người.

Thưa bạn, đức hòa hoãn mà chúng tôi muốn bạn thi hành, là lĩnh hội ý kiến kẻ khác, với tinh thần khoa học. Bằng một tâm hồn khách quan, bình tĩnh, bạn thu góp bất cứ điều gì kẻ khác nói. Có gì gây bất mãn: xin bạn "cho thông qua". Thưa bạn, trong câu chuyện, có nhiều điều chúng ta phải bỏ qua, không hơi sức nào chặn lời tha nhân lại để đính chính, chỉ trích.

Không bỏ ích gì cho mình, mà còn gây thù oán. Trong xã hội, có nhiều người hay nói bậy, xét đoán theo thành kiến, thay đổi ý kiến như gió đổi chiều. Vậy thượng sách, là hòa hoãn nghe, dù phải nghe một kẻ ngu dốt. Đức hòa hoãn còn ảnh hưởng tới lời nói của bạn nữa. Chúng tôi không kể những trường hợp bạn bình tĩnh. Chúng tôi chỉ muốn nói, những lúc bạn bị kẻ khác

chỉ trích. Rất ít người tự chủ trong những "ca" này, người ta lồng lên, đem đủ thứ lý luận đem chọi vào mặt đối phương, để bắt họ nhận rằng, họ lầm, và người ta có lý. Kết quả là bất hòa, và ai cũng tưởng mình nắm sự thật. Chúng tôi, không muốn bạn đi theo đường lối ấy. Khi bị chọc tức, xin bạn hãy tự chủ. Bạn trầm tĩnh trình bày ý kiến và những lý lẽ của mình. Bạn cố gắng đặt mình ở lập trường tư tưởng của đối phương, để nhận ở họ những điều có lý.

Nếu họ lầm, bạn lịch sự, êm dịu, giảng giải làm cho họ đổi ý kiến. Nếu họ vẫn gân cổ lên, đánh lý lẽ của bạn, thì "dĩ hòa vi thượng sách". Không ai chiếm được cái chí của đũa thất phụ Cổ nhân đã cho chúng ta biết điều đó. Bạn nhin họ, giá như đồng ý, rồi qua vấn đề khác là hay hơn hết. Khi bạn trầm tĩnh trình bày ý kiến, tránh nét mặt cau có, những cái nhìn như muốn đánh lộn, khoa chân múa tay, chông nạnh, đấm bàn, tắc lưỡi. Tất cả, điều gây nộ khí của đối phương, chớ không tăng sức mạnh cho lý lẽ của bạn.

Chúng tôi biết có người, vừa nghe bạn nói hơi tức lý, là chận lời bạn. Xin bạn đừng tranh đấu với họ. Để họ nói cho thỏa dạ. Họ nói xong, bạn khiêm tốn lấy lời lại.

Tánh hòa hoãn, cũng cấm bạn không được lập đi lập lại những lời kẻ khác nói chạm tự ái bạn. hay nói lầm. Bạn phải tỏ ra mình độ lượng.

Tóm lại, bạn nên hòa hoãn. Hòa hoãn trong khi nghe cũng như khi nói. Nóng nảy cộc cằn: tất cả là những lời gây thù oán. Khách quan khi nghe ý kiến của người, khoan dung tha thứ lỗi lầm của người. Êm dịu khiêm tốn trình bày ý kiến của mình, là bí quyết giúp bạn nói chuyện duyên dáng.

Chương 31 *Phải Cân Ngôn*

Khổng Tử quả đã am hiểu ý nghĩa thâm sâu của cân ngôn, nên mới nói: "Vô đa ngôn: Đa ngôn đại bại". Bạn nên đọc lời vàng ngọc đó. Bạn nên cân, như người ta cân vàng, những lời nói của mình.

1/ Im lặng cách riêng cái "tôi" của bạn.

Làm sao cho câu chuyện của bạn bớt những tiếng "Tôi, Chúng tôi". Nếu người bàn chuyện với bạn có bàn chuyện về cá nhân bạn, về môn học, nghề nghiệp, hay về những người thân của bạn, xin bạn khôn khéo đổi vấn đề. Bạn có thể trả lời vắn tắt rồi hỏi lại về chuyện khác. Lẽ dĩ nhiên, không phải tỏ thái độ huyền bí. Có vẻ bí mật sẽ gây nghi kỵ. Bạn vẫn cho ý kiến như thường, vẫn tranh luận như thường, nhưng không đem cái "tôi" của mình ra mà thuyết thao thao. Bạn nên là nhạc sĩ và người nói chuyện với bạn là nhà toán học, thì bạn đừng bàn về âm nhạc mà bàn về toán học, về Pascal, về Einstein.

2/ Im lặng cách riêng về những người vắng mặt.

Chúng tôi đã nói với bạn, con người thích nói hành, và trong 100 câu chuyện, có đến 60 câu lấy kẻ khác làm đầu đề. Xin bạn tránh tật xấu này đối với những người vắng mặt, mà bạn không thích hay không đồng ý kiến.

Phải tập có tinh thần cao thượng, khoan dung. Nếu ai có hỏi ý kiến bạn về việc làm, về hạnh kiểm của người thứ ba, thì bạn nên nói, mình không rõ lắm, và thay đổi vấn đề. Buộc lòng, bạn chỉ khen những tính tốt của kẻ ấy, để trả lời cho người hỏi khỏi nghi kỵ. Nếu người vắng mặt bị công kích, và thấy cần bênh vực thì bạn nên bênh vực một cách khách quan, lễ phép dịu hiền. Nếu kẻ nói chuyện với bạn là người dưới quyền bạn, và họ nói xấu ai thì bạn nên kín đáo khuyên họ đổi câu chuyện và bạn tỏ ra khoan hồng với người vắng mặt.

3/ Kỹ lưỡng rất mực khi nói lại lời kẻ khác.

Những bí mật tình cờ bạn biết, cũng như những bí mật kẻ khác muốn bạn giữ gìn, thì khi không đủ lý do để tiết lộ, xin bạn hãy giữ đến xuống mồ. Trong trường hợp bắt buộc phải thuật lại lời của kẻ khác, bạn hãy cực kỳ thận trọng. Phải nói đúng như người ấy đã nói, và bạn nên thêm câu "Theo tôi nghe, tôi nghe lại". Điều gì mà nghe mà nhớ một cách mơ hồ, thì tốt hơn đừng nói lại. Những câu chuyện nào có thể khiến người nghe hiểu lầm, hay tìm cách đơm chối, thêm oán thù, bạn nên để mình biết thôi. Nói ra, nhiều khi có hại, vừa cho kẻ đã nói những lời ấy, vừa cho người nghe và vừa cho bạn nữa. Xin bạn hãy cẩn ngôn để tránh những phiền lụy ấy.

4/ Lựa lời mà nói chơi.

Rất ít người được rèn luyện đầy đủ về lòng tự ái để chịu nghe người khác nói chơi và chọc giận. Có người coi vui vẻ, chọc ghẹo người ta, đến khi bị "chọc" lại vài câu, liền đổ quạu, và gây gỗ. Nhiều người bạn chí thân của ta cũng vậy. Thường họ vui tính dễ tha thứ. Nhưng có khi bị nhức đầu, hay ăn không tiêu v.v... một tiếng nói chơi hết sức nhẹ của ta, cũng có thể làm cho họ phật lòng. Cho nên lúc nào muốn nói chơi để mua vui, bạn phải kỹ lưỡng trong từng tiếng. Nhìn chung, con người muốn thiên hạ lấy những ưu điểm của mình làm trung tâm điểm. Nhưng lại khó chịu, bển lển, nóng giận, oán thù, khi những khuyết điểm về thể xác, về tính tình của mình, bị kẻ khác ngạo nghễ, nhất là ở chỗ đông. Ở nhiều dân tộc, người ta kỵ việc đem tên cha mẹ của họ ra để cười nhạo. Khi nghe tên họ của mình bị nêu ra, người ta thấy tự ty mặc cảm, tưởng ai cũng hiềm thù, đang vạch lá tìm sâu nên ác cảm với người đem nó ra. Vậy trừ những chỗ hết sức thân tình, bạn nên cẩn thận việc sướng tên, họ kẻ khác, và đừng khi nào có vẻ mỉa mai, hài hước.

Tóm lại, lời nói nhiều khi đem lại lợi ích cho một người, cho một dân tộc, mà cũng nhiều khi làm cho người ta thù oán nhau thiên thụ. Bạn là người muốn mua lòng người bằng lời nói, xin bạn chịu khó nói ít, để suy nghĩ kỹ điều mình nói, và học ở người được những điều hay. Platon viết: "Ai nói, gieo; ai nghe: gặt". Xin bạn học nằm lòng câu đó.

Chương 32 *Phải Vui Vẻ*

Không biết bạn thì sao chớ chúng tôi thích những người nói chuyện vui vẻ. Chúng tôi lấy làm sung sướng giải bày tâm sự với họ, cảm thấy hân hoan khi nghe họ thuật chuyện hay chứng minh một điều gì. Người Trung Hoa quả đã hiểu sâu tâm lý nhân loại nên thường khuyên nhau trước khi làm nghề bán hàng hãy tập cười. Chúng tôi thấy trong cái cười nhiều ý nghĩa thâm thúy.

Đến nhà bạn, gặp bạn vui cười thì bạn chưa nói gì chúng tôi đã cảm thấy "Ồ sung sướng quá! Tôi đang đợi anh, thì gặp anh đến. Thật là hạnh phúc cho tôi".

Cái cười mà chúng tôi muốn hiểu là biểu lộ của tâm hồn trong sạch, hồn nhiên, vị tha, nhìn cuộc đời bằng cặp mắt can đảm, lúc nào cũng muốn làm đẹp lòng kẻ khác.

Nụ cười như ánh nắng xuân trên nụ hoa chớm nở buổi sáng. Nó đem lại hơi ấm cho tâm hồn giá lạnh vì đau khổ. Nó thoa dịu những vết thương vì tang tóc, ly biệt cho những nỗi lòng cô đơn, yếu thế.

Cười, làm cho một người thất bại đã ngừng tay chiến đấu, tìm lại nguồn hy vọng tin tưởng vào ngày mai. Cười làm cho vợ chồng thông cảm nhau, tha thứ cho nhau những khuyết

điềm và gieo hạnh phúc dưới mái gia đình. Cười siết chặt tình bạn bè, giúp hai bên tâm hồn tri âm hiểu nhau hơn, nồng nhiệt tranh đấu trên con đường lý tưởng.

Chúng tôi không thể kể hết với bạn, giá trị của nụ cười. Chúng tôi ao ước khi nói chuyện, bạn khéo dùng nó.

Lẽ có nhiên, không phải gặp cái gì cũng cười. Đó là thiếu trí. Không biết lựa lúc, lựa nơi mà cười hay nói với ai cũng như đóng kịch, là gây ác cảm.

Vui vẻ, chúng tôi muốn bạn có, là con đẻ của tính tự chủ và vị tha. Mỗi khi muốn vui vẻ, chúng ta phải chiến thắng tính ưu sầu ích kỷ. Vậy muốn vui tươi, trước hết bạn tập tự chủ, diệt đi những ưu tư làm cho tâm hồn và gương mặt đượm màu tang. Hãy mở cửa lòng đón mọi người. Khi nào bạn vui vẻ nói chuyện với kẻ khác, tự nhiên họ sẵn sàng hầu chuyện cùng bạn. Họ thấy mình quan trọng, được chú ý, nên tự nhiên có cảm tình với bạn, và muốn giữ bạn luôn để cởi mở tâm hồn. bạn soi gương, nở nụ cười, thì tấm gương trả lại cho bạn nụ cười. Nếu bạn khóc, nó trả lại cho bạn những nếp nhăn rướm lệ. Xã hội xung quanh ta không khác gì tấm gương ấy. Nếu niềm nở giao du với người, nồng nàn trò chuyện với người, thì người hăng hái đàm đạo với bạn. Ví bằng bạn lạc lõng, ngó kẻ khác bằng bộ mặt nhăn như bị, họ sẽ trả lại cho bạn những cái liết lạnh lùng và vẻ mặt đầy ác cảm.

Cái gì làm riết cũng thành quen. Nếu bạn chưa từng dùng nụ cười để thuyết phục, thì bây giờ, bạn tập vui vẻ đi. Vui vẻ mãi, sau cùng có tập quán tiếp đãi kẻ khác bằng nụ cười hấp dẫn.

Khi giao tiếp với người, phải ân cần chào hỏi họ. Nếu phải bắt tay thì bắt lịch sự, thân mật. Giữ nụ cười tự nhiên trên môi. Chúng tôi nói tự nhiên vì chỉ có nụ cười thành thật mới đi thẳng vào cõi lòng kẻ khác. Còn những nụ cười giả dối xã giao, cười mĩa mai, huyền bí, đều gây nghi ngờ thù oán.

Trong khi bạn vui, nên giữ gương mặt hân hoan, làm cho người nghe có cảm tưởng bạn thành thật, và có thiện cảm với nó. Đi đôi với gương mặt hoa nở là giọng nói gió xuân. Nó có sức hấp dẫn bất kỳ ai, kể cả những người nóng cục, khó tính nữa.

Tóm lại, bạn hãy dùng tình cảm để đổi cảm tình. Không có gì lay động tình cảm bằng vui tính. Ai khéo ban nụ cười, sẽ mua được thiện cảm của kẻ khác, và trên đời được nhiều người cộng tác, mến yêu.

Chương 33 ***Phải Biết Thuyết Phục***

Khi nói chuyện với ai, chắc chắn bạn muốn điều này. Là bất kỳ ai, đều nghe theo bạn, phục lý lẽ của bạn, có thiện cảm đậm đà với bạn, và cố gắng thực hiện những điều hay, mà bạn đề xướng. Nhưng làm sao để đạt được kết quả đó?

Dùng lời nói và bí quyết dẫn dụ.

Lời nói, phải công nhận là một khí giới vạn năng. Tạo hóa đã phú giao nó riêng cho loài người để giao tiếp với nhau dễ dàng và thúc đẩy hành động.

Nhờ lời nói, người trong gia đình, cũng như ngoài xã hội, trao đổi ý muốn của nhau, giải bày cho nhau. Cuộc sống chung, do đó có sự thông cảm và thông hiểu.

Nghệ thuật nói quan trọng. Lời nói không phải luôn đem lại lợi ích, và hạnh phúc. Có thứ lời nói mua hờn chuốc oán, tán gia bại sản.

Để nó thành một lợi khí thuyết phục thân diêu, bạn phải biết những mảnh lời riêng khi sử dụng nó.

Hãy học thuộc lòng những bí quyết sau này của Dale Carnegie:

- 1/ Nói những gì có liên quan đến sở thích của kẻ khác.
- 2/ Phải kính trọng ý kiến kẻ khác.
- 3/ Đừng cãi lộn.
- 4/ Có lỗi thì vui vẻ nhận lỗi liền.
- 5/ Nói ngọt như đường.
- 6/ Nếu như câu nói khiến người ta trả lời "có... ừ".
- 7/ Để kẻ khác nói cho đã.
- 8/ Đề cho kẻ khác sung sướng tưởng mình tự có ý kiến mà bạn đề xướng.
- 9/ Chân thành xét theo quan điểm kẻ khác.
- 10/ Hãy quý mến, tìm hiểu, thương hại kẻ khác.
- 11/ Trước khi chỉ trích phải thành thật khen.
- 12/ Tránh giọng ra lệnh.
- 13/ Giữ thể diện người ta.
- 14/ Thành thật tán dương công lao kẻ khác.

Đó là những "ngón thần" nếu bạn chịu khó áp dụng chắc chắn sẽ thuyết phục thành công.

Bạn chưa vững bụng ư?

Thì xin bạn cố gắng thi hành những bí quyết này nữa?

- 1/ Nhất định tâm phục hơn ý phục.

Con người, kể cả những bậc thông thái, thường nghe theo kẻ khác vì cảm tình hơn vì phục lý. Họ hay tỏ ra mình có lí trí khi nói, hơn là khi nghe. Lúc nói ai cũng muốn đem đủ lí lẽ đồ lên đầu kẻ khác, để nói người ta sai còn mình đúng. Ít có ai chịu khó dẫn dụ làm kẻ khác chịu thua mình, cho mình hoàn toàn có lí. Mà ăn nói như vậy thì kết quả thế nào? Thường không được như ta mong muốn. Rất có thể, kẻ nghe chịu rằng người cãi lí nói đúng, mà không mấy khi phục ngay. Chúng ta đừng quên con người rất giàu tự ái, hay ưng thuận hành động theo thói quen, dư luận, thành kiến, tư lợi. Bạn muốn chúng tôi bỏ thuốc mà bạn nói như vậy: "Hút thuốc là thuốc độc. Năm, sáu giọt nhựa thuốc có thể giết chết một con vật. Ai hút thuốc sẽ hư bao tử, và người hút thuốc lá là người ít tự chủ." Bạn đem lí luận ra đập chúng tôi. Trong bụng chúng tôi cho bạn có lí. Tuy vậy chúng tôi không nghe bạn. Song nếu nhỏ nhẹ, thành thật bạn nói: "Sức khỏe anh có hơi kém. Tôi lo quá. Phải chi anh bớt hút thuốc đi. Có lẽ thuốc làm cho anh yếu tim và sau này hư bao tử." Nghe những lời ấy, chúng tôi vừa cho bạn có lí, vừa vâng theo lời bạn mà bỏ thuốc. Giá có nghiên quá, móc thuốc ra, cũng nghe ngán cái nhựa nó làm cho mình chết sớm. Tại sao nhưng câu sau này cảm phục được chúng tôi? Bởi vì chúng xuất phát từ đáy lòng của bạn, mang màu sắc tình yêu và nỗi lo lắng của bạn đối với chúng tôi. Bạn tâm phục chúng tôi hơn là lí phục.

Vậy từ đây, hãy muốn thuyết phục ai, xin bạn đừng lo làm cho họ thấy tài lý luận của bạn, đừng điếm mặt họ, đừng nói cộc cằn như muốn dạy đời, mà phải dẫn dụ họ. Khẩu hiệu của bạn là "làm cho người xiêu lòng, chớ không làm cho người ngã lẽ" Và bạn đừng quên, con người dù hay chí khí, cũng hay xiêu lòng vì những điều này.

a) {Lo cho mình được danh tiếng}, được thiên hạ yêu mến ngợi khen...

b) Lo cho mình có nhiều tiền của để đời sống được đảm bảo. Người ta có thể bỏ tất cả, để tìm cái mà người ta gọi là "huyết mạch của đời sống".

c) Lo cho mình được yêu và yêu bền vững. Ái tình chi phối con người qua không gian và thời gian. Kể cả người ngu nhất trong xã hội không biết thứ gì, chớ biết yêu và thêm kẻ khác yêu lại.

Khi nào muốn dẫn dụ ai, xin bạn đừng nói sao cho họ thấy rằng, bạn lo lắng về ba điều ấy. Xin bạn chịu khó quên tiếng "Tôi đi và khắc trên chót lưỡi bạn những tiếng" anh, chị Ông, bà... Đó là những tiếng có bùa phép, làm cho nó có sức thuyết phục.

2) Nếu phải lý luận thì ráng lý luận cho luận lý.

Con người tuy không thích dùng lý lẽ nhưng vẫn thích điều hợp lý. Chúng tôi muốn bạn tâm phục chúng tôi hơn là lý phục đã đánh, nhưng nếu bạn dùng lý lẽ, một cách ngọt ngào, thì chúng tôi vẫn có thể bị bạn "xỏ mũi" mà nghe theo bạn.

Trong câu chuyện hàng ngày, bạn thuyết phục được kẻ khác, lần lần bạn có thói quen dẫn đạo tư tưởng. Khi bàn luận vấn đề hệ trọng, bạn ảnh hưởng kẻ khác dễ dàng và hy vọng khiến họ nghe bạn mà vẫn quý mến bạn.

Chương 34

Phải Thành Thật

Tật giả dối gây ác cảm trong câu chuyện, mà còn làm cho người mang nó mất hẳn uy tín.

Tạo hóa xây dựng trí tuệ con người, đặt cho nó một đối tượng đặc biệt là chân lý, nên một cách rất tự nhiên, con người thèm khát cái gì thành thật. Trong khi tiếp chuyện, nếu thấy ai vẻ mặt, cái nhìn, cử chỉ hay nghe lời nói nào đó tính chất giả dối, dù họ đủ cách nói để gây thiện cảm, song bao nhiêu tình cảm, uy tín họ đều thành mây khói. Người nghe có cảm tưởng mình đang bị gạt gẫm. Họ không nói như mình biết, mình tưởng mà nói ngược lại và có ý phỉnh phờ. Nhiều điều họ không biết gì hết, họ bịa đặt ra nói càn. Tâm trạng của họ, có khi một đàng diễn ra một ngả. Trong khi nói chuyện, họ rào đón, chặn lý lẽ này, ngừa lý lẽ nọ. Họ hay tự xưng mình không nói láo, hề nói là nói sự thật thôi.

Muốn thấu phục thiên hạ bằng lời nói, xin bạn nhất định tránh xa tật xấu ấy. Khi thấy cần phải nói, thì nghĩ thế nào, bạn hãy tự nhiên nói ra vậy. Dù tưởng sai khác sự thật, bạn cũng cứ biểu lộ tư tưởng của mình. Vấn đề cần thiết là thành tâm. Cho dạng thuyết phục, không cần bạn phải giả mồm mép, nói rất nhiều câu đón trước rào sau. Bạn cứ nói thật, nói vừa đủ, nói lúc tự chủ:

" Ai tin hay không mặc kệ". Khi bạn ăn nói như vậy, chúng dám chắc tự nhiên người nghe tin cậy bạn, và coi mỗi lời bạn nói như vàng. Lúc nói chuyện bạn nên ngó thẳng vào mắt người nghe. Giá có phải vừa làm điều gì vừa làm vừa nói, thì cứ làm tự nhiên, chớ đừng có thái độ rình rình hay liếc liếc kẻ khác. Những điệu bộ ấy có thể làm cho người ta tưởng tâm hồn bạn ít ngay thật.

Trong xã giao, đừng "đắc nhân tâm" quá, khen ai, mời ai ăn uống gì, phải căn cứ vào hảo tâm thực của mình mà khen, mà mời. Đừng ngoài miệng có lời dua nịnh, mời lời mà trong lòng thì nghĩ khác. Trước hết, bạn hãy lo cho mình có tâm lòng vị tha, chân thành rồi diện lộ tâm lòng ấy ra. Đó là bí thuật làm xiêu lòng kẻ khác. Trên đời có biết bao người không rành khoa ăn nói. Rất nghèo ngữ vựng, nói rất ít, nhưng được nhiều bạn bè. Mỗi lời họ nói ra, kẻ khác trọng như vàng. Mà tại sao vậy? Vì họ thành thật. Đức thành thật là đức làm tâm hồn người rung động. Có nhiều đứa bé xấu xí nhưng có cái ngó thành thật, mở miệng xin kẹo một cách thành thật, đi đứng tự nhiên, chúng ta mến chúng, cho chúng kẹo và ôm nựng chúng nữa. Muốn mua chuộc nhân tâm, chúng ta phải bắt chước một phần sự thành thật của trẻ thơ.

Tuy nhiên, thành thật không có nghĩa là ngây dại. Viện lý thành thật mà đem gan ruột của mình biểu lộ cho bất kì ai, ăn nói như con nít thì không gì tai hại bằng. Những điều không nên nói, không cần nói thì giấu kín tận cõi lòng, còn điều gì nói ra có ích thì nói một cách tự nhiên, thân mật. Đừng có thái độ huyền bí, muốn giấu kín mà làm cho người ta biết được. Đó là thù của tín nhiệm và thiện cảm. Vẫn hiểu khi cần nói chuyện, cần điềm đàm, nhưng đừng cảm như hên, cười cái cười xét đoán, và ngó cái ngó bí mật. Bạn nên nhớ, không phải ai cũng đa nghi như Tào Tháo, nhưng mỗi người tự nhiên sợ kẻ khác thù oán mình, lo đề phòng những tai họa có thể xảy đến cho mình. Nếu bạn nói chuyện với ai mà có cử chỉ, thái độ quá huyền bí, người ấy tìm cách xa lánh bạn, hoặc thù ngầm bạn và sẵn sàng đối phó.

Đức thành thật không chịu những cử chỉ quá chiều chuộng có vẻ "qua đường". Vậy khi tiếp chuyện, bạn tránh lối xã giao, môi mếp. Những lời hỏi thăm, mời mọc, khen tặng hoang phí, sẽ làm tổn hại sự tín nhiệm của bạn mà thôi.

Chương 35

Phải Tổ Nhân Cách Cao Thượng

Người ta có thể căn cứ vào lời bạn nói, cách bạn cười, cử chỉ, điệu bộ, thái độ của bạn, lúc tiếp chuyện để đánh giá con người bạn. Vậy, để gieo uy tín, thiện cảm, nhất định bạn phải biểu lộ nhân cách cao thượng của mình trong tất cả những phương thế phô diễn tâm tưởng ấy. Sự biểu lộ này rất hệ trọng cho danh giá, mà nhiều người chẳng để ý gì.

Chắc bạn cũng thường gặp nhiều người khi nói chuyện có những cái ngó đáng khinh. Họ đưa mắt một cách âu yếm, van nài đăm đuối, trợn liếc v.v... Làm cho bạn thấy trong tâm hồn họ có tất cả sự ỷ lại, hay hung ác.

Riêng chúng tôi, đôi khi cũng gặp những kẻ hay cười, những cái cười không đáng một xu, mà còn làm nhân cách họ tổn thương. Nghe kẻ khác nói tục, họ cười khoái trá. Nghe phường son phấn nói chuyện trắng hoa, họ cười như tự cho mình là tay kinh nghiệm trong làng chơi. Nghe một bà lão tàn tật cất lời vang xin lòng tốt của khách qua đường, họ cười hắc hắc. Thấy người mẹ Ôm mặt khóc rung rức bên xác một đức con, họ cười lòn lòn với thái độ khinh người.

Tất cả những điệu cười của họ, khiến cho kẻ khác thấy họ tồi tệ, khả ố. Có nhiều khi người nói chuyện thích chóng nạnh, hắt mặt, nghinh cầm, vung tay vung chân. Làm như vậy, họ tưởng kẻ khác coi mình là bậc anh hùng, ăn nói "chí khí". Nhưng tiếc thay, dưới cặp mắt người giàu lương tri, họ chỉ là kẻ thất giáo, và cách ăn nói của họ, thuộc làng dao búa thôi.

Rồi lại có những kẻ khác bất kỳ nói chuyện với ai điều như mất hồn, có thái độ cóm róm. Có lẽ họ cho mình là hạng người khiêm tốn và lễ phép, nhưng kỳ thật, họ chỉ là thứ người thiếu bản lĩnh và yếu đuối.

Người khác lại hay hỏi như con nít. Điều không biết, gặp ai họ cũng hỏi. Vẫn biết hỏi là bí quyết nói chuyện, nhưng phải khéo lắm mới khỏi vô tình tự cáo mình kẻ nhẹ dạ dốt ngu, tọc mạch. Đó là chưa nói thứ người muốn biết những điều bất đáng, như nhóp đặt những câu hỏi tỏ rõ tâm trạng đê hèn của mình. Rồi có những người, nói chuyện khạc nhổ tứ tung, cách ngồi trặc nết, vừa nói vừa xỉ răng, ợ ngược ợ xuôi nữa. Những cử chỉ ấy của họ, tuy nhỏ nhặt nhưng là nguyên nhân làm cho lời họ nói, dù hay đến đâu cũng bị kẻ khác coi thường.

Không cần kể chi tiết cho bạn những thứ người bán rẽ nhân cách của mình lúc nói chuyện. Một vài thứ người ấy kể ra đủ giúp bạn để ý sẵn sóc lời nói và những thái độ lúc đàm luận, hầu thu phục lòng người. Đây là những đức tính bạn nên thi hành để bộc lộ giá trị con người của bạn.

1/ Điềm đạm:

Chúng tôi đã bàn nhiều với bạn về đức tính cao quý này trong "Rèn nhân cách". Ở đây tôi chỉ nói đôi điều cốt yếu có liên quan đến việc nói chuyện.

Gương mặt bạn không quạu nhưng có vẻ trầm lặng. Cặp mắt giữ cho khỏi láo liên, mở ra sáng tỏ và ngó ai hay vật gì thì gom nhãn tuyến vào người và vật ấy chăm chú. Lúc nói, nhìn thẳng vào mắt kẻ nghe. Khi nghe, nhìn mắt kẻ nói. Tâm hồn nếu cảm xúc quá, nhất định trấn áp: Đứng để nó bạch lộ ra ở nét mặt, giọng nói, cử chỉ...

Khi vui ta có thể thông cảm cho kẻ khác. Nhưng vẫn giữ chừng mực.

Lúc nghe, bạn nên nghe kỹ lưỡng những điều kẻ khác nói, chớ nóng tính cướp lời người ta.

Lúc nói hãy nói êm thắm rõ rệt, kỹ lưỡng hết ý, hết lời.

2/ Tha thứ:

Nhất định không bao giờ cãi lộn. Làm thinh và bắt đầu nói chuyện khác khi bị kẻ thất giáo chỉ trích, chọc giận. Khi phải đính chính điều gì, nói với thái độ quân tử. Giọng nói đầy vị tha, êm dịu mà không yếu đuối, cứng rắn, mà không thô cục. Giọng biểu lộ một tâm hồn rộng như đại dương, tránh những cách hỏi xóc óc, lối cười mỉa mai. Điệu trề môi khinh rẽ, kiêu liếc khiêu khích lòng tự ái kẻ khác.

3/ Thanh nhã:

Tránh những câu chuyện có màu sắc ô uế, kích thích phần hạ của con người. Giọng nói lúc nào cũng được sẵn sóc cho hợp với tâm tình với câu chuyện và chứng tỏ một tâm hồn được giáo luyện đầy đủ. Kỵ các lối cười là lời. Những điệu bộ của đôi tay phải tùy tâm tình câu chuyện mà thi hành cao nhã, chứng tỏ bạn là người tự chủ, có đầu óc tinh tế.

Có nhiều đức tánh khác có thể giúp bạn biểu lộ nhân cách cao thượng trong câu chuyện. Nhưng ba đức tánh trên, nếu thực hiện chu đáo, có thể làm bạn trở thành người nói chuyện có duyên và được mến phục.

Hết